

Grenville Kent • Philip Rodionoff
KRIZA DA VINCIJEVOG KODA

Nakladnici
ADVENTUS d.o.o.
www.adventus.hr
i ZNACI VREMENA

Izvornik
The Da Vinci Decode
ISBN 1 876010 90 8

Copyright © 2006.
Grenville Kent, Philip Rodionoff

Urednik
Dragutin Matak

Prijevod
Hinko Pleško

Lektura
Marijan Malašić

Korektura
Branka Vukmanić

Prijelom
GENESIS, Zagreb

Tisak
STUDIO MODERNA
Zagreb, 2006.

Grenville Kent • Philip Rodionoff

KRIZA DA VINCIJEVOG KODA

*Je li kršćanstvo
“najveće prikrivanje istine
u ljudskoj povijesti”?*

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 821.111(73).09 Brown, D.-31

KENT, Grenville

Kriza da Vincijevog koda ; je li
kršćanstvo "najveće prikrivanje istine u
ljudskoj povijesti"? / Grenville Kent, Philip
Rodionoff ; [prijevod Hinko Pleško]. -
Maruševec : Adventus, 2006.

Prijevod djela: The Da Vinci decode

ISBN 953-7119-17-3 (Adventus)

1. Rodionoff, Philip

I. Brown, Dan -- "Da vincijev kod"

460626021

Posveta

G. K.

*vrataru hobotnici i našem timu,
okretnom krilnom igraču, munjevitom
napadaču i proždrljivom braniču,
s ljubavlju sa sredine terena.*

*“Ali opravda se Mudrost pred svom djecom svojom.”
(Luka 7,35)*

I Mimi i Sabai sa zahvalnošću i ljubavlju.

P. R.

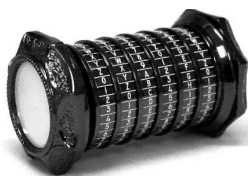
*Mojim roditeljima
Leonardu i Heleni Rodionoff,
za vaše nadahnuće, poticaj i ljubav.*

Autori zahvaljuju:

*Aaronu Bartlettu, Hannah Bath, Nathanu Brownu,
Greameu Christianu, dr. Alexu Currieu, Jamesu Etwellu,
Eliezeru Gonzalesu, Neroli Hills-Perry, Carli Kent,
Garyju Kentu, Michelle Mulligan, Danu Northu,
dr. Svenu Ostringu, dr. Paulu Petersenu,
Anne-Marie Raymond, Davidu Rileyu,
Amandi Rodionoff, Paulu Rodionoffu,
Hansu i Herti von Stiegel, dr. Clintonu Wahlenu,
Jasmini Wallace, studentima Instituta Wesley.*

*Nakladnici hrvatskog izdanja
jamče za vrsnoću ovoga prijevoda.*

*Izvornik knjige možete dobiti na
www.thedavincidecode.net*

Prvo poglavlje

Prikrivanje istine?

Da Vincijev kod je najprodavanija knjiga. Prvi put objavljen 2003. godine, roman Dana Browna prodan je u četrdeset milijuna primjeraka na četrdeset dva jezika, a po njemu je snimljen i holivudski film. Opisuje se kao “uzbudljiv, domišljat triler koji provaljuje šifru” (*New York Times*) i “najbolje je prodavani roman za odrasle svih vremena” (*Daily Telegraph*).

Neki smatraju upitnim njegovu književnu vrijednost, ali je mnogo više njih oduševljeno zakučastim odvijanjem radnje i brzim ritmom pripovijedanja. Čini se da na svakom zrakoplovu, u svakom vlaku ili prigradskom autobusu postoji nekoliko čitatelja udubljenih u svoj meko ukoričeni primjerak. Likovi su privlačni, od zgodnog profesora Roberta Langdona, zgodne i pametne Sophie i njezinog simpatičnog djeda genijalca, do ekscentričnog i podlog sir Leigha Teabinga i Sile, nasilnog redovnika koji ipak nekako zadobiva našu simpatiju.

Da Vincijev kod potaknuo je mnoge oponašatelje, a već je objavljeno više od dvadeset većih knjiga i dokumentarnih filmova u kojima povjesničari i drugi stručnjaci opovrgavaju mnoge povijesne tvrdnje navedene u knjizi.

Ali ljudi ozbiljno shvaćaju *Da Vincijev kod* i prihvaćaju teorije koje zastupaju likovi knjige. U sredstvima javnoga

prometa možete čuti ovakve komentare: “Kako mogu biti kršćanin nakon čitanja *Da Vincijevog koda*? Pa on razotkriva cijelu stvar.” Čak se i neki kršćani pitaju nije li Biblija izmišljotina, a roman činjenica.

Zašto je *Da Vincijev kod* toliko popularan?

Osim što ima uzbudljivu fabulu, *Da Vincijev kod* postavlja pitanja koja su aktualna u našoj kulturi.

1. On izražava sumnju u organiziranu religiju.

U današnjem sve svjetovnijem društvu popularno je u međusobnim razgovorima izraziti sumnju u crkvu. I ne bez razloga. Na primjer, James Rudin iz *Religious News Servicea*, u članku u kojem navodi deset događaja u koje je bila upletena crkva a koji su privukli najveću pozornost u 2005., dodaje ovaj komentar: “Rimokatoličku crkvu, posebno u Sjedinjenim Američkim Državama i Irskoj, potresaju stalni skandali o seksualnom zlostavljanju u koje su uključeni svećenici. Goleme novčane odštete žrtvama dovele su neke biskupije do stečaja.” Druge crkve su se suočile s pohlepnim, lukavim televizijskim evanđelistima i drugim skandalima.

U Brownovom romanu sir Leigh Teabing to uzima kao dokaz, tvrdeći da ljudi “gledaju skandale u crkvi pa se pitaju tko su ti ljudi koji tvrde da govore istinu o Kristu, a lažu da bi sakrili seksualno zlostavljanje djece?”¹

Na nesreću, komentar je istinit. Mi ponizno priznajemo da su mnogi kršćanski vođe postupali nekršćanski ili nekristoliko. Kršćanski akademik Greg Clarke ide korak dalje s iznenađujućom i snažnom rečenicom: *Žao mi je*. U knjizi u kojoj raspravlja o nizu Brownovih povijesnih teorija, Clarke pokazuje nepristranost riječima: “Kršćani su nesumnjivo krivi za neke od tvrdnji u ovom romanu i

¹ Dan Brown, *Da Vincijev kod*, V.B.Z., Zagreb 2006., str. 267.

meni je zbog toga doista žao.”² On priznaje: “Ako Crkva može skrivati tako odvratne grijehе u svojim redovima”, onda je jasno zašto će ljude “privući ideja da je Crkva skrivala tako veliku tajnu kao što je identitet Isusa i Marije Magdalene. Kad se izgubi povjerenje, onda sve postaje moguće.”

Clarke priznaje da je crkva ponekad postupala “nasilnički”. Pritom dodaje da mnogi svećenici (i vikari i pastori) nisu pokvareni i da većina ljudi ima pozitivno iskustvo s crkvom, ali on vidi zašto “post-kršćani” mogu sumnjati u crkvu.³ Zato kaže: “Žalim što je Crkva ponekad skrivala istinu od naroda” i “što nije iznijela istinu na uzbudljiv, privlačan i vjerodostojan način, onako kako je mi razumijemo. Žalim što je dosadna ... Kršćani mogu kršćanstvo prikazati neduhovnim, kao skup pravila ili ustanovu koja govori samo o odricanju od zadovoljstava. Ako to činimo, mi prikazujemo iskrivljenu sliku kršćanstva.”

I Isus je kritizirao vjerske organizacije. Za neke svećenike rekao je prije dvije tisuće godina: “Zaista, kažem vam, carinici i bludnice pretekoše vas u kraljevstvo Božje!” (Matej 21,31) Zamislite Isusa kako gleda vjerske vođe u oči i govori im kako su upravo oni na koje gledaju svisoka dalje odmakli na putu za Nebo od njih. Isus je skupini svećenika rekao da narodu zatvaraju vrata Neba pred nosom, a sami ne ulaze u njega (vidi Matej 23,13). Nije čudo što su Ga razapeli. Govorio je istinu o vjerskoj pokvarenosti svojega vremena.

Ne iznenaduje što i danas postoje primjeri vjerskih organizacija koje strašno postupaju dok istodobno izgovaraju lijepe riječi. Isus je upozorio na to.

Pošteno je reći i to da crkve potiču one koji imaju da daju onima koji nemaju. One vođe dobrotvorne ustanove, pučke kuhinje i bolnice, obrazuju siromašne i daju mili-

² Greg Clarke, *Is It Worth Believing? The Spiritual Challenge of The Da Vinci Code*, Matthias Media, Sydney, 2005., str. 46.

³ Isto, str. 37–39.

june sati dragovoljnog rada svake godine za stare, bolesne, osamljene i odbačene. One služe, nadahnute životom i riječima Isusa Krista.

Ali nemojmo ustuknuti pred primjerima crkvene pohlepe, korupcije i zlostavljanja pred onima koji propovijedaju i govore drugima.

Možda je Božji najozbiljniji problem slika crkve u javnosti.

Nije čudo da kritiziranje crkve privlači pozornost ljudi. I nema boljeg načina da se izbriše samozadovoljni osmihe s lica kršćana od dokaza da sve je to mit. Samo što Brown, kao što ćemo vidjeti, to ne uspijeva dokazati.

2. Ljudi vole razotkrivati prikriveno.

Mnogi od nas su, čini se, i te kako spremni vjerovati da nam velike poslovne tvrtke i vlasti pokušavaju zamageliti vid, a mi želimo čuti istinu. Za mnoge je crkva samo još jedna multinacionalna organizacija s vlastitim interesima, pa zašto i nju ne razotkriti?

Ima u tome i nekog dobra. Ako u crkvi vlada korupcija, njezino otkrivanje može dovesti do promjene da bi se lakše našlo dobro koje postoji u kršćanstvu.

3. Roman promiče pomodnu duhovnost.

Greg Clarke kaže da razumije zašto je *Da Vincijev kod* tako privlačna alternativa. On "nudi pogled na mnogo humaniju religiju, koja je više u kontaktu sa stvarnim svijetom, više joj je stalo do odnosa i iskustava, ljubavi i spolnih odnosa te proslavljanja."⁴

Brownov izmišljeni lik, profesor Robert Langdon, tvrdi da je tradicionalno kršćanstvo kao izvorna vjera bilo mnogo manje iskrivljeno i neopterećeno seksom, a s mnogo se više poštovanja odnosilo prema ženama. Povijesno gleda-

⁴ Isto, str. 45.

no, on je u pravu. Crkve su često držale žene na drugom mjestu, iza muškaraca, dok Isus nije naučavao niti postupao tako seksistički. Ali Brown nije u pravu kada tvrdi da su prvi kršćani štovali žene kao božice.

Knjiga pokušava kršćanstvu dati drugi oblik da bi izgledalo više kao duhovnost new agea. Kao kod neke stare slike, ponekad je potrebno pažljivo skinuti stoljeća naslaga prljavštine kako bi se mogle vidjeti izvorne boje. Kako tvrdi Clarke, pravo kršćanstvo je “doista zapanjujuće. Mi mislimo da je [Isus] ključ za razumijevanje svrhe života. Mi smatramo da On stvara priliku za slobodu, nadu i milosrđe za sve koji vjeruju u Njega. I vjerujemo da je ustao iz groba i time pokazao svoju moć nad onim čega se najviše bojimo. Mi smo oduševljeni ovim duhovnim idejama.”⁵

4. *Da Vincijev kod* zvuči demokratski kad govori o duhovnoj istini.

Mnogi ljudi u zapadnom društvu sumnjičavi su prema autoritativnim osobama i složiti će se sa Sophieinim djetom kad kaže: “Crkvi ne bi trebalo dati da nam govori što trebamo misliti.”⁶ (To bi vjerojatno rekao i Isus – On je isticao individualnu odgovornost.)

Mnogi od nas sumnjičavi su prema dogmama. Ako netko tvrdi da ima duhovnu istinu koju drugi nemaju, većina ljudi na Zapadu smatrat će ga arogantnim i usko-grudnim. Nama je toliko stalo da se ljudi svih rasa i vjervovanja slažu u našim kozmopolitskim gradovima – što je svakako dobro – da želimo izbjeći razgovore o istinitosti ili neistinitosti vjervovanja. Igramo igre riječima pa kažemo ovako: “X je istina za tebe, ali nije za mene.” Ali ako netko kaže: “Isus je stvarno umro i uskrsnuo”, a drugi: “Isusovo uskrsnuće je mit”, mogu li obojica biti u pravu?

⁵ Isto, str. 46.

⁶ Brown, op. cit., str. 249.

Zar građanska dužnost ne zahtijeva od nas da pokažemo sposobnost da se složimo s onima s kojima ne dijelimo isto mišljenje?

Dr. Michael Green slaže se da je ova tendencija vidljiva iz popularnosti *Da Vincijevog koda*. On govori bezbrižno u ime čitatelja zapadnih zemalja: “Dolje Vatikan i sva njegova pokvarenost i prijevare! Dolje s evanđeljima i Kristovim božanstvom! Dolje s autoritarnošću koja je obilježila crkvu kojom dominiraju muškarci! Nadomjestimo ga sveobuhvatnim neopoganstvom, gdje do izražaja dolazi sveta ženstvenost, gdje se nikome ne govori što treba vjerovati, gdje su sve religije iste i gdje se štuje priroda s punom seksualnom permisivnošću. Sve ovo je vrlo privlačno u današnjem društvu.”⁷

Ali Green upozorava da “Brownova tvrdnja o točnosti činjenica, koja računa na suvremenu sklonost da se činjenica miješa s fikcijom”, čini knjigu potencijalno prijevaram, posebno zato što većina čitatelja malo zna o izvornom kršćanstvu.

“Američka je kultura opsjednuta Isusom”, kaže profesor Ben Witherington III., “ali je istodobno biblijski nepismena. Kad imate ovu neobičnu kombinaciju, gotovo sve može proći kao poznavanje povijesnog Isusa.”⁸

Tvrdnje protiv kršćanstva

Kao mnogi dobri romani, *Da Vincijev kod* nije samo dobra priča. Knjiga iznosi neke ozbiljne tvrdnje o istini i nastoji raskrinkati, kako kaže, “najveće prikrivanje istine u ljudskoj povijesti”⁹ – unutar samog kršćanstva. Ona o kršćanskoj vjeri iznosi sljedeće radikalne tvrdnje:

⁷ Michael Green, *The Books the Church Suppressed: Fiction and Truth in The Da Vinci Code*, Monarch Books, Oxford, 2005.

⁸ Intervju u Jane Lampman, *Who was Mary Magdalene? The buzz goes mainstream*, *The Christian Science Monitor online*, 2003.

⁹ Brown, op. cit., str. 336 (u izvorniku).

- da Isus Krist nije bio Bog u ljudskom obličju, već samo čovjek – “smrtni prorok”;¹⁰
- da je povijest falsificirana 325. godine kad su rimski car Konstantin i crkveni koncil u Niceji odlučili Isusa podići na razinu Boga kako bi ojačali svoju moć;¹¹
- da je Marija Magdalena bila božanstvo, ali da seksistički crkvenjaci nisu mogli prihvatiti ovu istinu;¹²
- da su Isus i Marija bili u braku i da se u njihove potomke ubrajaju francuski kraljevi i neki ljudi koji još sada žive u Europi;¹³
- da vode Rimokatoličke crkve znaju istinu, ali su se poslužili nasiljem i terorom da je prikriju i zadrže crkvenu vlast.¹⁴

Ovo su odvažne tvrdnje i internetska stranica catholic.com prelazi na srž: “Kad bi tvrdnje izrečene u knjizi bile istinite, svi oblici kršćanstva bili bi lažni (osim možda gnostičke feminističke verzije koja je usmjerena na Mariju Magdalenu umjesto Isusa).”

Ova je teorija bila iznesena već prije u knjizi *Sveta kriv, Sveti gral*, koju su 1982. objavili Michael Baigent, Richard Leigh i Henry Lincoln. (Šifranti će primijetiti da je Leigh Teabing u romanu dobio ime prema prezimenima prve dvojice pisaca, s tim što su slova u Baigent izmiješana tako da daju Teabing. Unatoč tako odanom priznanju, ova su dva pisca tužila Browna, neuspješno, da je uzeo njihovu građu, premda Brown priznaje da se između ostaloga koristio i njihovom knjigom.) A postojali su i drugi pisci new agea koji su otkrivali slične urote tajnih društava, premda se ne smatraju ozbiljnim povjesničarima.

Ali roman je iznimno utjecajan. Časopis *Time* nedavno je stavio Browna na popis stotinu najutjecajnijih ljudi na

¹⁰ Isto, str. 235.

¹¹ Isto.

¹² Isto, str. 256.

¹³ Isto, str. 251.

¹⁴ Isto, str. 256.

svijetu. Pogledajmo, dakle, pobliže tvrdnje u romanu koristeći se nezavisnim povijesnim izvorima.

Koliko je u skladu s činjenicama?

U jednoj vili izvan Pariza Leigh Teabing objašnjava ove teorije Sophie i Langdonu. On kaže da je “rana Crkva” ukrala Isusovu “ljudsku poruku obavijajući je neprobojnim plaštem božanstva”. On kaže da je Isus postojao i “da je bio velik i moćan čovjek ... Nitko ne kaže da je Isus bio varalica niti niječe da je hodao po zemlji i potaknuo milijune ljudi na bolji život.” Ali Ga je “Konstantin uzdignuo” kao Boga gotovo četiri stoljeća *nakon* Njegove smrti, a “dotad je već postojalo na tisuće spisa koju su kronološki bilježili Njegov život kao *smrtnika*.” “Konstantin je naručio i financirao sastavljanje nove Biblije u kojoj su ispuštena ona evanđelja koja su govorila o Kristovim ljudskim obilježjima i uljepšao ona u kojima je predstavljen kao božanska osoba. Starija evanđelja bila su zabranjena, sakupljena i spaljena.”¹⁵

Ovih nekoliko redaka daju nam mnogo toga za razmatranje:

1. Teabing (ili Brown) prihvaća da je Isus bio povijesna osoba i da je hodao zemljom i nadahnuo milijune ljudi. Nijedan ozbiljni povjesničar ne sumnja da je Isus bio povijesna osoba. Kao što ćemo vidjeti, različiti nezavisni rimski povjesničari smatrali su Isusa neobičnim i nesvakidašnjim, ali su potvrdili da je živio i da je bio vjerski učitelj kojeg su Njegovi sljedbenici smatrali Bogom; službeni židovski povijesni izvori kritiziraju Ga i ne prihvaćaju da je bio Mesija – ali priznaju da je stvarno postojao.
2. Teabing tvrdi da je Isus bio čovjek i smrtnik, kako je napisano u mnogim evanđeljima. (Evanđelje je Isusov životopis koji su pisali očevici ili je napisano na teme-

¹⁵ Isto, str. 236.

lju svjedočenja očevidaca. Ova riječ izvorno znači “radosna vijest” i evanđelisti su smatrali da je Bog koji je postao čovjek velika vijest.) A Teabing tvrdi da su sva evanđelja koja opisuju Kristove ljudske značajke izostavljena, stavljena izvan zakona, skupljena i spaljena.

Ali prihvaćena evanđelja – po Mateju, Marku, Luki i Ivanu, kako ih nalazimo u Bibliji na početku Novoga zavjeta – često prikazuju Isusa kako se vlada sasvim ljudski. Bilo je trenutaka kada je bio umoran, gladan, žalostan, kušan, odbačen od svojih sugrađana, kad je Njegova moć bila ograničena i kad je napredovao u mudrosti.¹⁶ Njegova ljudska narav prikazana je u evanđeljima koja priznaje svaka kršćanska crkva.

Kršćani su uvijek tvrdili da je Isus bio čovjek kao i Bog. To može izgledati velika proturječnost i kršćani su od najranijih vremena zaključili da je to neshvatljiva “tajna”, ali i zadivljujući izraz Božje naklonosti prema ljudskom rodu.

Bog je postao čovjek, ali je isto tako ostao Bog. Mnogi mogu zamišljati Boga kao “strogog suca”, “silnu oluju” ili “pobjedonosnog ratnika” – ali tko bi mogao zamisliti Boga koji “kao rob visi na križu”? A upravo je tako Isus prikazan u jednoj kršćanskoj pjesmi zapisanoj 62.–63. godine¹⁷ koja slavi Božju samopožrtvovnu ljubav i poniznost.

I druge novozavjetne knjige jasno pokazuju da je Bog stvarno postao čovjek. Pavao, rabin koji je postao kršćanin, pisao je: “Pazite da vas tko ne odvuče mudrovanjem i ispraznim zavaravanjem ... Jer u njemu tjelesno prebiva sva punina božanstva.” (Kološanima 2,8.9)

¹⁶ Vidi Ivan 4,5.6; Matej 4,2; Ivan 11,35.36; Matej 4,1; 13,54-58; Luka 2,52.

¹⁷ Iz jasne obrade ovog predmeta Normana H. Younga, “Jesus – Divinity Revealed in Humility” u Bryan W. Ball i William G. Johnsson, urednici, *The Essential Jesus: The Man, His Message, His Mission*, Pacific Press Publishing Association, Nampa i Signs Publishing Company, Warburton, 2002., str. 103–123.

Prema tomu, Brown nije u pravu kad kaže da su evanđelja koja prikazuju Isusa kao čovjeka spaljena. Ona su bila i još uvijek su cijenjena.

3. Teabingova teorija da su evanđelja spaljena argument je zasnovan na šutnji. On za svoju tvrdnju ne navodi povijesni dokaz. Imamo zapise o tome da je Konstantin 325. godine zapovjedio spaljivanje dokumenata jednog neortodoksnog pisca koji se zvao Arije, ali to nisu bila evanđelja. Spaljivanje evanđelja plod je čiste mašte. Mašta je razlog zbog kojega tako dobro plaćamo romanopisce, ali nju ne smijemo uzeti kao ozbiljnu povijest ili religiju.

Teabing nastavlja. "Sreća za povjesničare ... što su neka evanđelja koja je Konstantin pokušao izbrisati nekako preživjela. Na zapadnoj obali Mrtvog mora 1950-ih u Judejskoj pustinji pronađeni su stari hebrejski rukopisi. I, naravno, koptski spisi 1945. u Nag Hammadiju. Osim što ti spisi govore istinu o Gralu, oni govore i o djelovanju Krista kao čovjeka. Naravno, Vatikan je, u skladu s vlastitom tradicijom krivog informiranja, pokušao spriječiti objavljivanje tih spisa. A zašto? Jer se iz njih vide jasna povijesna neslaganja i izmišljotine koje jasno potvrđuju da su suvremenu Bibliju sastavili i uredili ljudi koji imaju određeni politički cilj da prikažu čovjeka Isusa Krista kao Boga i Njegov utjecaj uporabe za jačanje vlastite moći."¹⁸

Valja razmotriti i sljedeće tvrdnje:

4. Teabing navodi svitke s Mrtvog mora kao "evanđelja" – knjige o Isusu. To je ozbiljna pogreška u istraživanju. Rukopisi s Mrtvog mora su židovske, a ne kršćanske knjige. U velikim knjižarama možete kupiti prevedene primjerke svitaka i vidjeti da oni sadrže veći dio hebrejske Biblije (nazvane i Stari zavjet), kao i spise jedne konzervativne židovske zajednice koja je živjela u pustinji. Teabing rukopise naziva "najranijim

¹⁸ Brown, op. cit., str. 236.

Što su to gnostička "evanđelja"?

Riječ "gnostik" označava "osobu koja zna", "znalac". Gnostici su vjerovali da su prosvijetljeni tajnom istinom.

Kao ezoterična religija koja se javlja u mnogo različitih oblika, gnosticizam je bio zasnovan na ideji da je materijalni svijet zao, dok je duhovni svijet dobar. Gnosticizam je naučavao da su ljudska bića načinjena od duše (koja je dobra) i tijela (koje je zlo ili, u najboljem slučaju, neuko i nepromišljeno). Vjerovali su da postoji niži bog koji je stvorio zemlju, ali da je Vrhovno Biće stvorilo našu dušu i željelo nas prosvijetliti.

Možete zamisliti što su gnostici načinili od Isusa. On je bio vjesnik Vrhovnog Bića s ciljem da nam prosvijetli dušu. Ali na sebe nije stvarno uzeo ljudsko tijelo (jer je tijelo zlo). Samo se činilo da je u tijelu. On zapravo nije umro (jer duša ne može umrijeti).

Takvo gledište nalazimo u ovim gnostičkim "evanđeljima". Kršćani se nisu mogli složiti s vjerovanjem gnostika. Kršćani:

- ▶ znaju samo za jednoga Boga (u tri Osobe) koji je dobar i savršen, a ne nekoga nižeg boga;
- ▶ vjeruju da je ovaj Bog Stvoritelj svega i da je fizički svijet nazvao "dobrim" (sedam puta u izvještaju o stvaranju u Postanku 1). Prema tomu, ljudsko tijelo nije zlo;
- ▶ vjeruju da je na ljudsko tijelo i čitav prirodni svijet djelovao grijeh (protivno Božjem planu), ali Bog još uvijek želi izbaviti i obnoviti ljude i svijet prirode. Na Nebu će ljudi i priroda opet biti savršeni;
- ▶ vjeruju da je Isus bio pravi Bog u ljudskom tijelu;
- ▶ vjeruju da je Isus živio bez grijeha i umro da ponese krivnju svih koji vjeruju u Njega; tako im može dati vječni život. Ovo je najvažniji nauk kršćanstva. A kršćani znaju da to možemo uzvjerovati slušanjem valjanih dokaza očevidaca (vidi Rimljanima 10,17; 1. Ivanova 1,3; 2. Petrova 1,16-21), a ne nekim bljeskom prosvjetljenja (koji može biti vrlo subjektivan).

Prvi kršćanski pisci kao Irenej, Tertulijan i Hipolit usprotivili su se gnosticizmu nazivajući ga poganskim, zasnovanim na idejama grčkog filozofa Platona. Apostol Ivan, koji je bio najmlađi Isusov učenik i živio do oko 100. godine po Kr., vidio je rani oblik gnosticizma i pisao protiv njega, posebno braneci misao da je Isus bio Bog u ljudskom tijelu (vidi 1. Ivanova 4,1-3; 2. Ivanova 7).

Sažeto rečeno:

- a) Gnostička "evanđelja" bila su gnostička, a ne kršćanska. Gnostici i kršćani pripadali su veoma različitim religijama i stalno su vodili rasprave.
- b) Ako su napisana između 150. i 250. godine, onda ih nisu pisali očevici Isusova života. Ona mogu tvrditi da ih je pisao Toma ili Filip, ali u vrijeme kad su ta evanđelja pisana, ovi su učenici bili odavno mrtvi.

Nick Gumbel kaže: "Rukopisi iz Nag Hammadija uopće nisu evanđelja. Gnostička su 'evanđelja' nepovijesna, čak protupovijesna, s malo pripovjedačkog teksta i smisla za vrijeme. Napisana su naraštajima nakon zbivanja, premda tvrde da o njima imaju izravno, tajno znanje."¹⁹

Zašto su onda Brownu draga ova "evanđelja"? Jedan od razloga jest što vjeruje u jednakost spolova i misli da ona zastupaju žene. Međutim, pogledajmo kako završava Evanđelje po Tomi:

Šimun Petar reče svima njima: "Neka Marija ode od nas, jer žene nisu dostojne života."

Isus reče: "Gledajte, ja ću je voditi dok od nje ne stvorim muškarca te će postati duh živi koji slični svima vama. Svaka žena koja se preobrazi u muškarca, ući će u kraljevstvo nebesko." (*Kazivanja*, 114)

Ovaj bizarni seksistički komentar ne uklapa se u Brownovu teoriju o Isusu kao izvornom feministu ili Mariji kao "sve-toj ženstvenosti". Prema tomu, čak ni ova "evanđelja" ne podupiru njegovu teoriju ako se ne citiraju selektivno.

kršćanskim zapisima”,²⁰ a zapravo su židovski i pretkršćanski. Većina rukopisa potječe iz vremena najmanje stotinu godina prije Krista. Ove podatke nalazimo u enciklopedijama i Brown ih je u svojem istraživanju trebao pročitati. On na uvodnoj stranici romana tvrdi da “su svi opisi umjetničkih djela, arhitekture, dokumenata i tajnih obreda u ovom romanu točni”.

5. A što reći za otkriće u Nag Hammadiju 1945. godine?²¹ Tamo zapravo nisu nađeni svici, kako to kaže Teabing, već zbirka knjiga uvezanih u kožu, napisanih na koptskom, drevnom egipatskom jeziku. Dva seljaka slučajno su ih našla i jedan od njih, po imenu Muhammed Ali (uobičajeno muslimansko ime), ponio ih je u egipatski grad Nag Hammadi.

Znanstvenici su ustanovili da se radi o knjigama napisanim na papirusu i da potječu iz četvrtog stoljeća, oko tri stotine godina poslije Krista. To su prijepisi dokumenata napisanih na grčkom prije 250. godine. “Službeni prevoditelj knjižnice Nag Hammadi datira nastanak Evandjelja po Filipu u 250. godinu. Kao najraniji datum predlaže se 175. godina.”²² To je čak i tada oko 144 godina nakon Isusove smrti; prema tomu, nije bilo očevidaca i Isusovih suvremenika koji bi bili uključeni u pisanje spomenutih spisa.

Trinaest knjiga sadrži četrdeset pet različitih naslova, dotad uglavnom nepoznatih, uključujući neka koja se nazivaju “evandeljima”: Evandjelje istine, Evandjelje po Tomi i Evandjelje po Filipu. Ostale knjige bile su mistična nagađanja.²³

¹⁹ Nicky Gumbel, *The Da Vinci Code: A Response*, Alpha International, London, 2005.

²⁰ Isto, str. 247.

²¹ Vidi Bart B. Ehrman, *Truth and Fiction in The Da Vinci Code*, Oxford University Press, New York, 2004., str. 36–45 za raspravu o otkriću u Hammadiju.

²² Vidi James M. Robinson, *The Nag Hammadi Library in English* ili www.focus.org.uk/jesus2.htm

Već površno čitanje ovih “evanđelja” pokazuje da je u njima riječ o potpuno različitom Isusu koji ne trepće i ne ostavlja tragove svojih stopa, a izgleda kao čovjek samo ako Ga ne promatrate izbliza. Toliko o Teabingovoj tvrdnji da prikazuju Isusa kao pravog čovjeka. A svakako ne pokazuju “zamjetna povijesna neslaganja”, jer po naravi nisu povijesna, već mistična. Nijedno od ovih “evanđelja” ne spominje Sveti gral kojim su zaokupljeni likovi u *Da Vincijevom kodu*. Tradicionalne priče tvrde da je Gral kalež iz kojeg je Isus pio na posljednjoj večeri i da će onomu tko ga nade donijeti nebrojene blagoslove. *Da Vincijev kod* prikazuje Mariju kao Grala. Ali to se nikako ne može zaključiti iz ovih spisa.

Postoje i druga gnostička evanđelja osim ovih pronađenih u Nag Hammadiju. Na primjer, Evanđelje po Mariji, koje spominje Teabing, otkriveno je 1896. u Kairu.

Ali nije bilo nikakvog prikrivanja. Rani crkveni oci u svojim su spisima citirali gnostičke pisce i javno im se protivili, služeći se radije slobodom govora nego nastojanjem da ih ušutkaju. A kršćanski učenjaci dobrodošlicom su dočekali nedavne nalaze kao zapanjujući uvid u gnosticizam, religiju protiv koje govore neke mlade novozavjetne knjige.²⁴

6. A što reći za Teabingovu (ili Brownovu) izjavu da “tisuće dokumenata” koji su nastali prije 325. godine Isusa prikazuju kao običnog čovjeka, a ne Boga, i da nitko prije te godine nije vjerovao da je Isus bio Bog? Postoje dvije vrste dokaza. U ovoj fazi nećemo nastojati dokazati da je Isus Bog; jednostavno pokušavamo pokazati da su prvi kršćani vjerovali da je Isus od samog

²³ Ovi su dokumenti dostupni na internetu <ccat.sas.upenn.edu/~hummm/Resources/Texts/nagHam.html> ili <www.gnosis.org/naghamm/nhl.html>

²⁴ Na primjer Ivanova poslanica.

početka bio Bog, davno prije 325. godine. Evo dokaza:

a) Kršćanski pisci

Pišući u drugom i trećem stoljeću, rani crkveni vođe ili "oci" jasno su izrazili vjerovanje da je Isus Bog. Neki će tvrditi da je crkva mogla krivotvoriti ove dokaze nakon što je promijenila priču, međutim, je li moguće da su ove citate mogli staviti u poznate knjige kad su pisci poticali iz različitih zemalja i kad su se primjerci nalazili na različitim mjestima?

b) Dokazi iz rimske povijesti

Nezavisni rimski povjesničari, čija su djela ključna za drevnu povijest do naših dana, također su zapisali da su prvi kršćani vjerovali da je Isus bio utjelovljeni Bog. To je najjači dokaz. Čak i da je Konstantin spalio evanđelja, nije mogao promijeniti zapise povjesničara čija su djela u ono vrijeme bila vrlo rasprostranjena i dobro prihvaćena.

Primjer: Plinije Mlađi bio je rimski upravitelj Bitinije 112. godine. On je pisao caru Trajanu da se posebno trudi oko toga da pobije kršćane pa je pitao cara treba li ih i dalje hvatati. Očito nije bio naklonjen kršćanima. Plinije izvještava o njihovom "zločinu" da "su se određenih dana sakupljali prije zore i slaveći Krista kao Boga obvezivali se zakletvom da neće činiti prijestupe, da će se suzdržavati od krađa, grabeži, preljuba i kršenja zadane riječi." (*Poslanice X, 97*)

Kršćani još uvijek sve to čine štujući Krista kao Boga. U gotovo dvije tisuće godina vjerovanje se nije promijenilo.

I tako, osim Biblije, koja obuhvaća niz pisaca iz prvog stoljeća koji su očito vjerovali da je Isus bio Bog, postoji jak dokaz da su prvi kršćani vjerovali da je Isus Bog u ljudskom tijelu – mnogo prije Konstantina 325. godine.

“Crkveni oci” tvrde da je Isus Bog

- ◆ oko 110. godine — Ignacije Antiohijski (u Siriji): “Naš je Bog, Isus Krist, začet u Mariji prema Božjem planu: istina, potomak je Davidov, ali i Svetoga Duha.” (*Pismo Efežanima* 18,2)
- ◆ oko 170. godine — Tacijan Sirijski: “Mi ne izigravamo budale, o Grci, niti govorimo besmislice kad kažemo da se Bog rodio u ljudskom obličju.” (*Govor Grcima*, 21)
- ◆ oko 190. godine — Klement Aleksandrijski: “Prema tomu, Riječ, Krist, uzrok je našeg pradavnog početka — jer je bio u Bogu — i našeg zdravlja. I sada se ista ova Riječ pojavila kao čovjek. Samo je On Bog i čovjek, i izvor svakoga dobra.” (*Pouke Grcima*, 1,7,1)
- ◆ oko 210. godine — Tertulijan iz Kartage (Sjeverna Afrika): “Samo je Bog bez grijeha. Jedini čovjek bez grijeha je Krist, jer Krist je i Bog.” (*Duša*, 41,3)
- ◆ oko 225. godine — Origen: “Premda je bio Bog, uzeo je tijelo; i kad je postao čovjek, ostao je ono što je bio: Bog.” (*Temeljne doktrine*, 1,0,4)

Vidi www.catholic.com/library/cracking_da_vinci_code.asp

Dobar romanopisac, loš povjesničar

Premda je *Da Vincijev kod* čitak roman, čini se da Brown nije položio ispit iz povijesti ili nije dopustio da mu činjenice ometaju razvijanje fabule. Dobri poznavatelji povijesti svakako teško mogu mnoge tvrdnje uzeti za ozbiljno.

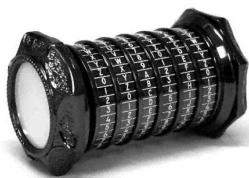
Možda se Brown malo umorio od slušanja ovakvih primjedbi, jer na svojoj internetskoj stranici danbrown.com pita: “Koliko je povijesno točna sama povijest?” Ovo je zanimljiva obrambena taktika, jer ako se odriče same povijesti, odriče se i svoje tvrdnje da je napisao istinite činje-

nice. To sliči čovjeku koji pokušava ušutkati kritiku mnogih povjesničara koji su progovorili.

Zaključak: zgodna priča, iskrivljena povijest. Nedavno je *Time* u jednom članku objavio: "Strogo govoreći, roman je heretičke naravi. Možda treba naglasiti da je jedna od vrlo rijetkih knjiga koja je u dvije godine prodana u više primjeraka od *Da Vincijevog koda* sama Biblija."²⁵

Brown je postavio neka vrlo zanimljiva pitanja o Isusu i traži duhovnost oslobođenu dogmi, arogantnosti u iznošenju istine, licemjerja, nerazumnih zakona i seksizma. Isus iz Novog zavjeta vjerojatno bi se složio s mnogim od ovih ciljeva, što ćemo vidjeti u idućim poglavljima ove knjige.

²⁵ Michelle Orecklin, "The Novel That Ate the World", *Time*, 15. travnja 2005.

Drugo poglavlje

Isus: smrtni prorok ili Sin Božji?

Isus iz Nazareta jedna je od najkontroverznijih osoba u povijesti, a *Da Vincijev kod* je samo posljednje poglavlje u raspravi staroj dvije tisuće godina.

Preko svojeg junaka Leigha Teabinga, Brownov roman tvrdi da je Isus bio samo čovjek dok Ga rimski car Konstantin i crkveni koncil 325. godine nisu proglasili Bogom:

- ▶ “... do tog trenutka u povijesti na Isusa su Njegovi sljedbenici gledali kao na smrtnog proroka ... velikog i moćnog čovjeka, ali ipak čovjeka, Smrtnika.”¹
- ▶ “Proglašenje Isusa kao ‘Sina Božjega’ službeno je predložio i izglasao Nicejski koncil ... Da, i to nakon razmjerno tijesnog glasovanja.”²
- ▶ “... da je gotovo svako mišljenje koje su naši očevi imali o Kristu *laž*.”³

Kao što smo vidjeli, prvi kršćani su vjerovali da je Isus bio Bog u ljudskom tijelu, kao i mnogi kršćanski pisci

¹ *Da Vincijev kod*, str. 233.

² Isto, str. 235.

³ Isto, str. 237.

prije 325. godine. No jesu li oni sanjali? Zar su bili prevareni iskrenom vjerom i nečijim lažnim prikazivanjem? Ili je moguće da postoje jaki dokazi da je Isus bio mnogo više od velikog ljudskog učitelja?

Glavni razlog što su prvi kršćani vjerovali u Isusovu božansku narav bio je što su vjerovali da je umro i da se nekoliko dana poslije vratio u život. O ovom pitanju kršćanstvo stavlja na kocku svoju vjerodostojnost. Kršćanski učitelj Pavao, pišući oko 54. godine,⁴ kaže: “Ako pak Krist nije uskrsnuo, uzalud je doista propovijedanje naše, uzalud i vjera vaša. Zatekli bismo se i kao lažni svjedoci Božji što posvjedočismo protiv Boga: da je uskrisio Krista ... A ako Krist nije uskrsnuo, uzaludna je vjera vaša, još ste u grijesima ... [u tom slučaju] najbjedniji smo od svih ljudi. Ali sada: Krist uskrsnu od mrtvih!” (1. Korinćanima 15,14-20)

Ovo je smjela tvrdnja – i opasno ju je napisati. Pavao zasniva svu vjerodostojnost kršćanske vjere na Isusu koji je uskrsnuo od mrtvih. Ako se to doista nije dogodilo u povijesti, onda je kršćanstvo beskorisna laž.

Mnoge religije sadrže nejasne tvrdnje o svojoj istinitosti pa ih je teško opovrgnuti. Ako izrazite sumnju u povijest njihovih utemeljitelja ili bogova, njihovi će vam se sljedbenici vjerojatno strpljivo nasmiješiti i reći da to nije važno jer istinski prosvijetljenima nije potrebna objektivna potvrda. Neki čak smatraju da se potraga za dokazima protivi vjeri: ili ste prosvijetljeni ili niste, i bit ćete bolje sreće u sljedećem životu. Ali ako religiju ne možete opovrgnuti, možete li je dokazati? Kršćanstvo želi vjerovati razumom – ono želi utjecati na um kao i na srce. Ono nudi mistično iskustvo, ali uz to želi biti i vjerodostojno pa iznosi provjerene činjenice o stvarnom svijetu.

⁴ Anthony C. Thiselton u *The First Epistle to Corinthians*, str. 29–32, navodi niz znanstvenika koji datiraju u 53. do 57., a kao najvjerojatniju godinu navode 54.

Osloniti čitavu vjeru na Isusovo uskrsnuće bio bi katastrofalni potez kad ne bi bilo dokaza. Prvi kršćani morali su biti vrlo uvjereni u činjenice. Ispitajmo neke od tih dokaza.

1. Isus je bio stvarna povijesna osoba

Bilo bi stvarno neuvjerljivo citirati samo kršćanske izvore da je Isus povijesna osoba. Najmanje petnaest nekršćanskih izvora, koji potječu iz prvog i drugog stoljeća, spominju Isusa kao povijesnu osobu.⁵ Istražimo neke od njih. (Ove izvore možete provjeriti u svakoj dobroj enciklopediji.)

U Britanskom muzeju nalazi se zanimljiv dokument koji aludira na Isusa. Napisao ga je oko 73. godine Sirijac po imenu Mara Bar-Serapion svojem sinu Serapionu. Otac je bio u zatvoru, ali je pisao s namjerom da ohrabri sina da i dalje traga za istinom i pokaže da su čak i najbolji i najmudriji ljudi doživljavali nesreće. On pita: "Što su Atenjani dobili kad su Sokrata osudili na smrt? Snašla ih je glad i kuga ... Kakvu su korist stanovnici Samosa imali što su spalili Pitagoru? Ubrzo je njihovu zemlju pokrio pijesak. Koju su korist imali Židovi što su ubili svojega mudrog Kralja? Ubrzo nakon toga ukinuto im je kraljevstvo. Bog je pravedno osvetio ova tri mudra čovjeka."⁶

Kad je kršćanin Tertulijan, poznavatelj zakona u Kartagi, branio kršćanstvo 197. godine pred rimskim vlastima, spomenuo je razmjenu pisama između upravitelja Poncija Pilata i cara Tiberija – i nijedan Rimljanin ne bi posumnjao u njihovu autentičnost.

⁵ Za raspravu o ovim izvorima vidi Josh McDowell, *He Walked Among Us: Evidence for the Historical Jesus*, Here's Life Publishers, San Bernadino, California, 1988.

⁶ Citirao F. F. Bruce, *The New Testament Documents: Are They Reliable?* Eerdmans, Grand Rapids i InterVarsity Press, Downers Grove, 2003., str. 114.

Rimski povjesničari:

Tacit

Kornelije Tacit (rođen oko 52. godine) vjerojatno je najveći povjesničar koji je pisao na latinskom jeziku.⁷

U svojim *Analima* od osamnaest svezaka, napisanima oko 105. godine, Tacit piše kako su Nerona optužili da je izazvao požar u Rimu. "Da stane, dakle, na kraj tim glasovima, podmetne Neron krivce i stavi na najstrašnije muke one koji su bili omraženi sa svojih gadosti, a koje prosti puk nazivaše kršćanima. Ime im to dolazi od Krista, koji za Tiberijeva vladanja bješe pogubljen po naredbi prokuratora Poncija Pilata." (*Anali*, XV, 44)

Ovaj izvor nezavisno potvrđuje da je Isusa smaknuo Poncije Pilat, kako je zapisano u evanđeljima (vidi Matej 27; Marko 15; Luka 23; Ivan 18 i 19).

Lukijan

Lukijan iz Samosate (rođen 120. godine) je bio grčki satiričar koji je pravio šale na račun kršćana.⁸ Savjetovao je svojim čitateljima da se prave kršćanima kad budu odlazili u strane gradove kako bi kod lakovjernih kršćana dobili besplatnu hranu i prenočište. Lukijan je Isusa nazvao "čovjekom koji je razapet u Palestini zato što je u svijet uveo ovaj novi kult". Za kršćane kaže: "Jadnici su, prije svega, uvjerali sebe da će biti besmrtni i da neće umrijeti; zbog toga preziru smrt i čak su spremni na zatvaranje, većina njih. Osim toga, njihov prvi zakonodavac uvjerio ih je da su svi braća." On ih opisuje kao ljude koji "štuju tog razapetog sofista i žive po njegovim zakonima".⁹

⁷ "Tacitus", *Encyclopaedia Britannica*, 2006., Ultimate Reference Suite DVD, napisao Alexander Hugh McDonald, predavač drevne povijesti, Cambridge University.

⁸ "Lucian", *Encyclopaedia Britannica*, 2006.

⁹ *The Passing of Perigrinus* 11, 13, www.tertullian.org/rppearse/lucian/peregrinus.htm

Lukijan je kršćane smatrao lakim žrtvama, a Isusa naziva sofistom, "učiteljem" sumnjivog prosuđivanja¹⁰, ali time potvrđuje da je živio, da je bio razapet i da su nakon raspeća ljudi štovali Njega umjesto grčkih bogova i živjeli po Njegovim zakonima očekujući besmrtnost. Da je to napisao kršćanin, mogli bismo reći da je pisano s predrasudom. Premda Lukijan nije kršćanima pokušavao učiniti uslugu, ipak ju je učinio. Gotovo da bismo ga pozvali na večeru.

Josip Flavije

Josip Flavije (rođen 37. godine) bio je Židov i zapovjednik židovskih snaga u Galileji, ali su ga Rimljani zarobili pa je napisao svoja povijesna djela.

Početkom drugog stoljeća pisao je:

"U to vrijeme pojavio se čovjek nazvan Isus; njegovo je ponašanje bilo plemenito i bio je poznat po vrlinama. Mnogi među Židovima i drugim narodima postali su njegovi učenici. Pilat ga je osudio na smrt razapinjanjem. A oni koji su postali njegovi učenici, nisu odbacili svoje učenje. Oni su izvijestili da im se javio tri dana nakon raspeća i da je živ. Prema tomu, možda je bio Mesija o kojem su proroci tvrdili da će činiti čuda."¹¹

Na drugom mjestu Josip Flavije piše o "Isusu nazvanom Krist" (*Starine*, XX, 9,1). Ovo je snažna potvrda. Josip Flavije nije bio kršćanin, ali za Isusa piše:

- ◆ da Ga je Pilat dao pogubiti na križu;
- ◆ da se pročulo kako je nakon tri dana oživio;
- ◆ "da je možda bio Mesija" (Josip Flavije je Židov, a ne kršćanin, ali ne odbacuje misao da je Isus mogao biti Mesija);
- ◆ da su Ga drevni proroci prerekli (vidi treće poglavlje ove knjige).

O Pliniju Drugome (ili Mlađemu) bilo je riječi u prethodnom poglavlju.

Tertulijan piše:

Tiberije je u one dane kad se u svijetu pojavilo ime kršćani, pošto je iz Palestine obaviješten o događajima koji jasno pokazuju istinu o Kristovoj božanskoj naravi, iznio predmet pred Senat, sam se odlučivši za Krista. Senat je odbio njegov prijedlog jer nije dao odobrenje. Cezar je ostao pri svojem mišljenju plamteći gnjevom protiv svih tužitelja kršćana. (*Apologija*, V,2)

Prema tomu, Isus je bio poznat rimskoj povijesti.

Židovska povijest

Židovski Talmudi (glavne knjige židovskog zakona i naučavanja) također spominju Isusa. Jedan tekst u babilonskom Talmudu savršeno se uklapa u biblijski izvještaj o Isusu koji je visio na križu neposredno uoči židovskog blagdana Pashe: “Uoči Pashe objesili su Ješuu (iz Nazareta) ... zbog toga što se bavio vraćanjem i obmanjivao i zavodio Izrael.” (*Babylonian Sanhedrin*, 43,a) Time što Ga naziva vraćem, spis nagovještava Njegovu čarobnu ili čudotvornu silu – a evanđelja bilježe kako su neki židovski vode optužili Isusa za vraćanje (vidi Matej 12,24; Marko 3,22).

Talmud Ga naziva “Ben Pandera” ili “Ješu ben Pandera”. Neki smatraju da je to vjerojatno podrugljivo ime “sin djevice”, travestija ili mješavina grčke riječi *parthenos*,

¹⁰ *Shorter Oxford Dictionary*.

¹¹ Josephus, *Antiquities of Jews*, 18.3.3. Prijevod izraelskog znanstvenika profesora Schloma Pinesa s arapskog rukopisa koji datira iz četvrtog stoljeća. Vidi E. M. Blaiklock, *Jesus Christ: Man or Myth?* Anzea Books, Sydney, 1983. Ovaj citat bio je predmet mnogih rasprava. Čini se da je jedna varijanta krivotvorina nekog ranokršćanskog pisca. Međutim, verziju koju mi citiramo snažno potkrepljuju rukopisi i mnogi komentatori, uključujući profesore Blaiklocka i F. F. Brucea, brane njegovu autentičnost.

koja znači djevica.¹² To je bilo ruganje tvrdnji da je Isus rođen od djevice i prilika da Ga se nazove izvanbračnim djetetom, što se slaže s onim što je o Isusu rečeno u evanđeljima (usporedi Ivan 9,34 i Marko 6,3 gdje je nazvan “Marijinim sinom”, što je u ondašnjoj kulturi značilo sumnju u to tko mu je bio otac).

Povijesna vjerodostojnost

Svi spomenuti tekstovi o Isusu napisani su u okviru stotinu pedeset godina Njegova života, što nije dugo razdoblje prema mjerilima stare povijesti. Na primjer, Aleksandar Veliki osvojio je najveći dio tada poznatog svijeta i smatra se povijesnom ličnošću, a ne mitom. Ali najpozdanije povijesne izvore o pojedinostima Njegovog života nalazimo u djelu Plutarha koji je živio četiri stoljeća nakon Aleksandra. Povjesničari starog vijeka visoko ga cijene kao vjerodostojni izvor, unatoč razmaku od četiri stotine godina.

Tako su naši nekršćanski izvori vrlo ranog datuma, a kršćanski su izvori još stariji. E. M. Blaiklock, bivši profesor klasike na Sveučilištu Auckland, piše: “Moj pristup klasicima povijesne je naravi. I kažem vam da su dokazi za Kristov život, smrt i uskrsnuće bolje potvrđeni od većine činjenica u drevnoj povijesti.”¹³

2. Svjedočenje očevidaca

Očevici opisuju kako je Isus iz Nazareta umro i vratio se u život – a to su ljudi koji nemaju što dobiti time što će ispričati izmišljenu priču. Naravno, neki će prigovoriti da su svi ti pisci kršćani pa su zbog toga pristrani.

¹² Neki nagadaju da je Pandera ime rimskog vojnika, navodnog Isusovog oca.

¹³ Citirao Ian Wilson, *Jesus: The Evidence*, Weidenfeld & Nicholson, Londaon, 1996., str. 39.

Ali ako su stvarno bili svjedoci Njegova uskrsnuća, što su drugo mogli biti nego vjernici?

Zastanimo za trenutak i razmislimo o uskrsnuću. Svi smo čuli za ljude koji su doživjeli srčani napad i ležali klinički mrtvi na operacijskom stolu, a onda bili oživljeni. Ali zapisi o Isusu tvrde da je bio mrtav od petka poslije podne do nedjelje ujutro i tek onda oživio.

Ovakva tvrdnja zahtijeva ozbiljno ispitivanje. Ako nije istinita, onda je u najmanju ruku fantazija, a u najgoru ruku opasna propaganda.

Postavimo si zato nekoliko pitanja:

Mogu li se dogoditi čuda? Skloni smo niječnom odgovoru. Mi volimo znanstveno objasniti stvari i to je razumno. Meteorološko vrijeme objašnjavamo sustavom zračnih tlakova, a ne bogovima vjetra. Ali isključiti mogućnost da postoji Bog i da taj Bog povremeno postupa na način koji naizgled krši prirodne zakone, pristran je pristup dokazima. Zasad nemojmo reći: da, čuda su moguća, a nemojmo to ni nijekati. Imajmo otvoren um za čuda dok ne čujemo dokaze.

Što reći za ljude koji tvrde da su vidjeli kako Isus umire, a onda se vraća u život? Zašto bi to učinili? Jedan od očitih razloga bio bi novac ili vlast. Kad biste napisali sladunjav roman o takvom izmišljenom Isusu i on bi se svidio ljudima, vi biste zaradili, imali obožavatelje i ljudi bi vam se divili i lijepo postupali s vama. Ali novozavjetni pisci nisu takvo što očekivali. Vlasti su ih mučile i ubijale nastojeći ugušiti njihovu priču i njezine političke posljedice. Od Ivana bar-Zebedeja, očevica i pisca Isusove biografije, rimske su vlasti zahtijevale da se pokloni caru kao Gospodinu. On je to odbio jer je njegov Gospodin bio Isus, pa su ga bacili u kipuće ulje i prognali na kažnjenički otok. Bio je izložen strašnoj smrti, ali od svojeg iskaza nije odustao; ostao je pri njemu i nakon što su ga oslobodili. Ivan je napisao Isusovu biografiju i nakon što je vidio kako je njegov prijatelj i suvjernik Stjepan pogubljen kamenovanjem zato što je govorio o Isusu.

Ovi Isusovi biografi pisali su unatoč tomu što su ih progonili od mjesta do mjesta, prijetili im zatvorom i smrću, tukli ih, i unatoč tomu što su vidjeli kako su neki njihovi prijatelji pogubljeni *zato što su to pričali*. Znali su da za to neće biti plaćeni niti postati popularni. Njihov Gospodin umro je strašnom smrću pa su znali da mogu biti sljedeći na redu. A ipak su pisali i govorili putujući do najudaljenijih krajeva svijeta i govoreći povijest o Isusu svakome tko je želio slušati.

Uzmimo samo jedan primjer: učenik Toma (ponekad nazvan sumnjičavi Toma zbog svoje sumnjičavosti i prvobitnog odbijanja da povjeruje kako je Isus ustao iz mrtvih) vidio je dokaz koji ga je osvjedočio pa je otputovao čak u Indiju naviještajući istinu o Isusu dok ga netko tko ga je htio ušutkati nije probo kopljem.

Prema tomu, ovi očevici nisu to činili zbog novca ili vlasti, a nastavili su svjedočiti bez obzira na zastrašujuće prijetnje. Zašto? Zar su stvarno doživjeli čuda, sreli Boga u ljudskom obliku, ustanovili da ih to potpuno mijenja pa su svima htjeli objaviti ovu istinu?

Bliski Isusov prijatelj Ivan pisao je o tome ovako: “Što bijaše od početka, što smo čuli, što smo vidjeli očima svojim, što razmotrismo i ruke naše opipaše o Riječi, Život – da, Život se očitova, i vidjeli smo i svjedočimo, i navješćujemo vam Život vječni, koji bijaše kod Oca i očitova se nama – što smo vidjeli i čuli, navješćujemo i vama da i vi imate zajedništvo s nama. A naše je zajedništvo s Ocem i sa Sinom njegovim Isusom Kristom. I to vam pišemo da radost naša bude potpuna.” (1. Ivanova 1,1-4)

Vidimo li njegovu pobudu? On želi da znamo kako je vidio Vječnoga i govori nam kako da nademo vječni život. Želi da se sprijateljimo s Bogom i drugim vjernicima. I želi da budemo sretni.

Morala je postojati snažna pobuda da se ovi očevici razidu po svijetu iznoseći svoj izvještaj i da osnuju kršćansku crkvu koja je, u samo nekoliko stoljeća, postala rival samom Rimskom Carstvu. A počeli su govoriti lju-

Samo činjenice

Prisjetimo se osnovnih činjenica iz Isusova života kako ga iznose evanđelja:

1. Isusova smrt i pokop

- ◆ Isus je bio razapet i umro je u petak poslije podne.
- ◆ Jedan rimski vojnik kopljem mu je probo slabinu. Iz rane je potekla krv i voda (Ivan 19,34).
- ◆ Tijelo je bilo umotano u čistu lanenu tkaninu (Matej 27,59).
- ◆ Stavljene su u grob isklesane u stijeni (Matej 27,60).
- ◆ Na ulaz u grob navaljen je veliki kamen (Matej 27,60).
- ◆ Postavljena je straža (vjerojatno rimska) da čuva grob (Matej 27,65).
- ◆ Kamen na ulazu u grob bio je zapečaćen (Matej 27,66).

2. Isusovo uskrsnuće

- ◆ Rano u nedjelju ujutro dogodio se snažan potres (Matej 28,1,2).
- ◆ Anđeo je maknuo kamen s ulaza u grob (Matej 28,2).
- ◆ Stražari su drhtali od straha i "postali kao mrtvi" (Matej 28,4).
- ◆ Anđeo je rekao ženama da ostale učenike obavijeste da je Isus živ i da će se sresti u Galileji (Matej 28,7).
- ◆ Neki od stražara izvijestili su o događaju svećeničke poglavare (Matej 28,11).
- ◆ Vojnici su bili potkupljeni da kažu kako su zaspali, što su iskoristili Njegovi učenici i ukrali tijelo (Matej 28,13,14).
- ◆ Vojnicima je obećana zaštita ako za to sazna upravitelj (Matej 28,14).

3. Tko je vidio Isusa nakon uskrsnuća?¹⁴

- ◆ U nedjelju ujutro: Marija Magdalena i "druga Marija" (Matej 28,1.9.10).

¹⁴ Ovo je popis prema Davidu N. Marshallu, "The Risen Jesus" u Bryan W. Ball i William G. Johnsson, urednici, *The Essential*

- ◆ U nedjelju ujutro: druge žene (Matej 28,9-10).
- ◆ U nedjelju poslijepodne: Kleofa i njegov prijatelj (Luka 24,13-31).
- ◆ U nedjelju poslijepodne: Šimun Petar (Luka 24,34).
- ◆ U nedjelju uvečer: desetorica apostola (ali ne Toma i Juda) (Ivan 20,19-24).
- ◆ Sljedeće nedjelje uvečer: jedanaestorica apostola, zajedno s Tomom (Ivan 20,26-29).
- ◆ Kasnije: sedmorica učenika pokraj Tiberijskog jezera (Ivan 21).
- ◆ Kasnije: više od pet stotina vjernika (1. Korinćanima 15,6).
- ◆ Kasnije: jedanaestorica apostola, svjedoci Njegova uzašašća (Djela 1).
- ◆ U viđenju: Savao/Pavao (Djela 9,3-6; 1. Korinćanima 15,8).

dima koji su živjeli tamo gdje su se svi ovi događaji odigrali i pozivali ih da provjere njihov izvještaj s onim što im je bilo poznato (vidi, na primjer, Djela 2).

Da Vincijev kod tvrdi da je prva crkva stvorila Isusa – ali ako je to točno, tko je onda stvorio prvu crkvu?

Pitanja o uskrsnuću

Kao što smo rekli, Isusovo uskrsnuće je središnja istina kršćanstva. Tko god želi pobiti kršćanstvo, jednostavno mora pobiti uskrsnuće. Ali to se za skeptike pokazalo jalovim poslom. Frank Morison, britanski istraživač, odlučio je napisati knjigu kojom će uskrsnuće proglasiti “mitom”. Nakon temeljitog ispitivanja napisao je knjigu *Tko je pokrenuo kamen?* (1958.), koja je još uvijek klasična obrana istine o Isusu. Josh McDowell sjeo je da izbuši rupe u

Jesus: Man, His Message, His Mission, Pacific Press Publishing Association, Nampa i Signs Publishing Company, Warburton, 2002., str. 168–191.

vjerovanju kršćana, ali je nakon provjere dokaza završio kao vjernik i napisao knjige kao što su *I ne samo tesar* i *Dokazi koji zahtijevaju presudu*. Ima još mnogo drugih ateista i kritički nastrojenih mislilaca koji su povjerovali u Isusa – među njima je i C. S. Lewis, poznat po *Narniji*, kojemu je povijesne dokaze podastro njegov prijatelj i kolega profesor na Oksfordskom sveučilištu J. R. R. Tolkien, pisac *Gospodara prstenova*.

Pretpostavimo za trenutak da su novozavjetna evanđelja vjerodostojna (što ćemo razmotriti u četvrtom poglavlju); u tom slučaju svatko tko želi opovrgnuti središnju istinu kršćanstva mora objasniti sljedeće:

- ◆ Rimski pečat – znak rimske vlasti – bio je slomljen (Matej 27,66).
- ◆ S ulaza u grob uklonjen je veliki kamen u trenutku dok je stražarila postrojba rimskih¹⁵ vojnika (Matej 27,60; 28,2).
- ◆ Dobro uvježbani rimski stražari pobjegli su s mjesta koje su čuvali i primili mito od vlasti da lažu o onome što se dogodilo (Matej 28,11-15).
- ◆ Jeruzalemske vlasti potvrdile su da je grob prazan (Matej 28,11-15).
- ◆ Posmrtno platno, platneni zavoji koji su se ovijali oko tijela i natapali mirisnim začinima, bili su složeni u grobu, a ne neuredno ostavljeni od strane užurbanih pljačkaša groba (Ivan 20,6.7; vidi i 19,38-40).
- ◆ Žene su opisane kao prvi svjedoci praznoga groba (Matej 28,5-8). Da je to lukavo smišljena priča, pisac ne bi izabrao žene kao prve svjedoke jer one prema zakonu nisu mogle svjedočiti na židovskom sudu.

¹⁵ Bilo je rasprava oko toga je li straža bila sastavljena od rimskih vojnika ili se radilo o židovskoj hramskoj straži. Josh McDowell tvrdi da tekstualni dokaz pokazuje da se radilo o rimskoj straži i citira Camusa i A. T. Robertsona kao potporu ovome gledištu. Vidi *The New Evidence That Demands a Verdict*, Thomas Nelson, Nashville, 1999., str. 236,237.

- ▶ Učenici su u vrijeme raspeća pokazali kukavičko ponašanje. Petar se triput odrekao Isusa, a ostali učenici su pobjegli s mjesta gdje je uhićen. Samo nekoliko tjedana poslije učenici su propovijedali o praznom grobu u samom Jeruzalemu (Matej 26,69-75; Marko 14,50; Djela 2,14-32).
- ▶ Čini se da učenici nisu očekivali da će Isus uskrsnuti i zato su isprva bili sumnjičavi. Ali poslije su bili spremni umrijeti za svoju vjeru u uskrsnuće (Luka 24,10.11).
- ▶ Vijest o uskrsnuću središnja je tema Novoga zavjeta i propovijedanja prve kršćanske crkve. A crkva je naglo rasla unatoč žestokom progonstvu (vidi, na primjer, Djela 2,41.47; 4,33; 5,14; 8,1-4; 23,6-8).

Alternativne teorije

Alternativne teorije o uskrsnuću nastoje objasniti što se dogodilo s Isusovim tijelom i zašto su učenici mogli vjerovati da je ustao od mrtvih.¹⁶ Najpoznatije su ove:

▶ Teorija o oživljavanju ili nesvjestici

Prema njoj Isus se onesvijestio na križu i kasnije probudio.

Ali rimski vojnici su bili odlično izvježbani u izvršenju smrtno kazne, a posebno su pazili kad je bila riječ o pobunjenicima. Jedan rimski vojnik bio je spreman Isusu slomiti noge kako bi ubrzao Njegovu smrt gušenjem, ali je onda od toga odustao jer je

¹⁶ Za iscrpniju raspravu o glavnim alternativnim teorijama o uskrsnuću vidi Peter Kreeft i Ronald K. Tacelli, *Handbook of Christian Apologetics*, InterVarsity Press, Downers Grove, 1994., str. 176–198; Gary R. Habermas i Michael R. Licona, *The Case for the Resurrection of Jesus*, Kregel, Grand Rapids, 2004., str. 81–131 i Josh McDowell, *The New Evidence That Demands a Verdict*, Thomas Nelson, Nashville, 1999., str. 257–283.

bio siguran da je mrtav (vidi Ivan 19,31-33). Osim toga Ivan je kao očevidac vidio kako je iz rane na Isusovim slabinama potekla krv i voda – znakovi smrti (vidi Ivan 19,34.35).

Isus je prije razapinjanja bio nemilosrdno bičevan. Takvo bičevanje lako je moglo završiti smrću. Rimski vojnici pretvorili su bičevanje u umijeće i znali su kad treba prestati a da ne ubiju zatvorenika, pa je Isus vjerojatno bio teško ozlijeđen i prije nego što su Ga razapeli. Kako bi netko tako oslabljen mogao raskinuti laneno platno u koje je bio čvrsto umotan, pobjeći iz groba i svladati rimsku stražu (vidi Ivan 19,38-42)? Kako je mogao biti živ i zdrav prigodom mnogih javljanja nakon uskrsnuća (vidi Ivan 20,19-29)?

► Teorija o uroti

Prema njoj učenici su skovali urotu i izmislili lažni izvještaj.

Ali nitko se od njih nije “sломio” i promijenio iskaz izložen mukama i smrti. Kakav su motiv mogli imati da umru za nešto za što su znali da je laž? Osim toga, isprva su bili sumnjičavi prema izvještaju o uskrsnuću i povjerovali su tek kad su vidjeli dokaze. Njihov je život doživio istinsku promjenu. Iz potištenosti rodila se takva vjera da su javno svjedočili samo nekoliko dana nakon što su se sakrivali u zaključanoj prostoriji.

Ako se radilo samo o priči koju su učenici izmislili, zašto vlasti nisu jednostavno pokazale Isusovo tijelo i opovrgle izvještaj? Imale su vlast i razlog da otkriju prijevaru, a Isusovo su lice lako mogle prepoznati tisuće onih koji su Ga vidjeli. Ali učenici su počeli javno iznositi svoje svjedočanstvo u samom Jeruzalemu gdje je Isus tako često djelovao.

► Teorija o halucinaciji

Prema njoj su svi svjedoci mislili da vide Isusa, ali je On zapravo bio plod mašte.

Moguće je da spretni stručnjak hipnotizira pojedinca, a nakratko čak i skupinu, ali Isus se javio mnogim ljudima u različito vrijeme i na raznim mjestima, a jednom prigodom i pred pet stotina očevidaca (1. Korinćanima 15,6).

A halucinacija se razlikuje od hipnotiziranosti. Halucinacija je poremećaj osjeta percepcije vanjskog svijeta, koju često izazivaju droge ili duševne bolesti. Kolika je vjerojatnost da toliki ljudi u različitim vremenima dožive istu halucinaciju?

Učenici su Ga doticali (vidi Matej 28,9) i s Njim razgovarali (vidi Djela 1,3). Zapisano je da su jedan očevidac i medicinski izobraženi svjedok vidjeli da je Isus nakon svojeg uskrsnuća najmanje dvaput jeo (vidi Luka 24,42.43; Ivan 21,1-14). Da li halucinacije jedu, govore i fizički su stvarne?

I priča zasnovana na halucinaciji lako se mogla opovrgnuti da su vlasti pokazale tijelo.

Halucinacija ne može objasniti prazan grob.

► Teorija o krađi

Prema njoj, učenici su ukrali Isusovo tijelo i izmislili priču o Njegovom uskrsnuću.

Matej iznosi činjenicu da su rimski stražari bili potkupljeni da pričaju takvu priču. Stražari su otišli do vjerskih vlasti i izvijestili ih što se dogodilo. Vjerske vlasti nisu željele da se to sazna pa su rekle vojnicima da rašire priču kako su zaspali na dužnosti i da su učenici ukrali tijelo (vidi Matej 28,11-15).

Ali ova priča ima tri velike rupe. Prvo, kako su stražari mogli opisati događaj koji se navodno odigrao dok su spavali? Drugo, budući da su rimski vojnici koji bi zaspali na dužnosti bili pogubljeni, kako to da su još uvijek bili živi? (Svećenici su ih

uvjerali da će razgovarati s njihovim zapovjednicima kako ih ne bi smaknuli na osnovi izmišljene priče.) I treće, kako su mogli spavati dok je netko ispred njih pokretao golemi kamen?

A što reći za učenike? U petak su bili žalosni, zbunjeni, uplašeni za život. Je li ih dobro smišljena laž mogla iznenada učiniti odvažnima da se usprotive naoružanom odredu i ukradu tijelo? I zašto bi glumili uskrsnuće kad uopće nisu vjerovali da će Isus uskrsnuti?

Ako netko svjesno govori laž za javnost, zašto bi to nastavio činiti kad se suoči s mučenjem? I kako bi se to uklopilo u moralni i etički nauk njihove vjere?

Kada poblizje ispitamo ova alternativna objašnjenja, ustanovit ćemo da ona jednostavno nisu uvjerljiva.

J. N. D. Anderson, bivši profesor orijentalnih zakona na Londonskom sveučilištu, zaključuje: "Niz različitih teorija, od kojih se svaka možda može primijeniti na dio dokaza, ali koje zajedno ne tvore razumljivu cjelinu, ne mogu biti alternativa tumačenju koje djeluje kao cjelina."¹⁷

Lord Darling, bivši sudac Vrhovnog suda Engleske, rekao je: "Srž problema oko toga je li Isus doista bio ono što je za sebe tvrdio, svakako mora ovisiti o istini uskrsnuća. O ovoj najvažnijoj istini od nas se ne traži da samo vjerujemo. U prilog ovoj živoj istini postoji toliko snažnih dokaza, pozitivnih i negativnih, činjeničnih i indikativnih da ni jedna razumna porota na svijetu ne bi mogla zaključiti kako je izvještaj o uskrsnuću neistinit."¹⁸

¹⁷ J. B. D. Anderson, Wolfhart Pannenberg i Clark Pinnock, "A Dialogue on Christ's Resurrection", *Christianity Today*, 12, travnja 1968., citirano u McDowell, op. cit. 1999., str. 258.

¹⁸ Citirano u Micheal Green, *Man Alive!* InterVarsity Press, Downers Grove, 1968. Citirao Josh McDowell, *The New Evidence That Demands a Verdict: Historical Evidence for the Christian Faith*, sv. 1, Thomas Nelson, Nashville, 1979.

Sažeto rečeno: najvjerojatniji je zaključak da je uskrsnuće povijesno točno.

Tko je, onda, bio Isus?

Što onda misliti o Isusu iz Nazareta?

Isus je bio veliki učitelj. Izgovorio je klasične izreke kao što su: “Blago mirotvorcima”, i: “Sve, dakle, što želite da ljudi vama čine, činite i vi njima.” Jedan je psihijatar rekao: “Ako uzmemo sve najbolje što je ikada rečeno ili napisano o tome kako imati uspješne odnose, dobro mentalno zdravlje i sretan život, i uklonimo suvišne riječi, to još uvijek ne možemo usporediti s Isusovom Propovijedi na Gori.”

Isusove riječi o nenasilju pokrenule su Desmonda Tutua, Mohandasa Gandhija i Martina Luthera Kinga. Njegove riječi o siromasima nadahnjuju Vojsku spasa, World Vision i bezbrojne druge udruge. Njegove su riječi promijenile život ljudi, nadahnule ih darežljivošću i visokim idealima izvlačeći iz njih ono najbolje i najuzvišenije. Isus je rekao: “Riječi moje neće proći.” Njegove su riječi ušle u više knjiga, poslovice, umjetničkih djela, govora, pjesama, filmova i internetskih stranica nego bilo čije – i nikad ne prolaze. On je bio veliki učitelj.

Ali tvrdio je za sebe i da je Bog u ljudskom obličju. To je rekao toliko puta da te tvrdnje ne možemo odbaciti kao potonju izmišljotinu.¹⁹ Tvrdio je da može dati život i uzeti ga. Tvrdio je da je put za Nebo. Tvrdio je da može opraštati grijeh – što može samo Bog.

Prema tomu, On ne može biti samo veliki moralni učitelj. Ako netko za sebe tvrdi da je Bog, postoje samo tri mogućnosti:²⁰

1. da je lud – u psihijatrijskim ustanovama ima mnogo onih koji tvrde da su Bog;

¹⁹ Vidi, na primjer, Marko 14,61-64; Ivan 8,58; 10,25-33; 14,8.9.

²⁰ Slijedeći C. S. Lewisa i Josh McDowell i druge.

2. da je varalica;
3. da govori istinu.

Razmotrimo ove mogućnosti.

Prva mogućnost: Je li Isus bio lud? Ako čitate jednu od Njegovih biografija – Mateja, Marka, Luku ili Ivana – upoznat ćete neobičnu osobu koja nadahnjuje ljude. On je smiren bez obzira na to kliče li Mu mnoštvo ili uzima kamenje da Ga ubije. On podnosi napade ispunjene mržnjom, briljantno odgovara na pitanja i čak predviđa svoju smrt a da pritom ne gubi moralnu ravnotežu. Teško da se može reći da je bio lud.

Druga mogućnost: Je li bio varalica? Teško da se to uklapa u sliku velikog moralnog učitelja. A zašto bi varao? Radi novca? Ne, živio je jednostavnim životom i većinu je svojeg novca dao siromašnima.²¹ Zato što je bio željan moći? Ne, odbio je da Ga ljudi postave za kralja i radije je izabrao smrt nego da pokrene bunu. Radi popularnosti? Ne, toliko je govorio istinu da je broj Njegovih neprijatelja nadmašio broj prijatelja pa su Ga na kraju ubili.

Prema tomu, nije dobio ništa. Ako ste toliko pametni da izvedete ovakvu prijevaru, zašto biste bili toliko glupi da to učinite bez razloga?

A je li ipak mogao prevariti ljude? Kad biste se željeli izdavati za Mesiju, morali biste ispuniti niz stoljećima starih proročanstava hebrejskih proroka. Prvo, morali biste se roditi u pravo vrijeme, u pravom gradu, iz pravog plemena – a obiteljski preci trebali bi sezati do kralja Davida. Recimo da ste u tome uspjeli – ali postoji i proročanstvo o točnom datumu i načinu smrti. Ne bi bilo teško izazvati rimskog vojnika da vas ubije – samo prekršite zakon. Ali biste li mogli izabrati datum svoje smrti? “Ne, srijeda mi ne odgovara. A petak?”

I biste li mogli izabrati kako ćete umrijeti? “Ne, ne, stotniče, spusti taj mač. Vrijeme je da me razapneš, a pro-

²¹ Vidi Matej 10,8-10. Marko 14,5-7 pokazuje da je to bio važan izuzetak.

jaje – ili bi bio sâm pakleni đavao. Morate se odlučiti. Ili je taj čovjek bio, i jest, Sin Božji, ili je bio ludak ili nešto još gore. Možete Ga zatvoriti kao ludaka, možete Ga popljuvati i ubiti kao demona; ili možete pasti k Njegovim nogama i nazvati Ga Gospodinom i Bogom. Ali nemojmo velikodušno izgovarati besmislicu da je veliki ljudski učitelj. Tu nam mogućnost nije ostavio. Nije to ni namjeravao.²³

To su, dakle, naše mogućnosti.

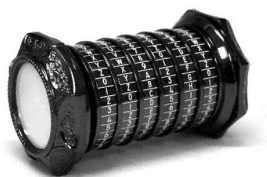
Ne brinite se, to je vaša najvažnija životna odluka koju ćete sami donijeti – prema tomu, nema pritiska. Ako ste po prvi put čuli dokaze na ovaj način, nitko ne očekuje od vas da se odlučite za pet minuta. Ovdje ne isprobavamo taktiku prodavača, već objašnjavamo zašto cijelim srcem vjerujemo da je to istina, a vama dajemo mogućnost da odlučite. Kao Ivan, i mi smo osjetili da je to istina, ozbiljni moralni izazov, prijateljstvo s Bogom i – usudujemo se reći – izvor sreće i svrhe života koju želimo da i vi imate. Zauvijek.

C. S. Lewis kaže: “Vjerujem u kršćanstvo kao što vjerujem da je izašlo sunce, ne zato što vidim sunce, već zato što vidim sve drugo.”²⁴

Posljednje riječi prepuštamo apostolu Petru: “Ta nismo vam navijestili snagu i Dolazak Gospodina našega Isusa Krista slijedeći izmudrene priče, nego kao očevici njegova veličanstva ... Tako nam je potvrđena proročka riječ te dobro činite što uza nju prijanjate kao uza svjetiljku što svijetli na mrklju mjestu – dok Dan ne osvane i Danica se ne pomoli u srcima vašim. Ponajprije znajte ovo: nijedno se proroštvo Pisma ne može tumačiti samovoljno jer nikada proroštvo ne bi ljudskom voljom doneseno, nego su Duhom Svetim poneseni ljudi od Boga govorili.” (2. Petrova 1,16.19-21)

²³ *Mere Christianity*, Macmillan, New York, 1952., str. 40,41.

²⁴ C. S. Lewis, *The Weight of Glory*, Macmillan, New York, 1965., str. 92.

Treće poglavlje

Newtonova velika jabuka: prorečena budućnost

“Biblija je ljudski proizvod, draga moja”, kaže sir Leigh Teabing, ekscentrični zlikovac u *Da Vincijevom kodu*. “Biblija nije pala s neba. Napisao ju je čovjek kao povijesni zapis nemirnih vremena i razvila se kroz nebrojene prijevode, dodatke i promjene. U povijesti nikada nije postojala definitivna verzija Biblije.”¹

Ova izjava iznosi ozbiljnu optužbu na račun Biblije – optužbu koju će odbaciti drugi engleski vitez koji je spomenut u *Da Vincijevom kodu*, sir Isaac Newton. U romanu Langdon posjećuje Newtonov grob tražeći tragove² i tvrdi da je Newton bio Veliki meštar Sionskog priorija od 1691. do 1727. godine.³ Za ovu tvrdnju nema povijesnih dokaza, ali nema sumnje da je Newton bio jedan od najvećih umova koji je dao značajan pridonos na području matematike, optike, gravitacije (navodno nakon promatranja pada jabuke), kemije i, naravno, fizike (premda su je Einstein i drugi fizičari poslije zakomplicirali). Ali

¹ *Da Vincijev kod*, str. 233.

² Isto, str. 387.

³ Isto, str. 388.

većina ljudi ne zna za Newtonovu najveću preokupaciju koja je gotovo zanemarena u mnogim biografijama.⁴ Newton je o tome napisao više od milijun riječi:⁵ o proročkim pretkazanjima u Bibliji. Bio je očaran mišlju da su nadahnuti ljudi točno opisali budućnost.

Kod pretkazivanja se lako pogriješi. Na primjer, sjetite se predsjednika kuće Decca Records koji je 1962. godine odbio Beatlese riječima: “Ne dopada nam se njihov zvuk, a gitara je na putu da nestane.” A Darryl Zanuck, šef filmske producerske kuće 20th Century Fox rekao je prije samo šezdeset godina da “televizija neće dugo trajati jer će se ljudi uskoro zasititi zuriti svake večeri u kutiju od šperploče”. Čak je i Margaret Thatcher rekla: “Treat će proći godine – ne za mojeg života – da neka žena postane premijer” – samo pet godina prije nego što je postala britanska premijerka 1979.

Tako bismo mogli nastaviti unedogled.

Proročko pretkazivanje – sposobnost poznavanja budućnosti – izaziva divljenje. Mi ne govorimo o znanstvenim predviđanjima, o računanju vjerojatnosti ili iznošenju maglovitih Nostrodamusovih i sličnih pretkazanja koja se mogu tumačiti na mnogo različitih načina. Govorimo o točnom poznavanju događaja koje ljudi ne mogu znati.

Teško za povjerovati?

Istražimo zajedno jedno biblijsko pretkazanje. Ne morate vjerovati u dobru vilu – i sir Isaac Newton osvjedočio se čvrstim dokazima. On je istraživao stare povijesne zapise, provjeravao podatke i događaje u jednoj zemlji s podacima i događajima u drugima i uspoređivao ih s drev-

⁴ Na primjer: “Ostali događaji u Newtonovu životu ne zahtijevaju mnogo komentara. Godine 1705. proglašen je vitezom. Od tog trenutka posvećivao je mnogo slobodnog vremena teologiji i mnogo pisao o proročanstvima i pretkazanjima, a ti su ga predmeti oduvijek zanimali.” (W. W. Rouse Ball, *A Short Account of the History of Mathematics*, 4. izdanje, 1908.)

⁵ www.historicist.com

nim proročanstvima. Njegova knjiga nema uzbudljiv naslov – *Razmatranja o proročanstvima u Danielu i Apokalipsi svetoga Ivana* – ali je bila vrlo cijenjena 1733. godine i još je i danas dostupna preko interneta.⁶ Nakon četrdeset dvije godine proučavanja ovaj je veliki mislilac zaključio da je Bog dao pretkazanja kako bi ljudi vidjeli da se ostvaruju i povjerovali u Njega:

Bog je dao ... proročanstva u Starom zavjetu ... da nakon što se ispune mogu biti protumačena i da se njegova Providnost ... očituje svijetu. Tako će događaji pretkazani prije mnogo vjekova biti uvjerljiv dokaz da svijetom upravlja Providnost.⁷

Pogledajmo kako je došao do ovog zaključka.

Proročanstvo koje je Newton otkrio

Jedno je proročanstvo posebno privuklo Newtonovu pozornost – i ono je bitno za naše istraživanje o Isusu. U tom je proročanstvu židovski mudrac imenom Daniel pretkazao ključne događaje o budućnosti Jeruzalema te o životu i smrti Isusa Krista više od pet stotina godina prije nego što su se odigrali. A povijest potvrđuje točnost njegovog viđenja.

Evo što je Daniel napisao: “Znaj i razumij: Od časa kad izade riječ ‘Neka se vrate i neka opet sagrade Jeruzalem’ pa do Kneza Pomazanika: sedam sedmica, a onda šezdeset i dvije sedmice ... A poslije šezdeset i dvije sedmice bit će Pomazanik pogubljen, ali ne za sebe. Narod jednog kneza koji će doći razorit će Grad i Svetište.” (Daniel 9,25.26)

⁶ Isaac Newton, *Observations Upon the Prophecies of Daniel and the Apocalypse of St. John*, J. Darby i T. Browne, London, 1733. Vidi i www.historicist.com/newton/title.htm

⁷ Newton, str. 251,252. Citirano u Desmond Ford, *Daniel*, Southern Publishing Association, Nashville, 1978., str. 51.

Objasnimo ovo. Izvještaj o Danielu datira se u šesto stoljeće prije Krista,⁸ kad su Jeruzalem opkolile babilonske vojske. Mladi plemić Daniel zarobljen je prigodom prve opsade Jeruzalema 605. godine pr. Kr. i odveden u Babilon (današnji Irak), gdje su Babilonci ubrzo zamijetili njegov bistri um pa su ga zaposlili na kraljevom dvoru. On se molio za svoj zavičajni grad Jeruzalem i dobio viđenje o njegovoj budućnosti.

1. Jeruzalem obnovljen.

Prvi dio njegovog pretkazanja bio je da će Jeruzalem biti obnovljen. To se inače nikako nije moglo predvidjeti – mnogi drevni gradovi nikad se nisu oporavili od ratnog razaranja. Zapovijed da se Jeruzalem izgradi došla je tek jedno stoljeće nakon pretkazanja, nakon što su Perzijanci osvojili babilonsko carstvo. Kralj Artakserkso Dugoruki odlučio je Izrael opet ojačati kako bi ga mogao opteretiti tlakom i uporabiti kao tampon-zonu protiv svake prijetnje iz Egipta. Godine 457. pr. Kr. izdao je proglas kojim

⁸ Ugledni učenjak Tremper Longman III. piše: “Danielova knjiga nastala je u šestom stoljeću prije Krista. U to nema nikakve sumnje. Važne ličnosti iz tog razdoblja, poznate iz drugih biblijskih i bliskoistočnih izvora, igraju važnu ulogu u knjizi ... Daniel 1,1 datira knjigu u treću godinu Jojakima (605. pr. Kr.), a posljednji datumi su “prva godina kralja Kira” (Daniel 1,21 – 539. pr. Kr.) kao i treća godina njegove vladavine (Daniel 10,1 – 537. pr. Kr.)” Longman priznaje da knjiga koja je *nastala* u šestom stoljeću prije Krista ne mora nužno biti tada *napisana* – mnogi učenjaci tvrde da je napisana ili prerađena u drugom stoljeću zbog toga što su pretkazanja neobično točna i precizna sve do drugog stoljeća prije Krista pa pretpostavljaju da su morala biti napisana nakon tih događaja. Longman ispituje dokaze za jedno i drugo i zaključuje: “S obzirom na podatke i unatoč poteškoćama, tumačim knjigu na osnovi zaključka da proročanstva potječu iz šestog stoljeća prije Krista.” (*The NIV Application Commentary: Daniel*, Zondervan, Grand Rapids, 1999., str. 21–23)

se Židovima dopušta povratak kući i izgradnja⁹ – što je znakovito s obzirom na to da su mnogi od njih bili njegovi robovi.

2. Dolazak Mesije.

Ovaj proglas o izgradnji bio je početak razdoblja od 483 godine. To se može izračunati kao “sedam sedmica” i “šezdeset i dvije sedmice”, što daje ukupno “šezdeset i devet sedmica”. *Sedmice* ovdje znače tjedne godina – sedmogodišnja razdoblja, inače veoma poznata u judaizmu. Njihovi tjedni godina sastojali su se od šest običnih godina nakon kojih je slijedila subotnja godina namijenjena obnovi i oporavku i posvećena obitelji. Mojsijev zakon je glasio: “Šest godina zasijavaj svoju njivu ... Ali sedme godine neka i zemlja uživa subotni počinak...” (Levitski zakonik 25,3-7) Ovo sedmogodišnje razdoblje imalo je uzorak u židovskom tjednu koji se sastojao od šest radnih dana i subotnjeg odmora. Prema tomu, oni koji su čuli Danielovo proročanstvo, odmah su pomislili na “tjedne” godina.¹⁰ Josh McDowell kaže: “Sedam tjedana i šezdeset dva tjedna shvaćani su kao šezdeset devet sedmogodišnjih razdoblja.”¹¹

$$(7 \times 7) + (62 \times 7) = 69 \times 7 = 483 \text{ godine}$$

⁹ Za više pojedinosti vidi William H. Shea, *Daniel 7–12*, Pacific Press Publishing Association, Boise, 1996.

¹⁰ McDowell također zapaža: “Daniel je znao da je babilonsko sužanjstvo bilo utemeljeno na kršenju subotnje godine, a budući da su Židovi bili u sužanjstvu sedamdeset godina, očito je subotnja godina kršena 490 godina (Levitski zakonik 26,32-35; 2. Ljetopisa 36,21 i Daniel 9,24).” (*Evidence That Demands a Verdict: Historical Evidence for the Christian Faith*, sv. 1, Thomas Nelson, Nashville, 1979., str. 172)

¹¹ Isto, str. 170. Uz neke varijacije u početnim i završnim datumima, McDowellovo opće mišljenje o ovom proročanstvu slično je Newtonovu.

Ako vam je trebalo neko vrijeme da to izračunate, nemojte se žalostiti – Newton je u matematici bio bolji od svih nas. Počnite s 457. godinom (kad je Jeruzalem bio obnovljen), dodajte 483 godine i stići ćete do 27. godine naše ere. (Ako vam jedna nedostaje, sjetite se da ne postoji nulta godina.) Zanimljivo je da je 27. godina prihvaćeni datum¹² kao početak javnog djelovanja Isusa Krista koji je za sebe tvrdio da je Mesija ili Pomazanik (vidi Ivan 4,25.26).

Dosad smo dobro računali.

3. Mesija umire — točno na vrijeme.

Proročanstvo sadrži još jednu pojedinost: “A poslije šezdeset i dvije sedmice bit će Pomazanik pogubljen, ali ne za sebe.” (Daniel 9,26)

Ovo nije šifra. Hebrejska riječ Pomazanik (*Mesija*) znači “od Boga poslani kralj”. Neobično je što će On biti “pogubljen”. Očekivali bismo da će Božji kralj Pomazanik vladati svijetom, ali Daniel je pretkazao da će se pojaviti u Jeruzalemu i biti pogubljen. Kao što smo vidjeli, povjesničari se slažu da su Isusa iz Nazareta, nazvanog Krist, ubili rimski vojnici na križu nakon montiranog suđenja na židovskom i rimskom sudu. A 31. godina savršeno se uklapa u proročanstvo.

Još više zapanjuje činjenica da će Isus umrijeti točno nakon tri i pol godine. Daniel je zapisao: “A u polovici sedmice prestat će žrtva.” (Daniel 9,27) Sredina sedmogodišnje “sedmice” je tri i pol godine – i povijest potvrđuje da je Isus umro nakon tri i pol godine javne službe. Isusova smrt bila je vrhunska žrtva za čovjekovu krivnju i grijeh.

¹² Kronologija može malo varirati. Na primjer Stephen Miller zastupa 458. godinu pr. Kr. i smatra da je Isus pomazan 26. godine (Stephen R. Miller, *Daniel*, Broadman & Holman, 1994., str. 266). Josh McDowel kaže da je Isus umro 33. godine (str. 173).

A proročanstvo kaže da neće biti pogubljen “za sebe”. Dakle, umrijet će za druge. Isus je naučavao da će svojom smrću platiti za grijeh svijeta. Izraz “pogubljen” često se rabio za opis smrti žrtvene janjadi u židovskom hramu;¹³ Isus je u evanđelju opisan riječima: “Evo Jaganjca Božjega koji odnosi grijeh svijeta!” (Ivan 1,29; vidi u Izaiji 53,10 još jedno proročanstvo o istom događaju).

4. Razorenje Jeruzalema i Hrama.

Međutim, u proročanstvu zapažamo još jednu pojedinost: “Narod jednog kneza koji će doći razorit će Grad i Svetište.” (Daniel 9,26) Prošao je samo jedan naraštaj nakon Isusove smrti i Rimljani su pod Titom i Vespazijanom opsjeli i napali Jeruzalem. Tit je zapovjedio da se Hram sačuva jer je bio jedno od svjetskih čuda, ali je jedan rimski vojnik primijetio da ga židovski vojnici rabe kao skrovište pa je u trenutku gnjeva bacio baklju na drveni krov. Hram je izgorio do temelja. U nastalom kaosu rimska je vojska preplavila grad.¹⁴ To se dogodilo 70. godine i smatra se jednom od najvećih tragedija u povijesti. (Zato židovski mladoženje do danas nogom gaze čašu.)

Ovo je proročanstvo božanskog podrijetla – kako bismo ga inače objasnili? U težnji za domovinom neki je

¹³ Daniel je uporabio hebrejsku riječ *karat*, koja podrazumijeva nasilje i koja se rabila u židovskim pravnim dokumentima za osobu osuđenu na smrt. Ova se riječ rabila i kod sklapanja saveza (obično klanjem žrtve; vidi Postanak 15,10.18; Jeremija 34,13.18). “Tako proročanstvo poistovjećuje Mesiju sa zavjetnom žrtvom. Slično janjetu, Njegova je smrt omogućila sklapanje saveza i osigurala božanski oprost. Sve je ovo bio jezik koji su Izraelci, s obzirom na to da su živjeli okruženi žrtvama koje su bile dio svakidašnjeg života, dobro razumjeli.” (Jaques B. Doukhan, *Secrets of Daniel: Wisdom and Dreams of a Jewish Prince in Exile*, Review and Herald Publishing Association, Hagerstown, 2000., str. 148,149)

¹⁴ Tako su razumjeli Josip Flavije, koji je prisustvovao događaju, Talmud i poznati srednjovjekovni rabin Raši, Ibn Ezra i drugi, piše Jaques Doukhan.

Židov mogao sanjati o obnovi svojega grada, ali kako bi mogao predvidjeti da će se za pet stoljeća pojaviti i umrijeti njegov Mesija kralj (ni do današnjeg dana Židovi ne mogu zamisliti mrtvog Mesiju), a onda će neprijatelj taj grad razoriti? Kako je sve to mogao predvidjeti s takvom vremenskom preciznošću? Nemoguće da bi bilo istinito ili samo nemoguće da bi bilo ljudsko?

Je li Daniel varao?

Neki učenjaci tvrde da Daniel ovo pretkazanje nije iznio onako kako je zapisano, nego da je varao i zapisao sve događaje nakon što su se dogodili. Ako je tako, onda je sličan ljudima koji rezultat utakmice proriču u ponedjeljak, nakon što je odigrana, a ne u petak. Proročanstvo nakon događaja svakako nije pravo proročanstvo.

Ali postoji previše dokaza u prilog Danielu:

1. Među svicima nadenim u blizini Mrtvog mora nalazi se fragment rukopisa s oznakom 4QFlor, na kojem je tekst iz Daniela 11,32 i 12,10. Fragment je datiran najmanje 150 godina pr. Kr.¹⁵ Čak ako Daniel i nije pisao 539. godine pr. Kr., ipak je svoja pretkazanja napisao gotovo dvije stotine godina prije njihova ispunjenja.
2. Danielova knjiga pojavljuje se u Septuaginti (LXX), grčkom prijevodu Staroga zavjeta. Prevođenje je počelo 250. godine pr. Kr. i trajalo je cijelo stoljeće ili nešto više.
3. Daniel se spominje u židovskim povijesnim knjigama o Makabejcima (pisanima 134.–104. godine pr. Kr.), koje opisuju židovsku pobunu protiv sirijske vlasti 175.–135. godine pr. Kr. Otac Makabejaca poziva obitelj da se ugleda na junake iz židovske povijesti, uključujući Daniela (1. o Makabejcima 2,59.60).

¹⁵ Vidi Walter Kaiser, *The Old Testament Documents*, InterVarsity Press, Leicester, UK, 2001., str. 45,46.

4. Prema povjesničaru Josipu Flaviju, Aleksandar Veliki je čitao Danielovu knjigu oko 330. godine pr. Kr. Aleksandar je upravo osvojio gradove Tir i Gazu i krenuo prema Jeruzalemu, a neki od njegovih savjetnika zahitjevali su da prema njemu pokaže nemilosrdno nasilje. Ali pred njega je izišla povorka svećenika pa je Aleksandar ostavio svoju vojsku i otišao sam s njima. U Hramu su mu pokazali Danielovu knjigu koja je pretkazala da će Grci pobijediti Perzijance. Aleksandar je bio oduševljen. Nije razorio Jeruzalem, već ga je oslobodio poreza svake sedme godine kako bi Židovi mogli uživati svoju “subotnju godinu”.¹⁶ To pokazuje da je Danielova knjiga postojala prije 330. godine.

Ima još dokaza koji pokazuju da je Daniel poznao Babilon iz prve ruke,¹⁷ ali i ovo dovoljno govori o tome da nije varao. Napisao je pretkazanja događaja stoljećima prije nego što su se odigrali.

Je li baš tako kako čitate?

Možda se pitate nije li Daniel napisao desetke ili stotine pretkazanja koja se nisu ostvarila, a mi smo izabrali sa-

¹⁶ “Kad je [Aleksandar] ušao u hram, prinio je prema uputama velikog svećenika žrtvu Bogu i lijepo postupio prema velikom svećeniku i svećenicima. A kad su mu pokazali Danielovu knjigu u kojoj je Daniel izjavio da će Grci uništiti perzijsko carstvo [još jedno od Danielovih proročanstava], shvatio je da je upravo on ta osoba. I budući zadovoljan, raspustio je mnoštvo, ali ih je sljedeći dan opet sazvaio i upitao čime bi im mogao ukazati naklonost, na što je veliki svećenik izrazio želju da žive prema zakonima svojih predaka i da ne plaćaju porez sedme godine. On je udovoljio svim njihovim željama.” (Josip Flavije, *Starine*, knjiga XI, pogl. viii, 5 – oko 330. godine pr. Kr. Vidi www.ccel.org/j/josephus/works/ant-11.htm)

¹⁷ Vidi Arthur J. Ferch, *Daniel on Solid Ground*, Review and Herald Publishing Association, Washington DC, 1988.)

mo ona koja su se ostvarila. Odgovor je negativan. Ali sami provjerite knjigu.

A ne radi se ni o načinu tumačenja. Ako ponovno pročitate kako piše, vidjet ćete da je spomenuto ime grada, povijest potvrđuje početni datum, navedeno je razdoblje i opisana Mesijina smrt, a ubrzo nakon toga razoren je Jeruzalem i njegov Hram. Nema simbolizma ni nekog posebnog izvođenja dokaza. Neke stvari zahtijevaju poneko objašnjenje nakon dvadeset pet stoljeća i u drukčijoj kulturi, ali tekst je jasan, doslovan.¹⁸

Kako nam to može koristiti?

Ovo poglavlje počeli smo Langdonovim komentarom da je Biblija samo ljudski proizvod. Ali sir Isaac Newton i Daniel izražavaju u to ozbiljnu sumnju.

Zar Danielovo pretkazanje, ljudski gledano neobjašnjivo, ne dokazuje da možemo vjerovati u sveznajućeg Boga koji poznaje budućnost? (Ovo je dobra vijest za svakoga kome se ne sviđa ono što vidi i čuje u vijestima.)

Ne pokazuje li to da Bog nije negdje daleko i ravnodušan, već da Mu je stalo do ljudskoga roda pa ga obavještava na ovaj način? (Ovo je dobra vijest za svakoga tko smatra da bi mu u životu dobro došle neke upute i zaštita.)

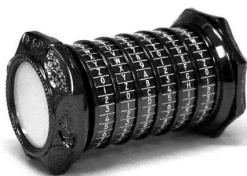
Ne čini li se da se taj Bog, zajedno s Isusom Kristom, uključuje u ljudska zbivanja pokazujući im važnost svojeg života i smrti?

Sve ovo zaslužuje ozbiljno razmatranje.

Tako je mislio i sir Isaac Newton. Nakon mnogo godina proučavanja nazvao je ovo pretkazanje “kamenom temeljcem kršćanske vjere”.¹⁹ Kao svi temelji, on je težak i zahtijeva dosta kopanja – ali zar nije divno znati da su vjera i nada izgrađeni na nečemu čvrstom?

¹⁸ Ako želite dalje istraživati, pogledajte Dodatak A.

¹⁹ Citirano u Ford, str. 198.

Četvrto poglavlje

Da Vincijev kod i Biblija

Da Vincijev kod tvrdi da je kršćanstvo izgrađeno na prikrivanju istine pa time dovodi u pitanje vjerodostojnost Biblije. Već smo zapazili riječi koje Leigh Teabing upućuje Sophie:

Biblija je ljudski proizvod, draga moja, a ne Božji. Biblija nije pala s neba. Napisao ju je čovjek kao povijesni zapis nemirnih vremena i razvila se kroz nebrojene prijevode, dodatke i promjene. U povijesti nikada nije postojala konačna verzija Biblije.¹

On nastavlja:

Prilikom sastavljanja Novoga zavjeta razmatrano je više od *osamdeset evanđelja*, a samo ih je nekoliko izabrano – među njima su bili Matej, Marko, Luka i Ivan.²

Bibliju, onakvu kakvu danas poznajemo, sabrao je rimski car Konstantin Veliki, koji je bio poganin.³

¹ *Da Vincijev kod*, str. 233.

² Isto, str. 233.

³ Isto.

... Konstantin je naručio i financirao sastavljanje nove Biblije u kojoj su ispuštena ona evanđelja koja su govorila o Kristovim ljudskim obilježjima i uljepšao ona u kojima je prikazan kao božanska osoba. Starija evanđelja zabranjena su, sakupljena i spaljena.⁴

Ovaj razgovor sadrži i nekoliko drugih izjava na koje smo se već osvrnuli:

Sreća za povjesničare ... što su neka evanđelja koja je Konstantin pokušao izbrisati nekako preživjela. Na zapadnoj obali Mrtvog mora 1950-ih u Judejskoj pustinji pronađeni su stari hebrejski rukopisi. I, naravno, koptski spisi 1945. u Nag Hammadiju.⁵

Teabing se poslije vraća na ove predmete: "... iz Nag Hammadija i s Mrtvog mora ... Najraniji kršćanski zapisi. Problem je u tome što ne odgovaraju evanđeljima u Bibliji."⁶ Razmotrimo ove tvrdnje.

Rukopisi pronađeni kraj Mrtvog mora

Kao što smo vidjeli, izjave o rukopisima koji su pronađeni kraj Mrtvog mora otkrivaju neke začuđujuće velike pogreške u Brownovu istraživanju. Ti su rukopisi židovske knjige – nemaju nikakve veze s prvim kršćanima i napisane su najmanje jedno stoljeće prije Krista. To se može provjeriti u svakoj dobroj enciklopediji.

Ali u Brownovu slučaju još je veće iznenađenje što ovi rukopisi zapravo potvrđuju točnost prijenosa velikog dijela Biblije. Kršćansku Bibliju čini Stari zavjet, zbirka židovskih knjiga napisanih približno između 1500. i 430. godine pr. Kr., i Novi zavjet, zbirka dokumenata o Isuso-

⁴ Isto, str. 236.

⁵ Isto.

⁶ Isto, str. 236.

vom životu i životu prve crkve, napisanih između deset i šezdeset godina nakon Isusova života na zemlji.⁷

Čini se da Brown ne razlikuje Stari zavjet od Novoga, ali među njima postoje značajne razlike. Stari zavjet je uglavnom napisan na hebrejskom, židovskom jeziku, dok je Novi napisan na grčkom, jeziku carstva koje je osvojila vojska Aleksandra Velikog. Stručnjaci smatraju da je Stari zavjet priznat kao zbirka oko 250. godine pr. Kr. U to su ga vrijeme učenjaci počeli prevoditi na grčki jezik pa je tako nastala Septuaginta čije primjerke danas imamo.

Dugo vremena znanstvenici nisu imali rukopisne primjerke Staroga zavjeta na izvornom hebrejskom jeziku starije od 1000. godine naše ere pa su kritičari tvrdili da su se u njega uvukle pogreške i promjene. Ali sredinom prošlog stoljeća arapski su pastiri slučajno otkrili drevne dokumente pohranjene u jedanaest špilja u blizini Kumrana u Izraelu. Suhe klimatske prilike očuvale su ove rukopise u dobrom stanju. Znanstvenici su ih proglasili otkrićem stoljeća, a neki su sve svoje vrijeme posvetili njihovom proučavanju. Najvažniji rezultat jest što rukopise iz 1000. godine naše ere možemo usporediti s ovim rukopisima iz vremena prije Krista. Brown bi trebao znati da se, premda u njima postoje neke pisarske pogreške – pokoje slovo i riječ, više od devedeset devet posto⁸ onoga što se nalazi u današnjoj Bibliji slaže s ovim potpuno nezavisnim rukopisima nastalim prije dvije tisuće godina. Toliko o “dodacima i promjenama”.

Možda Brown nije trebao spominjati rukopise kraj Mrtvog mora budući da oni pobijaju tvrdnje koje se pojav-

⁷ Vidi Darrell L. Bock, *Breaking the Da Vinci Code*, Nelson, Nashville, 2004., str. 104 i Paul Barnett, *Is the New Testament History?* (izmijenjeno izdanje), Aquilla Press, Sydney South, 2003., str. 191.

⁸ Norman L. Geisler, *Baker Encyclopedia of Christian Apologetics*, Baker, Grand Rapids, 1999., str. 532–533; citirao M. Metzger, *The Text of the New Testament*.

ljuju u njegovoj priči. Oni potkrepljuju točnost velikog dijela Biblije.

Rukopisi iz Nag Hammadija

To su bila gnostička “evanđelja” o kojima smo prije raspravljali. Napisali su ih mnogo kasnije od prihvaćenih evanđelja ljudi s gnostičkim, a ne kršćanskim pogledima na Isusa. Rimokatolička i druge crkve nakon njihovog otkrića nisu pokušale potisnuti ove gnostičke spise. Umjesto toga kršćanski su ih učenjaci prihvatili kao zanimljiv uvid u gnostičku religiju, važnu za razumijevanje povijesti ranog kršćanstva. I kao što smo ustvrdili prije, ona nisu sklona ženama kao što to prikazuje Brown niti su prema njima sklona kao što je bio Isus.

Ukratko, ova gnostička “evanđelja” nikad nisu ozbiljno smatrana evanđeljima koja treba uvrstiti u Bibliju.

Biblija promijenjena?

Uzmimo da je rimski car želio izvršiti neke “promjene” u postojećoj Bibliji u četvrtom stoljeću, više od tri stotine godina nakon što je napisan Novi zavjet. Da je samo jedan primjerak Biblije bio utisnut u srebro u nekoj knjižnici, zadatak bi bio jednostavan: promijeniti izvornik, uništiti sve stare prijepise, ubiti svakoga tko se usprotivi i možda se tajna sačuva. Ali ovako zamišljeni scenarij nailazi na ozbiljan problem. U četvrtom stoljeću primjerci Biblije bili su raspršeni po cijelom svijetu.

Kako se to dogodilo, priča je za sebe. Na primjer, Ivan piše Isusov životopis i on se čita u crkvama u Turskoj gdje je Ivan djelovao. Izvorni primjerak napisan je na grčkom na papirusu, materijalu izrađenom od trske. On kruži od crkve do crkve i tako je dobro prihvaćen da netko odluči načiniti prijepis.

S obzirom na to da do tiskarskog stroja treba proći još tisuću i četiri stotine godina, posebno uvježbani pisari

prepisuju ga rukom. Za to su bili potrebni tjedni – i bilo je skupo. Prosječan radnik nije se mogao nadati da će za svojeg života imati jedan jedini svitak, a možda ga nije bio u stanju ni čitati. Mjesna crkva mogla je imati komplet biblijskih svitaka i javno čitati iz njih. Ovi su se prijepisi brzo širili po crkvama u tada poznatom svijetu i ponovno su se prepisivali u raznim zemljama. U Konstantinovo vrijeme mogli su se naći primjerci u najudaljenijim krajevima svijeta, i on se nije mogao nadati da bi ih sve mogao promijeniti.

A značajno je što su izvorni novozavjetni dokumenti izgubljeni, što znači da nije postojalo izvorno Evanđelje po Ivanu negdje u nekoj knjižnici da bi ga Konstantin mogao promijeniti. Ali postoje prijepisi sačuvani u mnogim zemljama u koje se kršćanstvo proširilo, posebno u onima s vrućom i suhom klimom gdje rukopisi mogu duže trajati.

Jesu li svi ovi rukopisi bili jednaki? Otvoreno rečeno, nisu – i to je razumljivo. Potpuno jednaki primjerci u toliko mjesta – bilo bi odviše lijepo da bi se moglo vjerovati. Tijekom prepisivanja uvukle su se male ljudske pogreške. I ako je neki prepisivač u svojem rukopisu načinio pogrešku, svi drugi primjerci prepisani iz tog rukopisa sadržavali bi istu pogrešku.

Znači li to da je današnja Biblija beznadno netočna? Ni u kojem slučaju. Suvremena znanstvena disciplina tekstualne kritike nastoji prikupiti sve “rukopisne porodice” u pokušaju da rekonstruira izvornik. U cjelini gledano, ove su razlike toliko neznatne da ne utječu ni na jedno veće kršćansko naučavanje ili vjerovanje. Suvremeni prijevodni kao što je New International Version (NIV) vrlo su poštenu u pogledu malih razlika u rukopisima. Oni ih navode u bilješkama tako da svaki čitatelj, kojemu je do toga stalo, ima potpunu informaciju.

Tekstualna kritika je opsežan predmet i na njemu možete doktorirati na sveučilištu, ali za naše potrebe dovoljno je znati ovo:

Tekstualne varijacije u Evanđelju po Marku

U Evanđelju po Marku možemo naći više tekstualnih varijacija koje su istaknute u fusnotama prijevoda New International Version (NIV) i drugih. Pogledajmo nekoliko primjera da vidimo koliko one utječu na naše razumijevanje Isusa i izvještaja o Njegovom životu.

Već u prvom retku nalazimo razliku u tekstu:

Marko 1,1: "Početak Evanđelja Isusa Krista Sina Božjega."

A bilješka u prijevodu NIV-a glasi: "U nekim rukopisima nema *Sina Božjega*." Zato u njima piše samo: "Početak Evanđelja Isusa Krista", ali nedostaju riječi *Sina Božjega*.

Možemo smatrati da je neki prepisivač umetnuo ove riječi u tekst ili ih je možda drugi prepisivač izostavio. Nismo sigurni jesu li bile u izvorniku ili nisu. Međutim, može li to izazvati sumnju da je Isus stvarno bio Sin Božji? Ne može. Čak i ako tih riječi nije bilo u izvorniku, dovoljno je da čitamo devet redaka dalje i naći ćemo kako glas s neba govori Isusu: "Ti si Sin moj, Ljubljeni! U tebi mi sva milina!" (Marko 1,11) A ovaj je događaj zapisan u svim rukopisima. Prema tomu, ako u Marku 1,1 nema riječi *Sina Božjega*, ova je misao jasno prisutna u nastavku poglavlja.

Zatim nema tekstualne varijacije sve do trećeg poglavlja:

Marko 3,14: "I ustanovi dvanaesticu da budu s njime i da ih šalje propovijedati."

A bilješka u NIV-u glasi: "Neki rukopisi nemaju '*i postavi ih apostolima*,'" a tu rečenicu ne nalazimo ni u hrvatskim prijevodima. Tako je neki prepisivač ovu rečenicu izostavio ili ju je drugi dodao. Međutim, na drugim mjestima u Novom zavjetu naći ćemo da je Kristovih dvanaest učenika nazvano apostolima, kao na primjer samo nekoliko poglavlja dalje, u Marku 6,30, i još šest tekstova u Evanđelju po Luki. Ovo je činjenica bez obzira na to jesu li ove riječi izostavljene ili dodane.

Uzmimo još tri kratka teksta:

Marko 7,4 kaže za židovske vođe: "Niti s trga što jedu ako prije ne operu. Mnogo toga još ima što zbog predaje drže: pranje čaša, vrčeva i lonaca."

A bilješka na dnu stranice kaže da u nekim rukopisima nema riječi čaša pa popis glasi: "vrčeva, kotlova i stolova". Je li ovo bitna promjena?

Nekoliko redaka dalje Marko bilježi kako je Isus žestoko kritizirao neke od vjerskih vođa. U Marku 7,9 piše: "Lijepo! Dokidate Božju zapovijed da biste sačuvali svoju predaju."

U bilješci stoji da neki rukopisi nemaju izraz "sačuvali svoju predaju", već "stvorili svoju predaju". To stvarno nije ozbiljna razlika.

Jedan izvještaj počinje riječima: "Odande otiđe u kraj tirski." (Marko 7,24) U bilješci stoji da u nekim rukopisima stoji "tirski i sidonski". Tir i Sidon su dva susjedna grada pa nije bilo bitno da kažete kako ste u jednom ili drugom kraju. Značenje je isto.

Posljednje poglavlje Evanđelja po Marku pruža priliku da istražimo najveću tekstualnu razliku u Novom zavjetu. Dva rana grčka rukopisa ne sadrže posljednjih dvanaest redaka. Neki učenjaci vjeruju da je taj dio otkinut i da su druge verzije kasnije dodali dobronamjerni prepisivači jer knjiga naglo završava. Drugi pak tvrde da je posljednjih dvanaest redaka autentično jer se nalaze u velikoj većini ranih rukopisa, a kršćanski ih pisci citiraju već na početku drugog stoljeća.

Ne ulazeći u sve argumente obiju strana, kako postupiti u ovom slučaju? Ako postoji bilo kakva sumnja u autentičnost nekog retka, valja biti oprezan: ni jednu povijesnu tvrdnju ili vjerovanje ne treba zasnivati samo na njemu. Ali glavna vjerovanja treba provjeravati uspoređivanjem više tekstova kako bismo bili sigurni da ne griješimo u tumačenju. Prema tomu, ovo nije veliki problem. Sporni ulomak treba usporediti s drugim evanđeljima. Marko 16,9-11 sličan je Luki 24,10.11; redci 12-14 čini se da su skraćena verzija izvještaja u Luki 14,13-15; redak 15 sličan je Mateju 28,18-20. De-

vetnaesti redak može se usporediti s Lukom 24,51. Redci 17 i 18 sadrže neke jedinstvene pojedinosti (na primjer Isusovo spominjanje jezika i sigurnosti od zmijskog otrova), ali se mogu dovesti u vezu s drugim Njegovim primjedbama o znakovima.

Ova pitanja ne utječu na vjerodostojnost Novoga zavjeta. U najgorem slučaju, riječ je o dvanaest spornih redaka koje ionako potkrepljuje druga građa. U usporedbi s velikim "dodavanjem i promjenama", kako tvrdi Brown, ovo je vrlo malo.

- ▶ većina promjena u Novom zavjetu odnosi se na promjene slova ili riječi – što nije tajna; biblijski prijevodi ukazuju na njih;
- ▶ znanost tekstualne kritike može sve rekonstruirati uz visoki stupanj točnosti.

Nijedan rukopis ne ukazuje na ozbiljno mijenjanje ili da je nečija ruka kasnije manipulirala tekstem. Ovo je vrlo snažan dokaz da je Biblija koju danas imamo funkcionalno identična s izvornikom.

Provjerimo izvore

Kad povjesničar starog vijeka želi procijeniti točnost rukopisa nekog starog dokumenta, on postavlja dva glavna pitanja:

1. Koliko je primjeraka sačuvano?

Danas postoji 24.970 rukopisa Novog zavjeta, od kojih su 5.686 grčki rukopisi.⁹ Od drugih starih dokumenata

⁹ Josh McDowel, *The New Evidence That Demands a Verdict*, Thomas Nelson, Nashville, 1999.; na str. 34 iznosi se pregled postojećih rukopisa u kategorijama starih jezika.

imamo mnogo manje primjeraka. Najbolje je potvrđena Homerova *Ilijada* sa 643 primjerka. Od većine cijenjene drevne literature postoji samo šačica rukopisa.¹⁰

2. Koliki je vremenski raspon između dostupnih primjeraka i izvornika?

U slučaju Biblije nije velik.¹¹

- Sveučilište u Manchesteru ima rukopis koji stručnjaci datiraju između 115. i 130. godine. On sadrži nekoliko redaka iz Evanđelja po Ivanu. Nazvan je P52 ili Papirus Rylands po bogatom tvorničaru tekstila koji je financirao otkriće.
- U Ženevi u Švicarskoj nalazi se papirus datiran između 150.–200. godine. On sadrži cijelo Evanđelje po Ivanu izuzev nekih praznina izazvanih oštećenjem i zove se Papirus Bodmer II.
- U muzeju u Dublinu u Irskoj nalazi se rukopis koji potječe iz 200. godine i sadrži velike dijelove Novog zavjeta. Nazvan je P45 ili Papirus Chester Beatty po sir Alfredu Chesteru Beattyju, milijunašu, vlasniku rudnika bakra, koji je pomogao u istraživanju.

Dakle, ako su evanđelja pisana između pedesetih i šezdesetih godina prvoga stoljeća, naš najstariji rukopis udaljen je samo šezdeset godina. Osim toga, mnoge navode iz evanđelja – i drugih novozavjetnih knjiga – citiraju u svojim djelima apostolski oci kao što su Klement i Ignacije oko 100. godine, a oni su nakon Novog zavjeta najstariji kršćanski pisci.

U oba ova pitanja evanđelja prolaze bolje nego ijedan stari dokument. Ne kažemo da to dokazuje istinitost nji-

¹⁰ Za raspravu o novozavjetnim rukopisima i njihovoj usporedbi s drugom drevnom literaturom vidi McDowell, isto, str. 33–38.

¹¹ Vidi McDowell, isto, str. 38–41 za raspravu o ovim ranim rukopisima.

hova sadržaja, ali Brownova tvrdnja o “bezbrojnim... dodavanjima i promjenama” zgodna je za roman, ali nije pouzdana povijest.

Kada je napisan Novi zavjet?

O tome je bilo dosta rasprave, ali polazište je Isusovo raspeće – opće je prihvaćeno da se zbilo oko 31. godine. Nezavisni, nekršćanski pisci kao što su Tacit i Josip Flavije, potvrđuju da je bio razapet u Judeji negdje između 26. i 36. godine.¹²

I unutarnji dokazi omogućuju datiranje novozavjetnih dokumenata. Na primjer, knjiga Djela apostolska ne bilježi smrt apostola Pavla koji je umro mučeničkom smrću u vrijeme cara Nerona 67. ili 68. godine, a ta činjenica daje slutiti da su Djela napisana prije tog datuma.¹³ Evanđelje po Luki napisao je ranije isti pisac, a stručnjaci vjeruju da je Evanđelje po Marku napisano još bliže događajima koje opisuje. Drugi nagovještaj nalazimo u 1. Korinćanima 15 gdje Pavao spominje pet stotina osoba koje su bile svjedoci Isusova uskrsnuća, od kojih su mnogi još živjeli u vrijeme kad je pisao tu poslanicu.

Istraživač Darrell Bock datira Pavlove spise između 50. i 68. godine,¹⁴ dok Paul Barnett smatra da su pisani između 50. i 65. godine, a Evanđelja po Mateju, Marku i Luki stavlja “negdje između šezdesetih i osamdesetih godina”. Zatim dodaje: “O ovim se datumima raspravlja među znanstvenicima i ja spominjem najkonzervativniji raspon.”¹⁵

¹² Vidi Tacit, *Anali*, 15,44 i Josip Flavije, *Starine*, 18,3.3; obojica izvješćuju da je Poncije Pilat (upravitelj Judeje od 26. do 36. godine) osudio Isusa na smrt.

¹³ Geisler, op. cit., članak “New Testament, dating of”, str. 528, iznosi detaljan dokaz za rano datiranje Evanđelja po Luki i Djela apostolskih.

¹⁴ Bock, loc cit.

¹⁵ Barnett, loc cit.

Je li onda Konstantin promijenio Bibliju?

Konstantin je vladao Rimskim Carstvom od 313. do 337. godine. Bio je naklonjen kršćanstvu, možda iz političkih razloga, ali je sporno koliko je doista bio kršćanin jer je za života sudjelovao u različitim poganskim obredima.

Konstantin je financirao prepisivanje Biblije, premda je nije sastavio niti uredio. Nema dokaza da je izostavio neka evanđelja a druga ukrao, a dobar dokaz da to nije učinio jesu sljedeći razlozi:

1. Kao što smo vidjeli, evanđelja su bila odviše raširena po cijelome svijetu da bi došao do većine primjeraka.

2. Imamo rukopise evanđelja dvije stotine godina starije od Konstantina i ona su potpuno ista kao rukopisi evanđelja nakon njegova vremena.

3. Uz to dijelovi ovih evanđelja citirani su u spisima ranih crkvenih otaca davno prije 325. godine, dok Brown tvrdi da ih je crkva promijenila na Nicejskom koncilu.

4. Imamo zapise da je Konstantin zapovjedio spaljivanje određenih spisa kao što su spisi krivovjerca Arija, ali se nigdje ne spominje spaljivanje nikakvih evanđelja – ni kršćanskih ni gnostičkih. Nije Konstantin isključio gnostička “evanđelja” iz Biblije. Odbacila ih je već prva crkva.

Zašto su neke knjige prihvaćene, a druge odbačene?

U prvoj crkvi kružile su mnoge knjige. Primjeri su “Barnabina poslanica”, “Pastir Herma” kao i prva i druga Klementova poslanica. Zašto su izostavljene iz Novoga zavjeta?

Prva crkva morala je biti vrlo određena o tome koji su spisi pravi i od Boga “nadahnuti”. Sjetimo se da su njezini članovi bili proganjani i ubijani zbog svoje vjere i da nitko nije htio umrijeti za laž ili lažni dokument. Zbog toga su pomno ispitivali spise služeći se trima glavnim kriterijima:

1. Poznato autorstvo apostola ili pomagača apostola;
2. Sadržaj koji se slaže s prihvaćenim apostolskim naukom u crkvi;
3. Opća prihvaćenost unutar kršćanske crkvene zajednice.

Čini se da su krivotvorine postojale od najranijih vremena. Pavao je zbog varalica počeo potpisivati svoje poslanice (2. Solunjanima 3,17; 2,2).

Zašto bi netko napisao lažno pismo?

- Da izrazi svoje gledište. Na primjer, da zastupa gnosticizam.
- Da nagada o Isusovom djetinjstvu ili nekom drugom podatku koji nije otkriven.
- Jednostavno da priča uzbudljive priče.
- Čak da zaradi, kad je kršćanstvo postalo popularnije i manje opasno.
- S iskrenim namjerama. Jedan crkveni službenik iz Azije napisao je Djela Pavlova – stotinu godina nakon Pavlove smrti. Izgovarao se da je to učinio iz "ljubavi prema Pavlu". Ali su mu oduzeli službu.¹⁶ Iskrenost ne treba miješati s istinom ili božanskim nadahnućem.

Tako je prva crkva pažljivo ispitivala buduća "pisma". Ali su prava Pisma smatrali većim autoritetom od same crkve. Crkva nije stvorila taj autoritet, već ga je samo priznala. F. F. Bruce kaže: "Jedno treba posebno naglasiti. Novozavjetne knjige nisu postale autoritativne za Crkvu nakon što su formalno uključene u kanonski popis; naprotiv, Crkva ih je uvrstila u svoj kanon zato što ih je već smatrala božanski nadahnutima, prepoznajući, izravno i neizravno, njihovu iskonsku vrijednost i opći apostolski autoritet."¹⁷

¹⁶ www.earlychristianwritings.com

¹⁷ F. F. Bruce, *The New Testament Documents: Are They Reliable?* (šesto izdanje), InterVarsity Press, 1981., str. 27.

Kad je zbirka dovršena?

Četiri evanđelja sastavljena su ubrzo nakon pisanja Evanđelja po Ivanu.¹⁸ Četverostruka zbirka zapravo je bila poznata kao "Evanđelje" već na početku drugog stoljeća. Oko 170. godine Ticijan je napisao harmoniju evanđelja: to je bio kontinuirani paralelni prikaz svih četiriju evanđelja. Do 180. godine – kao što se vidi iz spisa Ireneja, lionskog biskupa – četiri evanđelja imala su utvrđen i autoritativni položaj u crkvi.

Vrlo rano je prihvaćena knjiga Djela apostolska, budući da ju je napisao Luka, pisac trećeg evanđelja, i koja je dijelila autoritet i ugled toga djela.

I Pavlovi su spisi prihvaćeni rano. Čini se da je Ignacije (oko 115. godine) poznao zbirku Pavlovih spisa. Čak i jedan biblijski ulomak (2. Petrova 3,15.16) spominje neke Pavlove spise koji imaju autoritet u crkvi.

Origen (185.–254.) ustvrđuje da su svi prihvatili sljedeće spise: četiri evanđelja, Djela, trinaest Pavlovih spisa, Prvu Petrovu, Prvu Ivanovu i Otkrivenje. Spisi koje su neki osporavali bili su Poslanica Hebrejima, Druga Petrova, Druga i Treća Ivanova, Jakovljeva i Judina poslanica.¹⁹

Euzebij (oko 260.–oko 340.) spominje da su sve današnje novozavjetne knjige široko prihvaćene osim Jakova, Jude, Druge Petrove, Druge i Treće Ivanove. Njih je većina prihvatila, ali su ih neki osporavali.²⁰

Atanazije 367. godine objavljuje prvi popis kanonskih knjiga koji sadrži dvadeset sedam knjiga današnjeg Novoga zavjeta. Koncili u Hipu (393.) i Kartagi (397.) prvi su objavili službeni popis dvadeset sedam prihvaćenih knjiga Novoga zavjeta, premda je to bilo jednostavno priznavanje postojeće zbirke koja je prije toga bila široko prihvaćena. Ovaj popis je i danas prihvaćen.

¹⁸ Isto, str. 23.

¹⁹ Isto, str. 25.

²⁰ Isto.

Kršćani vjeruju da je Bog upravljao postupkom oblikovanja Biblije. To je logično ako prihvatimo ideju o Bogu kao Osobi koja djeluje u ljudskoj povijesti i koja je oblikovala pouzdanu Bibliju.

Što se dogodilo na Nicejskom koncilu?

Brown kaže da je Konstantin “uzdignuo Isusa gotovo četiri stoljeća *nakon* Njegove smrti.” Brownov lik Teabing tvrdi da je koncil u Niceji (325.) službeno odlučio Isusa proglasiti “Sinom Božjim” i da je to bilo posljedica “razmjerno tijesnog rezultata glasovanja”.

Crkveni koncil održan je u Niceji 325. pod pokroviteljstvom rimskog cara Konstantina. Ali na njemu se nije raspravljalo o tome je li Isus božanske naravi ili nije. Raspravljalo se o tome je li oduvijek postojao kao Bog ili Ga je stvorio Bog Otac. Popularni učitelj Arije naučavao je da je Bog stvorio Isusa. To je bila neobična ideja za kršćanstvo, pa su se crkveni vođe iz gotovo čitavog poznatog svijeta sastali da to rasprave.

Tvrđnja da je Isus prvo stvaranje zapravo Ga je učinila podložnim Bogu Ocu. Biskupi, kao Astanazije, tvrdili su da je Krist postojao oduvijek i da je bio u potpunosti Bog. Bio je iste biti i stvari kao Otac. To se oduvijek smatralo ortodoksnim kršćanskim naukom i crkva je zadržala to stajalište.

Nitko nije zastupao mišljenje da je Isus bio samo čovjek kako to tvrdi *Da Vincijev kod*. Kršćani su Ga već gotovo tri stotine godina smatrali Bogom.²¹

²¹ Vidi Bart D. Ehrman, *Truth and Fiction in The Da Vinci Code*, Oxford University Press, New York, 2004., str. 21,22; Henry Chadwick, *The Penguin History of the Church (Vol 1): The Early Church*, Penguin, London, 1993., str. 130; Philipp Schaff, *History of the Christian Church (Vol 3): Nicene and Post-Nicene Christianity – From Constantine the Great to Gregory the Great AD 311–590* (5. izmijenjeno izdanje), Hendrickson, Peabody, Massachusetts, 1889. (reprinted 1996.), str. 618–632; Ben Witherington

A glasovanje u Niceji? Nikad ga nije bilo. Biskupi – kojih je bilo između 200 i 318 u različitim trenucima održavanja koncila²² – raspravljali su o Arijevom nauku nasuprot prihvaćenom kršćanskom nauku. Samo se pet biskupa javilo s primjedbama vezanim uz neke riječi vjerovanja, a samo su ga dvojica odbila potpisati. Njihova su imena Theonas i Secundus i oni su ga vjerojatno odbili potpisati iz političkih razloga – vjerovanje je sadržavalo rečenicu koja bi ih stavila pod vlast biskupa u Aleksandriji.²³

Na kraju je koncil objavio izjavu koja je izražavala tradicionalni kršćanski nauk da su Bog Otac i Isus Krist “jedno u biti” i “jedno u stvari”. Rekli su da je Isus Krist “začet, a ne stvoren” i da je “Bog od Boga, svjetlo od svjetla, pravi Bog od pravoga Boga”. Arijeva gledišta bila su osuđena.²⁴

Prema tomu, Brown nije bio u pravu kad je rekao da je “rezultat glasovanja bio tijesan” jer glasovanja nije ni bilo; čak i da ga je bilo, 198 prema dva glasa ne bi bilo tijesno.

Je li Biblija promijenjena prevođenjem?

Neki kritičari kažu da je biblijski prijevod pristran ne bi li izrazio želje crkve. Ali Bibliju ne prevode samo kršćani. Sveučilišta imaju nezavisne stručnjake iz mnogih kultura i religija, a neki nisu vezani uz religiju, koji proučavaju stare jezike. Svaki jezik ima svoja pravila i značenja. Svi su prijevodi otvoreni za razmatranje. Odnese li bilo koji objavljeni prijevod Novoga zavjeta profesoru kla-

III, *The Gospel Code*, InterVarsity Press, Downers Grove, Illinois, 2004., str. 64.

²² Atanazije spominje da ih je u jednom trenutku bilo 318, a Euzebij 200. Schaff smatra da se zapažanja odnose na različite dane.

²³ Chadwick, op. cit., str. 130,131.

²⁴ Vidi Schaff, op. cit., str. 622–630.

sične filologije, on će vam reći da je riječ o poštenom i objektivnom prijevodu s grčkoga jezika.²⁵

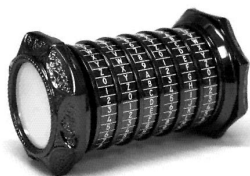
Naravno, u prijevodima se javljaju varijacije. Neki su prijevodi doslovni – “formalni prijevodi” – koji doslovce prevode ono što kaže izvorni tekst i prepuštaju čitatelju da dokuči značenje. Takvi su prijevodi precizni, ali teški za čitanje. Drugi su prijevodi više usmjereni na smisao – “dinamički prijevodi” – koji nastoje objasniti i možda pojednostavniti tekst. Često su lakši za čitanje.

Međutim, gledano u cjelini, različiti prijevodi Biblije služe se različitim riječima da izraze istu misao.

Pouzdana knjiga

Postoje, dakle, čvrsti razlozi da vjerujemo kako je Biblija točna. Možemo biti uvjereni da je Novi zavjet povijesno pouzdan i da je ostao funkcionalno identičan skoro dvije tisuće godina.

²⁵ Iznimka bi bila *Biblija Jehovinih svjedoka*, čiji je prijevod velika većina znanstvenika proglasila pristranim.

Peto poglavlje

Seks i seksizam

Da Vincijev kod je seksistička knjiga. Ali o kakvom je seksizmu riječ? Knjiga opisuje dva glavna gledišta, od kojih je svako povezano s određenim pogledom na svijet. Ali izostavlja treću mogućnost.

1. "Ne učini..."

Kako Brown vidi, prvo gledište o seksu je crkveno "Ne učini...". Njegov lik Leigh Teabing opisuje crkvene vođe kao ljude koji kruto nadziru spolni život drugih, dok dobar dio njih zlorabi djecu i pokriva kolege koji to čine.

Poruka je da kršćanstvo nije sklono spolnom odnosu i da je njegov nauk o tome tako beznadno ekstreman da ga čak ni njegovi vođe ne mogu poštovati.

A čini se da je crkvi za navodno dobro duše draže trpjeti tjelesne bolove nego uživati u spolnom zadovoljstvu. Za redovnika Silu "bol je dobra".¹ On nosi *cilicij*, bodljikavi pojas oko bedara i bičuje se do krvi radi "tjelesnog mučenja".²

¹ Brown, *Da Vincijev kod*, str. 19.

² Isto, str. 19.

Je li to pravo kršćanstvo?

Priznajmo da crkva ima groznu povijest seksualnih zločina. Ekstremna pravila kao što su prisilni celibat – što nije biblijska zapovijed – mogu izazvati neuravnoteženost u drugom smjeru. Ove ekstremne ideje o spolnom odnosu, koje su toliko otežale život dobronamjernim sljedbenicima i upropastile život tolikim žrtvama, nemaju mjesta u nauku Isusa iz Nazareta koji je naučavao zdrav pogled na spolni odnos. Ne ulazeći duboko u povijesnu teologiju, možemo zaključiti da je Isusovo uravnoteženo naučavanje crkva postupno nadomjestila drugim idejama.

Možda je najekstremniji primjer kršćanski filozof Augustin (354.–450.). Rodio se u kršćanskom domu, ali je u ranoj mladosti bio vrlo slobodan u pogledu spolnog morala i gotovo je odbacio svoju duhovnost. Imao je dijete s ljubavnicom i počeo shvaćati da spolni odnos nije samo igra. Na kraju je opet potražio Boga i nastojao obnoviti svoju vjeru, ali je osjećao izuzetnu krivnju zbog prijašnjeg ponašanja i još uvijek je bio izložen veoma ozbiljnim seksualnim kušnjama.

U pokušaju da izbjegne seksualnu kušnju, na kraju je otišao u drugu krajnost i odsjekao svoje testise. Ni to nije pomoglo; još uvijek su ga mučile seksualne fantazije. Otjerao je svoju ljubavnicu – kao da je ona bila problem – i odbacio svoje dijete u bizarnom pokušaju da se oslobodi krivnje. Onda je svoj život posvetio razmišljanju i znanosti. Njegov glavni projekt bio je da uskladi kršćansko razmišljanje s platonskom filozofijom koja je u to doba bila u modi, a potekla je od grčkog filozofa Platona.

Augustin je od Platona posudio ideju da je tijelo pokvareno i grešno, dok su duša i um iskra Boga i izvor dobra. (Gnostici su naučavali nešto slično, kao što se sjećate iz jednog od prethodnih poglavlja.) To nije biblijska misao jer Biblija naučava da je Bog stvorio ljudsko tijelo i nazvao ga “veoma dobrim”. A Augustinovo vlastito iskustvo govorilo mu je da ono nije dobro. Čak i nakon što je odsjekao testise, još uvijek je bio izložen umnoj kuš-

nji, što je njemu pokazivalo da njegov problem grijeha nije bio samo u njegovom tijelu, već i u umu i duhu.

Ali on je posudio Platonovu ideju o platonskim odnosima koji nisu uključivali tijelo, već samo um i duh. Augustin je naučavao da je to idealni odnos za kršćane: nema spolnog odnosa, već samo duhovna bliskost. To je poteklo izravno od Platona, a ne od Krista, ali crkva je to prihvatila. Augustin je stotine godina vršio nevjerojatno snažan utjecaj na crkvu. Njegovo razmišljanje postalo je službeni nauk crkve.

Nije čudo što je srednjovjekovna crkva imala neke ekstremne poglede na spolni odnos.

2. Slobodna ljubav za štovatelje prirode

Roman zastupa drugi odnos prema spolnom odnosu. Mogli bismo ga nazvati slobodnom ljubavi za štovatelje prirode. Sophie se sjeća kako je kao studentica upala na orgiju u domu svojeg djeda i promatrala ga kako vodi ljubav s jednom ženom usred kruga maskiranih ljudi koji su pjevali.³ Bila je zaprepastena i povrijeđena pa je prekinula svaki kontakt s njim. Sada joj Langdon objašnjava da je to bilo tajno društvo koje je provodilo obred nazvan Hieros gamos. O tome on govori Sophie:

Objasnio joj je da, iako je to što je vidjela *izgledalo* kao seksualni ritual, Hieros gamos nema nikakve veze s erotikom. To je duhovni čin. Povijesno gledajući, spolni odnos je čin u kojem muškarac i žena doživljavaju Boga. Drevni ljudi su vjerovali da muškarac nije duhovno potpun sve dok tjelesno ne upozna svetu ženstvenost. Fizičko sjedinjenje sa ženom jedini je način na koji muškarac može postati duhovno potpun i pomoću kojeg može dosegnuti gnazu – spoznaju Boga. Od vremena božice Izide

³ Isto, str. 311.

seksualni rituali smatrani su jedinom čovjekovom vezom između zemlje i raja. “Sjedinjenjem sa ženom”, rekao je Langdon, “muškarac postiže vrhunac u kojem se um potpuno zamrača i tada može vidjeti Boga.”

Sophie je bila skeptična. “Govoriš mi da je orgazam molitva?”⁴

Ova izjava izaziva niz pitanja:

1. Ima li smisla reći da seksualni ritual “nema nikakve veze s erotikom”?
2. Na što Brown misli kad kaže “povijesno gledano”? Na koje društvo? Kada u povijesti? Je li ikoja glavna religija ikad naučavala da je spolni odnos “jedina čovjekova veza između zemlje i raja”? Što reći za molitvu, meditaciju ili proroštvo?
3. Ovdje se govori o načinu na koji muškarci ostvaruju sjedinjenje s božanskim. A što je sa ženama? Zašto one nisu spomenute u knjizi koja promiče jednakost?
4. Kako zamračen um može pomoći da se Boga uopće razumije ili osjeća? Nije li um, sa svojom sposobnošću da cijeni emociju, ljepotu, logiku i slično, naš jedini način da se povežemo s Bogom? Ali Langdon nastavlja s predavanjem:

“Sophie”, mirno je rekao Langdon, “vrlo je važno da imaš na umu da je pogled na seks u to vrijeme bio u potpunosti suprotan današnjem. Spolnim činom stvarao se novi život – krajnje čudo – a čuda su mogli činiti samo bogovi. Sposobnost žene da stvori život u svojoj utrobi činila je ženu svetom. Spolni odnos štovao se kao sveto sjedinjenje dviju polovina ljudskog duha – muške i ženske – preko kojeg je muškarac mogao postići duhovnu cjelovi-

⁴ Isto, str. 308.

tost i približiti se Bogu. To što si vidjela nije imalo veze sa seksom, nego s duhovnošću.”

Dao joj je trenutak da se pribere. Istina, pojam seksa kao puta koji vodi k Bogu u početku je bio neshvatljiv.⁵

Ali ovo izaziva nova pitanja:

5. Je li itko ikad stvarno naučavao da samo žene stvaraju život?
6. Zašto izuzetno inteligentnu Sophie toliko podučavaju dvojica starijih muškaraca?

I ako ste u sve to povjerovali, kako ćete voditi svoj spolni život? Evo i Langdonovog savjeta njegovim studentima.

“Kad idući put budete sa ženom, pogledajte u svoje srce i potrudite se da spolni odnos vidite kao mistični, duhovni cilj. Pokušajte naći iskru božanskog koju ljudi mogu postići jedino preko sjedinjenja sa svetom ženstvenošću.”

Djevojkama se na licima pojavio sveznajući smijeh i klimale su glavama.

Muškarci su se dvosmisleno cerekali i nabacivali se dosjetkama.

Langdon je uzdahnuo. Studenti su još uvijek dječaci.⁶

Ovo može zvučati vrlo pronicavo i duhovno ako brzo pročitate, ali stanite i razmislite. “Kad idući put budete sa ženom...” Kojom ženom? Bilo kojom? Onom koju volite i poštujete? I kako ćete prepoznati tu iskru božanskog ako se probudite u krevetu s njom? Što ako je “slobodna ljubav” protivna pozitivnoj duhovnoj praksi? Što ako je prava duhovnost usmjerena na ljubav, predanost i samo-

⁵ Isto, str. 308,309.

⁶ Isto, str. 310.

svladavanje? Što ako intimnost najbolje funkcionira samo s jednom osobom?

I svi ti savjeti muškarcima. Gdje su savjeti za žene? Kako one nalaze iskru božanskog? Zašto navodni feminist Langdon ne spominje ovu važnu stvar? Ili misli da to "sve" žene već znaju? Znači li da su one duhovno nadmoćnije od muškaraca? Kakvog smisla ima ako Langdon kaže da su muško i žensko dijelovi božanskog duha? I jesu li sve žene stvarno prosvijetljene o seksu i Bogu? I one koje su imale bolna seksualna iskustva? Čak i agnostici i ateisti koji ne vjeruju u duhovno? Sve to zapravo nema smisla.

Brown piše i o seksu u biblijskoj povijesti: "Langdonovi studenti židovske vjere uvijek bi izgledali potpuno zabezegnuti kad bi im prvi put spomenuo da je rana židovska tradicija uključivala ritualni spolni odnos. *I to u samom hramu* ... Muškarci koji bi željeli postati duhovno kompletni dolazili bi u hram k svećenicama – ili *hierodules* – s kojima bi vodili ljubav i doživljavali božansko sjedinjenje preko tjelesnoga. Židovsko YHWH – sveto Božje ime – zapravo je izvedeno iz Jahve, fizičkog sjedinjenja muškog *Jah* i prethebrejskog imena za Evu, *Havah*."⁷

U ovom slučaju ima upola pravo. Mnogo puta u židovskoj povijesti, kako je zapisano u Starom zavjetu ili hebrejskoj Bibliji, spolni odnos bio je korišten u bogoslužju, uključujući i svetu prostituciju u Hramu. To je stoljećima bilo standardna praksa mnogih naroda koji su okruživali Izrael. Ali Brown izostavlja važnu stvar: bludničenje kao dio bogoslužja obavljalo se kad se judaizam iskvario oponašajući druge narode, a biblijski pisci i proroci uvijek su se tome protivili. A Izrael je zbog toga uvijek stradao.

Mojsije je od najranijih vremena objavio jasnu zabranu: "Neka ne bude svetišne bludnice među izraelskim kćerima i neka ne bude svetišnog bludnika među izraelskim sinovima!" (Ponovljeni zakon 23,18) Međutim, bludniče-

⁷ Isto, str. 309.

nje kao dio bogoslužja bilo je od samog početka, kad su židovski robovi napustili Egipat, problem za Izrael. Nakon što su priredili orgiju u pokušaju da istodobno štiju boga-tele i Jahvu, pojavljuje se Mojsije i podsjeća ih na Deset zapovijedi (Izlazak 32). Kasnije dolazi do sličnog bogoslužja popraćenog orgijom (vidi Brojevi 25,1-3). Pozivu jednog susjednog naroda na seksualno-duhovnu svetkovinu u čast njegovih bogova izraelski muškarci nisu se mogli oduprijeti i to je imalo štetne duhovne i moralne posljedice.

Ove "religije plodnosti" Izraelovih susjeda bile su popularne jer su obećavale rodne usjeve, a i bogoslužje je bilo puno privlačnije – radilo se o velikoj reklami. Čini se da se na svakoj drugoj stranici Staroga zavjeta izraelski narod na ovaj način "prostituirao" (vidi, na primjer, 1. o kraljevima 14,24 i Job 36,14). Razni su kraljevi predvodili obnovu i buđenje prave religije i pokušavali iskorijeniti ovu nezakonitu praksu (vidi 2. o kraljevima 23,7), ali čini se da je Izrael postao ovisnik. Jedan od posljednjih proroka iznosi odvratnu sliku oca i sina koji spavaju s istom hramskom prostitutkom i leže pijani pokraj poganškog žrtvenika trošeći novac koji su oteli siromašnima (vidi Amos 2,7.8). To je bila religija u najgorem obliku: zloraba žena, uništavanje obiteljskih vrijednosti i širenje bolesti.

Brown je u pravu kad govori o toj povijesti, ali zaključuje da je to bilo izvorno bogoslužje u Hramu. To jednostavno nije istina.

Izvorni judaizam poznao je samo monoteizam i monogamiju – jednog Boga i jednog bračnog druga. Narod je to često namjerno zaboravljao, ali to je ostao pravi judaizam.

A što se tiče Brownove teorije da Božje ime uključuje božicu: YHWH je osobno ime koje je Bog otkrio Mojsiju, ali je na hebrejskom izvorno pisano bez samoglasnika. Najvjerojatnije potječe od glagola "biti" i znači "JA JESAM" ili "JA SAM ONAJ KOJI JESAM". Znanstvenici smatraju da

bi se trebalo izgovarati Jahve ili Jehova, ali nismo posve sigurni. A Evino ime nije *Havah* već *Chavah* (s drukčijim prvim glasom na hebrejskom). Njezino ime *Chavah* potječe od riječi *chayah*, a znači život;⁸ Eva je nazvana majkom svih živih.

I ovdje Brown zaslužuje peticu za kreativno pisanje, a jedinicu za povijest i hebrejski jezik. A što se tiče odnosa judaizma prema spolnosti i duhovnosti, to moramo tražiti na drugom mjestu. Ne spominje se u *Da Vincijevom kodu*.

3. Biblijski pogled na spolnost

Judaizam je spolni odnos smatrao Božjim darom danim za uživanje u okviru ljubavi i predanosti u braku. A Isus, budući da je bio Židov, imao je ovo biblijsko gledište.

U početku je Bog stvorio Adama i Evu gole, "ali ne osjećahu stida", što pokazuje da je čovjekov duh i tijelo pripremio za uživanje u spolnom odnosu i svim svojim dobrim darovima. Bog je zatim pogledao što je stvorio i vidio da "bijaše veoma dobro" (Postanak 2,25; 1,31). Posebno je važno zapaziti da je Bog stvorio muško i žensko na svoju sliku (Postanak 1,27.28). Oboje su bili na Božju sliku. A to uključuje i spolnost, jer kad im je rekao: "Plodite se, i množite", Bog nije govorio o matematici. Spolni odnos je dio Božjeg blagoslova čije su posljedice plodnost i stvaranje.

U Bibliji nalazimo tekstove koji proslavljaju od Boga danu radost spolnog odnosa. Izreke 5,18-20: "Neka je blagoslovljen izvor tvoj i raduj se sa ženom svoje mladosti: neka ti je kao mila košuta i ljupka gazela, neka te grudi njene opajaju u svako doba, njezina ljubav zatravljuje bez prestanka! Ta zašto bi se, sine moj, zanosio preljubnicom i grlio tuđinki njedra?"

⁸ Gordon J. Wenham, *Genesis*, Word Books, 1987., str. 84.

U Bibliji nalazimo čitavu zbirku erotske poezije poznatu kao Pjesma nad Pjesmama (Salomonova pjesma). Ona senzualnim detaljima opisuje ljubav žene i muškarca. U njoj žena govori isto toliko koliko i muškarac i u svemu je jednaka njemu – premda je kralj.

Neki se zaprepaste kad takvo što nađu u Bibliji. Ali tu je. Što nam se time pokušava reći?

1. Bog želi da ljudi uživaju u ljubavi i spolnosti. Bog ljudima ne kvari veselje.

2. Spolni odnos i druženje idealni su u braku. Žena kaže svojem mužu: “Takav je dragi moj, takav je prijatelj moj.” (Pjesma 5,16)

3. Biblija – suprotno gnostičkom asketizmu i legalističkim religijama koje ponižavaju tijelo – ne smatra spolnost nečim što treba “potiskivati, nijekati i utamničiti”. Asketska religija “se boji da će, ako ne osudi radost fizičke ljubavi”, um “zaboraviti duhovne stvari” i “pasti u još dublju pokvarenost”. Time podcjenjuje Božju sposobnost da donese iscjeljenje ljudskom srcu i da ga usmjeri na pozitivne stvari. Legalistička religija nastoji podići zaštitni zid oko ljudskog srca, ali time na kraju čovjeka još više odvaja od Boga i daje mu lažnu nadu da može biti dobar vlastitim naporima. Prava biblijska religija pak prodire u srce. Ona vjeruje da je Božje stvaranje tijela bilo dobro i da Bog može poučiti vjernike kako da ispravno žive.⁹

4. To treba čuti crkva. Sjećate li se Augustina koji je zastupao Platonovu misao da je tijelo zlo? Mnogi kršćani još uvijek čine istu pogrešku. Kršćanski učenjak Gollwitzer piše: “Nijedna crkva nije bila bolja; sve su djelovale pod utjecajem neoplatonističkog neprijateljstva prema tijelu i seksu.”¹⁰

⁹ Prema Duane A. Garrett, *NAC Proverbs, Ecclesiastes, Song of Songs*, Broadman, Nashville, 1993., str. 377,378.

¹⁰ H. Gollwitzer, *Songs of Love: A Biblical Understanding of Sex*, prijevod na engleski K. Crim, Fortress, Philadelphia, 1979., str. 172; citirano u Garrett, str. 388,378.

5. Svrha spolnog odnosa jest bolje povezivanje bračnog para u ljubavi. To nije nešto što se dijeli sa svakim, već za produbljivanje intimnosti. Teolozi to nazivaju “sjedinjujućim” aspektom seksa,¹¹ povezivanjem muškarca i žene u “jedno tijelo” – a to je mnogo važnije od same reprodukcije. Neke crkve još uvijek naučavaju da je spolni odnos moralan samo ako se vrši zbog reprodukcije, ali Biblija to ne kaže.¹²

6. Ljudsko biće nije dobra duša u zlom tijelu. Tremper Longman III. kaže: “Bog nas vidi kao cjelovite ljude. Mi nismo duše zatvorene u tjelesnu ljušturu. Pjesma nad pjesmama proslavlja radost tjelesnog dodira, oduševljenje egzotičnim mirisima, slatki zvuk intimnog glasa, okus drugog tijela. Osim toga, knjiga istražuje ljudske osjećaje – uzbuđenje i snagu ljubavi kao i bol koja ih često prati. Pjesma nad pjesmama uzdiže ljudsku ljubav, intimni odnos, senzualnost i seksualnost.”¹³

7. Pjesma nad pjesmama razlikuje se od ljubavnih pjesama koje nalazimo u religijama plodnosti mezopotamskih, kanaanskih i egipatskih kultova. U njima nema spomena o ljubavnoj igri među bogovima i nikad se ne kaže da će seksualnost bračnog para pomoći bogovima da obnove prirodu.¹⁴ Metodistički učenjak John Snaith knjigu naziva “nemitološkim, nekultnim, neidolopkloničkim, otvorenim i iskrenim proslavljanjem od Boga dane spolne ljubavi”.¹⁵

¹¹ Barry G. Webb, *Five Festal Garments: Christian reflections on the Song of Songs, Ruth, Lamentations, Ecclesiastes, Esther*, InterVarsity Press, Downers Grove, 2000.

¹² Vidi, na primjer, Elizabeth Huwiler, “The Songs of Songs” u Roland E. Murphy i E. Huwiler, *NIC Proverbs, Ecclesiastes, Song of Songs*, Hendrickson Publishers, Peabody, Massachusetts, 1999., str. 243.

¹³ Tremper Longman III., *NICOT Songs of Songs*, Eerdmans, Cambridge, 2001., str. 59.

¹⁴ Garrett, op. cit., str. 378.

¹⁵ John Snaith, *NCBC: The Songs of Songs*, Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, 1993., str. 5.

8. Takav spolni odnos i duhovnost sasvim su drukčiji. Baptistički teolog Duane Garrett kaže: “Jednostavno rečeno, spolni čin nije vjerski čin. To je mnogima sasvim jasno, ali drevni pogani ni u kojem slučaju ne bi dijelili ovo gledište. Kultovi starog svijeta, od Indije do Sredozemlja, promicali su seksualnost kao ritual religiozne odanosti ... U suvremeno doba neke novije teološke perspektive (posebno radikalna feministička teologija) ponovno pokušavaju spojiti religiju i erotiku na način nepoznat u zapadnom svijetu još od pretrkršćanskog poganstva.”¹⁶

Isus i spolnost

Moramo držati na umu da je Isus bio Židov i da je baštinió svu starozavjetnu literaturu s njezinim zdravim pogledima na spolni odnos. Kad su Ga ljudi pitali o ispravnom i pogrešnom odnosu prema spolnom činu, On je citirao Postanak pokazujući Adama i Evu kao Božji ideal (vidi Matej 19,4-8). Očito je poznaó Pjesmu nad pjesmama (vidi Matej 6,28; Otkrivenje 3,20 također aludira na Pjesmu nad pjesmama 5,2-5).

Isus je zastupao brak – jedan od Njegovih prioriteta nakon što je otpočeo javnim djelovanjem bio je da prisustvuje svadbi na kojoj je učinio svoje prvo čudo (vidi Ivan 2,1-11).

A što reći o celibatu? “Isus je imao poslanje”, piše Margaret George, autorica knjige *Mary, Called Magdalene*. “Govoreći ljudskim jezikom, ne mogu vjerovati da bi uzeo ženu i obitelj znajući što će Mu se dogoditi.”¹⁷ Krist je svakako znao da će umrijeti mlad (vidi Matej 16,21) i zbog toga je vjerojatno zaključio da bi bilo neodgovorno stupiti u brak. Drugo, da je ostavio potomke, oni bi se mogli

¹⁶ Garrett, loc cit.

¹⁷ Citirano u Roxanne Roberts, “The Mysteries of Mary Magdalene: *The Da Vinci Code* Resurrects a Debate in Biblical Proportions”, *Sunday*, 20. srpnja, 2003., str. D01.

pozivati na povlašteni status – kao Merovinzi u Brownovom romanu – dok je Isusu bilo više stalo do jednakosti (vidi Luka 11,27.28).

Isus je naučavao da je brak Božji ideal za većinu ljudi (vidi, na primjer, Matej 19,4-6), ali je rekao da neki mogu izabrati celibat u posebnim okolnostima; međutim ponovio je da celibat nije za svakoga: “Ne shvaćaju toga svi, nego samo oni kojima je dano.” (Matej 19,11) Isusovi su učenici bili oženjeni, uključujući i Petra (vidi Matej 8,14), za kojega neki tvrde da je bio prvi papa. Kršćanski pisac Pavao smatra da je celibat za neke ljude dar, ali ga nikome ne treba silom nametnuti jer ljubav i spolna strast mogu biti veoma snažne (vidi 1. Korinćanima 7,7-9).

I prvi kršćani su imali pozitivan pristup spolnom činu. Jedan vrlo rani pisac rekao je oko 60. godine: “Ženidba neka bude u časti u svijuu i postelja neokaljana! Jer bludnicima će i preljubicima suditi Bog.” (Hebrejima 13,4) Prema ovome, za kršćane je spolni odnos izvan ljubavne veze u braku grešan, ali je u braku častan i čist.

U rimsko doba nastavljena je hramska prostitucija i ona je bila kušnja za prve kršćane. Pavao otvoreno govori kršćanskim muškarcima u Korintu – gradu u kojem je hramska prostitucija bila uobičajena: “Ne znate li da su tijela vaša udovi Kristovi? Hoću li dakle uzeti udove Kristove i učiniti ih udovima bludničnim? Nipošto! Ili zar ne znate: tko uz bludnicu prione, jedno je tijelo? ... A tko prione uz Gospodina, jedan je duh. Bježite od bludnosti! Svaki grijeh koji učini čovjek, izvan tijela je, a bludnik griješi protiv svojega tijela. Ili zar ne znate? Tijelo vaše hram je Duha Svetoga koji je u vama, koga imate od Boga, te niste svoji. Jer kupljeni ste otkupninom. Proslavite dakle Boga u tijelu svojem!” (1. Korinćanima 6,15-20)

On tvrdi da spolni odnos može biti svet, kao i tijelo, a bludničenje je štetno za tijelo i duh. Takvo je bilo izvorno kršćansko naučavanje mnogo prije nego što ga je Augustin poremetio.

Je li kršćanstvo seksističko?

Dio Brownove motivacije za pisanje knjige čini se da je bio jačanje statusa i dostojanstva žena. Njegova internetska stranica spominje kako je roman “vrlo snažno sredstvo u uzdizanju žena” i Brown piše kako suvremene religije izostavljaju božice pa su žene “u većini kultura lišene svoje duhovne snage”.¹⁸ Njegov je cilj da vrati ideju božice i “svete ženstvenosti” tako što je Mariju Magdalenu učinio božanstvenom i time uzdiže položaj žena.

Njegove su namjere vrijedne divljenja. Veće dostojanstvo i poštovanje žena bilo bi velika stvar. Ali Brown u tome nije uvjerljiv. On okrivljuje kršćanstvo da je uklonilo božicu kako bi uspostavilo mušku dominaciju: “Priorij vjeruje da su Konstantin i njegovi muški nasljednici uspješno prebacili svijet iz matrijarhalnog poganstva u patrijarhalno kršćanstvo vodeći propagandu koja je demonizirala svetu ženstvenost i zauvijek izbrisala božice iz suvremene religije.”¹⁹

Čitajući ovaj i druge komentare u *Da Vincijevom kodu*, pomislili biste da su bogovi i božice održavali muško i žensko u sretnom skladu tijekom svih stoljeća prije nego što su se pojavili seksistički nastrojani kršćani i sve upropastili. No kako se to uklapa u povijest?

Dobro je poznato da su u većem dijelu povijesti dominirali muškarci. Sa ženama se postupalo kao vlasništvom njihovih muževa i bilo im je uskraćivano pravo na obrazovanje, glasovanje, istupanje u javnosti i mnoga druga temeljna ljudska prava. Tako je bilo u asirskom, babilonskom, perzijskom, grčkom i rimskom carstvu koja su postojala u biblijsko vrijeme, a također i u tradicionalnim kineskim, indijskim, afričkim i američkim kulturama. Grčki filozof Aristotel naučavao je da je vrijednost žene negdje između muškarca i roba.²⁰

¹⁸ www.danbrown.com

¹⁹ Brown, op. cit., str. 172.

²⁰ Ovaj dio posuđuje ideje iz www.focus.org.uk/mary4.htm

Nažalost, ovako se i danas misli u mnogim zemljama.

Ovo je ugnjetavanje postojalo mnogo prije kršćanstva. Zar je pošteno za njega okrivljivati samo crkvu? I ima li od toga koristi?

Dio ove navodne kršćanske urote bio je izbrisati izvještaj o Mariji Magdaleni. Brown tvrdi da je Marija bila stijena na kojoj je sagrađena crkva, ali da su muškarci pobijedili i da su crkvom zavladao muškarci, pa je "Crkva zabranila njezino ime".²¹

Ovo je stvarno bizarna tvrdnja. Marijino ime nije nikad bilo zabranjeno. Ona se mnogo puta spominje u novoza-vjetnim evandeljima. Ako je Brownova teorija točna i ako su seksistički svećenici prekrojili Bibliju, kako on to objašnjava? Bezbroy crkava nosi njezino ime, zajedno s elitnim koledžima kao što je Magdalen College u Oxfordu (osnovan 1448.) i Magdalene College u Cambridgeu (osnovan 1428.).

Dakle i to je plod mašte.

Štovanje božice?

Božice su štovane mnogo prije kršćanstva, no jesu li pomogle položaju žena?

Nema sumnje da je štovanje božica postojalo u staroza-vjetna vremena, tisućljećima prije Kristova rođenja. Ali od najranijih vremena biblijski proroci su se protivili takvom štovanju jer je bilo dio rituala plodnosti i jer su te božice bile primjeri kako ljudi prave bogove na svoju sliku.

Ironija je – kao što se može vidjeti u biblijskim izvještajima – u tome da su žene to više svodene na igračke što je Izrael više štovao poganske božice u hramskom bludničenju. Biblijski izvještaj u Sucima daje niz primjera o tome.

U početnim poglavljima, kad je Izrael štovao Jahvu, žena je zauzimala najviši položaj. Sjajna Debora bila je

²¹ Brown, op. cit., str. 256.

narodni vođa. U velikom pothvatu u kojem žene vode (Suci 4 i 5), ona govori proročki i pomaže poraziti vojsku neprijateljskih napadača i ima časnu titulu “majke u Izraelu” (Suci 5,7).

Na kraju ove knjige Izrael se vraća štovanju bogova i božica, i pisac opisuje kako su žene izložene masovnom silovanju (Suci 19), a očevi dopuštaju da im kćeri otmu stranci ne dajući im slobodu izbora (vidi Suci 21,12-23). Poruka je očita: prava Jahvina religija uzvisuje dostojanstvo i poštovanje žena, dok ih poganstvo ponižava. Prema Deborinim riječima, problemi nastaju kad “tude bogove sebi izabraše” (Suci 5,8).

U čitavoj izraelskoj povijesti proroci su osuđivali štovanje božica. To nije imalo veze sa spolom. To su bili lažni bogovi i božice. Stvar je bila u tome što nisu bili pravi Bog i što djelomično štovanje Boga nije bilo dovoljno za izgradnju prave duhovnosti, etike i uspjeha. Ali Izraelci, koji su trebali biti pametniji, štovali su lažne bogove i božice, pa čak i nekoć veliki kralj Salomon (vidi 1. o kraljevima 1,1-10). Ove religije nisu bile osuđivane zbog spola njihovih božanstava, već zbog lažnih ideja koje su upropaštavale život ljudima.

Božice su se štovale i u kršćansko vrijeme. Na primjer, božica Dijana prepuna dojki bila je pokroviteljica i zaštitni znak Efeza, grada u kojem su kršćanski apostoli privukli obraćenike i doživjeli nasilje svjetine (vidi Djela 19,23–20,1). Bilo je očito da se radilo o potpuno drukčijoj religiji od kršćanstva.

Je li Bog muškog roda?

Štuju li biblijske religije (judaizam i kršćanstvo) muškog Boga?

Ne. Bog je Duh. Biblija se služi riječju *On* da opiše Boga zato što bi srednji rod bio odviše neosoban. Pa ipak, Bog se služi i ženskim slikama da opiše sebe. Često se kaže da Bog osjeća *rahumin*, što označava “snažnu sućut”

Religija plodnosti?

Religije plodnosti smatrale su da je priroda pod utjecajem duhovnog svijeta. Brown se približava ovoj ideji u nekoliko ulomaka: "Gledajući u šuštava stabla College Gardena, Langdon je osjetio njezinu razigranu prisutnost. Znakovi su bili posvuda. Poput silueta koje mame iz magle, grane najstarijih britanskih stabala jabuka bile su osute cvjetovima s pet latica koji su svjetlucali poput Venere. Božica je sada bila u vrtu. Plesala je na kiši, pjevala, virila iza grana nabreklih pupoljaka kao da podsjeća Langdona da plodovi spoznaje rastu nadohvat njegove ruke."²² I zatim: "Na trenutak mu se učinilo da čuje ženski glas ... glas drevne mudrosti ... šaputanje iz dubina zemlje."²³

Ovo je animistički pogled na prirodu. Animizam (od latinske riječi *anima*, koja znači "duh") naučava da je fizički svijet pod utjecajem duhova.

Takvo gledište smatra prirodu živom i svetom i tvrdi da duhovi mogu živjeti u mjestima, životinjama i biljkama. To često dovodi do obožavanja prirode, pa se pomoću magije i gatanja nastoji dobiti informacija i moć od svijeta duhova.

Pavao, rabin preobraćen na kršćanstvo, ovo jasno tumači: "Uistinu, ono nevidljivo njegovo, vječna njegova moć i božanstvo, onamo od stvaranja svijeta, umom se po djelima razabire tako da nemaju isprike. Jer premda upoznaše Boga, ne iskazaše mu kao Bogu ni slavu ni zahvalnost, nego ishlapiše u mozganjima svojim te se pomračí bezumno srce njihovo. Gradeći se mudrima, poludješe i zamijeniše slavu neraspadljivog Boga likom, obličjem raspadljiva čovjeka, i ptica, i četveronožaca, i gmazova. Zato ih je Bog po pohotama srdaca njihovih predao nečistoći te sami obeščašćuju svoja tijela." (Rimljanima 1,20-24)

²² Isto, str. 414.

²³ Isto, str. 448.

i nježnu materinsku ljubav, a zapravo potječe od hebrejske riječi za “utrobu” (vidi Izaija 49,15; Ponovljeni zakon 13,17 i drugi tekstovi).

Isus se pojavio kao muškarac, ali je za sebe rabio ženske metafore kad je svoju ljubav za Jeruzalem usporedio s ljubavlju kvočke za svoje piliće (vidi Matej 23,37). Isus se prema ženi Samarijanki – tuđinki iz omrznutog naroda sa sumnjivom seksualnom prošlošću – ponio kao prijatelj. Poučavao je Mariju kao i svoje muške učenike. Nakon uskrsnuća Isus se prvo javio ženama i dao im prednost i odgovornost da to jave Njegovim učenicima – da budu apostoli apostolima. Isus je pohvalio žene u kojoj god ulozi bile: ako su bile majke, nije bio prezaposlen da blagoslovi njih i njihovu djecu (vidi Luka 18,15-17); ako su imale smisla za financije i upravljanje, davao im je rukovodeće uloge (na primjer Ivana u Luki 8,3).

U seksističkom svijetu onog vremena svih dvanaest apostola koje je Krist izabrao bili su muškarci, ali ne bi bilo pošteno prema ženama da im je dao tu ulogu. Ženi nije bilo dopušteno da svjedoči na sudu, a apostoli su trebali javno posvjedočiti o Kristovom uskrsnuću. Isus nije u takvu borbu slao žene da izginu, već se neizravno i mnogo djelotvornije borio za njihovo dostojanstvo. U takvom svijetu Krist je radio na tome da promijeni položaj žena.

Pavao iznosi sažetak Kristova nauka: “Nema više: Židov – Grk! Nema više: rob – slobodnjak! Nema više: muško – žensko! Svi ste vi Jedan u Kristu Isusu!” (Galaćanima 3,28)

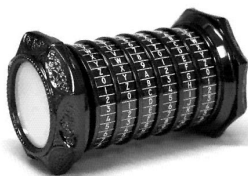
Ovo je hrabra i slobodoumna izjava. Brown tvrdi da je “Isus bio pravi feminist”. Nema sumnje da se zalagao za bolji život žena i muškaraca – kao i robova – smatrajući da jednako zaslužuju sreću.

Rana kršćanska crkva imala je koristi od žena koje su poučavale i imale vodeće uloge. Pavao je napisao neke ulomke koje su naraštaji muških komentatora zlorabili, ali on još uvijek pozdravlja žene, “jer su se one u evanđelju

borile zajedno sa mnom, i s Klementom i ostalim mojim suradnicima, kojih su imena u knjizi Života” (Filipljani- ma 4,3). Žene su prorokovale iznoseći Božju riječ (vidi Djela 21,8.9). Položaj kršćanskih žena bio je uzdignut do poštovanja koje se rijetko vidi u nekoj kulturi.

Na nesreću, crkva je poslije oponašala društvo više nego Isusa pa je crkva u srednjem vijeku oponašala srednjo- vjekovno društvo u pogledu postupanja sa ženama. Na- žalost, to još uvijek čini u mnogim mjestima. To je stalni problem za crkvu. Ali nema veze s Isusom. On je ostavio pozitivni primjer. Kad bi se crkva bar zadržala na nje- mu!

Srž kršćanstva jest u oslobađanju muškaraca i žena od nejednakosti i davanju dostojanstva i vrijednosti svakoj osobi podjednako. Kršćanstvo je vrijedno i kao skup etič- kih pravila za život, uključujući ona koja govore o našem spolnom životu. Ono nije ni restriktivno ni neuravnote- ženo – kao neki dijelovi crkve – niti lakomisljeno dopu- šta da idemo kamo god nas požuda vodi. Kršćanstvo je uravnoteženo i razumno. Da je bar *Da Vincijev kod* jas- nije prikazao ovu sliku!

Šesto poglavlje

Evandjelje po Mariji

U *Da Vincijevom kodu* govori se da se Isus oženio Marijom Magdalenom i da su imali kćer Saru. Brownovi dokazi su sljedeći:

1. Umjetnička slika Leonarda da Vincija

Brown vjeruje da na slici Leonarda da Vincija *Posljednja večera* postoje skrivene indicije. On tvrdi da lik pokraj Isusa nije učenik Ivan, već prurušena Marija Magdalena i da je to šifrirani oblik V koji simbolizira svetu ženstvenost i Sveti Gral. Brown tvrdi da je Sveti Gral sama Marija, a ne kalež, kako se tradicionalno vjeruje. Ali ako je ovo Marijin lik, gdje je lik apostola Ivana?

Pa ipak je dugokosa osoba pokraj Krista najvjerojatnije Ivan. On je bio najmlađi apostol, a renesansna je umjetnost često feminizirala ljepotu mladih muškaraca:¹ postoji duga tradicija prikazivanja Ivana sa svijetlom kožom i plavom ili crvenom kosom.² Zbog tog i drugih razloga

¹ Darrell L. Bock, *Breaking the Da Vinci Code*, Nelson, Nashville, 2004., str. 168.

² Ben Witherington III., *The Gospel Code*, InterVarsity Press, Downers Grove, 2004., str. 20.

Brownovu teoriju ne podupiru priznati povjesničari umjetnosti.

Čak kad bi sve to i bilo na slici, zašto bi Leonardo da Vinci, koji ju je naslikao u Italiji 1498., više od 1400 godina nakon tog događaja, znao više od očevidaca koji su pisali evanđelja? Brown tvrdi da je da Vinci imao posebnu spoznaju budući da je bio jedan od Velikih meštara Sionskog priorija, i citira *Les Dossiers Secrets*, dokumente iz Nacionalne pariške knjižnice. Problem je u tome što se *Dossiers* općenito smatraju krivotvorinama iz dvadesetog stoljeća.³

Izradila ih je skupina koju je predvodio Pierre Plantard, jedan od osnivača kluba po imenu "Sionski priorij", registriranog u Francuskoj 1956. Klub se uskoro raspao, ali ga je Plantard obnovio tvrdeći da ima nevjerojatne spoznaje o drevnoj povijesti. Ove je tvrdnje opovrgnuo Andre Bonhomme, osnivač i predsjednik kluba. Plantard je 1980-ih bio upleten u korupcijski skandal i podvrgnut istrazi. Pri premetačini njegove kuće policijski službenici su uzeli dokumente Sionskog priorija, a u nekima su se nalazile tvrdnje da je Plantard pravi francuski kralj. Pod zakletvom Plantard je priznao da je cijelu priču izmislio. Sudac je zaključio da je Plantard bezopasni čudak i upozorio ga da se ne igra.⁴

Izmišljotina je bila očaravajuća dok je trajala, ali nema potrebe za preradom povijesti.

2. Rukopisi iz Nag Hammadija i gnostička "evanđelja"

Brown tvrdi da je gnostičko Evanđelje po Filipu dokaz da su Isus i Marija Magdalena bili u braku. On daje Sophie da čita iz njega: "A Spasiteljeva družica je Marija Magdalena. Isus ju je volio više od svih učenika i često

³ Iz odličnog dokumentarca *The Real Da Vinci Code*, 2004.

⁴ Vidi Richard Abanes, *The Truth Behind The Da Vinci Code*, str. 45–61 i www.catholic.com/library_cracking_da_vinci_code.asp

ju je ljubio u usta. Ostale je učenike to vrijedalo pa su izrazili svoje negodovanje. Rekli su mu: ‘Zašto voliš nju više od nas?’”

Sophie komentira kako to ne dokazuje da su bili u bračnu, ali Teabing uzvraća: “Bilo koji aramejski učenjak reći će ti da je *družica* u ono vrijeme doslovno značilo *supruga*.”⁵

Ovdje postoji nekoliko zabluda:

1. Ovaj ulomak nije pisan na aramejskom, već na koptskom, drevnom egipatskom jeziku, u kojem riječ “družica” (*koinonos*) jednostavno označava prijatelja, a ne bračnog druga.

2. Izvorni je rukopis tako star da neke riječi danas nedostaju. Brown i neke internetske stranice dodali su riječi koje po njihovom mišljenju nedostaju, ali to ne kažu čitateljima. Standardni tekstovi pokazuju da citat zapravo glasi (praznine su označene trotočkom u uglatoj zagradi):

“Pratilju [...] Mariju Magdalenu [...] volio] je više nego [sve] učenike i [često] ju je ljubio u [usta]. Ostali [učenici...]. Rekli su mu: ‘Zašto voliš nju više od nas?’”⁶

Riječ *usta* je dodana – to je nagađanje. Moglo se raditi o ruci, obrazu, čelu – ne znamo. A u ondašnjoj kulturi poljubac je često bio znak prijateljstva. To Brown ne kaže svojim čitateljima.

3. Ne možemo očekivati da ćemo u nekom gnostičkom evanđelju naći dokaz da je Isus bio muž i otac. Gnostička evanđelja prikazuju Isusa kao duhovno biće i samo naizgled fizičko. A gnostici su vjerovali da je tijelo zlo. Zašto bi se savršeni duh upustio u tjelesnu ljubav?

4. Kao što smo primijetili, gnostička su evanđelja napisana kasno (između 150. i 250. godine). Jasno je da

⁵ Brown, *Da Vincijev kod*, str. 248.

⁶ James M. Robinson, urednik, *The Nag Hammadi Library in English*, Harper & Row, San Francisco, 1988., citirano u Witherington, str. 87,88.

Evangelje po Filipu nije napisao apostol Filip, nego je neki kasniji pisac uporabio njegovo ime. Zato se ova "evangelja" ne mogu uzeti kao povijest. Urednik knjižnice Nag Hammadi, profesor James Robinson, piše: "Mislim da se jedina vjerodostojna povijesna informacija o Mariji Magdalenini nalazi u Novom zavjetu."⁷

Barth Ehrman kaže: "Čak ako su rani izvori i tvrdili da su Isus i Marija bili ljubavnici i/ili u braku, morali bismo ih istražiti da vidimo jesu li te tvrdnje istinite. Ali je činjenica, bez obzira na Teabingove tvrdnje, da ni jedan jedini drevni izvor ne pokazuje da je Isus bio oženjen, a još manje Marijom Magdalenom. Sve takve tvrdnje dio su suvremenih maštovitih rekonstrukcija Isusovog života koje nemaju oslonca u dostupnim izvještajima."⁸

3. Židovska kultura

Brown tvrdi da židovska kultura osuđuje celibat.⁹ Nema sumnje da su se u židovskoj kulturi skladan odnos i obitelj smatrali najvećim Božjim darovima, ali povjesničari Josip Flavije i Filon spominju poimence neke Židove koji nisu stupali u brak i židovske skupine koje su, kao eseni, još i poticale na samoću.

Brown tvrdi da je Isus morao biti oženjen jer bi inače evangelja spomenula da je bio samac, ali je to dokaz koji se zasniva na šutnji, a Isus je – kao što smo pokazali prije – iznosio razloge zašto će *neki* odlučiti ostati sami (vidi Matej 19,12).

Prema tomu, Brownova tvrdnja ne stoji.

⁷ id, "What the Nag Hammadi texts have to tell us about 'liberated' Christianity" u Dan Bernstein, urednik, *Secrets of Code: The unauthorized guide to the mysteries behind The Da Vinci Code*, CDS Books, New York, 2004., str. 99; citirano u Clarke, str. 106.

⁸ Nart Ehrman, *Truth and Fiction in The Da Vinci Code*, Oxford University Press, New York, 2004., str. 144,145.

⁹ Brown, op. cit., str. 247.

Drugi razlog: Dok su se udane žene obično oslovljavale imenom svojega muža – na primjer “Ivana, žena Herodova upravitelja Kuza” (Luka 8,3) – Marija nikad nije nazvana “Marija, žena Isusova”.

Zbog toga je dokaz za Brownovu tvrdnju vrlo upitan. Dr. Ben Witherington III. rabi prihvaćena evanđelja kao pouzdane izvore za svoje istraživanje. On komentira: “Ja se nadam da će ljudi, kad se stiša sva ova buka, ponovno sami čitati biblijske izvještaje. A tekst bez konteksta samo je prilika da iz njega načinite što god želite.”¹⁰

Evandjelje po Mariji Magdaleni

Je li Marija Magdalena bila Kristova božanska ljubavnica, prvi apostol, demonima opsjednuta prostitutka ili žrtva ogovaranja ljubomornih muških svećenika?

Nema sumnje da je Marija postala vruća tema. “U eri u kojoj je ‘razgovor o Bogu’ ušao u arenu medija i zabave, kažu promatrači, izvještaj o Mariji posebno je zanimljiv jer sadrži glavne neriješene probleme s kojima se kršćanstvo suočava – ulogu žene u crkvi, mjesto seksualnosti u ljudskom životu i težnju za ženskom karakteristikom Boga.”¹¹

Stoljećima se Marija na slikama poznatih slikara pojavljivala golih grudi ili zavodnički odjevena, obično s crvenom kosom i alabastrenom posudom mirisnog ulja. U mjuziklu *Isus Krist superzvijezda* pojavljuje se kao prostitutka i pjeva “Ne znam kako da ga volim”. Bila je stalna seksualna kušnja u *Kristovoj posljednjoj kušnji*. U klasičnom nijemom filmu Cecila B. De Millea *Kralj kraljeva* – često prikazivanom na televiziji za Uskrs – ona je nakićena kurtizana s pet leoparda i muškim robovima.

¹⁰ U intervjuu s Jane Lampman. Vidi Jane Lampman, “Who Was Mary Magdalene? The buzz goes mainstream”, www.csmonitor.com/2003/1114/p01s02-ussce.html

¹¹ Lampman, isto.

Spomenuta je u *The Magdalene Sisters*, filmu o groznim irskim ustanovama u kojima djevojke koje su upale “u nevolju” zbog trudnoće i buntovnosti rade u praonicama, često izložene tiraniji i zlostavljanju opatica. Marija je primjer bivše prostitutke koja je postala uzorna.

Brownov roman opisuje je kao ljubavnicu Isusa Krista, božanski Sveti Gral, koja je pobjegla u Francusku sa svojom kćeri Sarom. Brown tvrdi da su seksisti unutar crkve zatajili ovu istinu i Marijin dobar glas ukaljali izmišljenom pričom o prostituciji. Brown to koristi da zagovara duhovnu jednakost spolova i “svetu ženstvenost”, žensku stranu Boga.

Zagovarati jednakost je pohvalno, ali Brown bi svoju tezu trebao graditi na čvrstom temelju. Malo povjesničara smatra njegovu priču ozbiljnom.

Crkve danas ponovno ispituju svoje drevne tekstove i u njima nalaze mnogo više dokaza za jednakost spolova. Zbog toga mnoge crkve primaju žene u crkvenu službu pa se pitaju nije li Marija bila prvi ženski propovjednik i apostol. Evanđelja je nesumnjivo prikazuju kao prvu osobu koja je objavila da je Krist uskrsnuo, što je čini apostolom apostolima.

Ovu važnu žensku ulogu u kasnijim je stoljećima seksizmu naklonjena crkva svakako umanjila.

Neki učenjaci tvrde da su seksisti unutar crkve oslabili Marijinu vjerodostojnost lažno je etiketirajući kao prostitutku, što joj evanđelja ne pripisuju. Oni tvrde da je Marija prvi put nazvana prostitutkom 591. godine, kad je u jednoj propovijedi papa Grgur zamijenio njezin identitet s identitetom neimenovane žene “grešnice” u Luki 7.

Rimokatolička je crkva 1969. godine, nakon 1400 godina, promijenila svoje gledište tvrdeći da Marija nije bila prostitutka. I otad je mnogi stručnjaci smatraju bogatom ženom, možda udanom, koja se sprijateljila s Isusom i financijski Ga podupirala.

No poznati stručnjaci veličine Johna Wemhama i Andrea Feuilleta vide u evanđeljima nagovještaje da je Marija bila

prostitutka. Postoje dokazi da tri evangeoska pisca nisu objavila identitet žene s grešnom prošlošću i samo Ivan, koji piše godinama kasnije, otkriva da se zvala Marija. Ova Marija, koja je živjela u Betaniji, mogla je biti Marija "Magdalena", što znači da je potjecala iz Magdale. Magdala je bila bogat grad koji su rabini kritizirali za nemoral i "zloću", pa bi se djevojka koja je odlazila u taj grad da se bavi prostitucijom uklapala u sliku. Oni također citiraju izjave iz evanđelja da je Marija Magdalena imala mračnu prošlost, uključujući opsjednutost demonima (vidi Marko 16,9; Luka 8,2).¹² (Za raspravu o ovim dokazima pogledajte Dodatak B.)

No smatrati Mariju bivšom prostitutkom nije sramotno niti je diskreditira. To je zapravo prekrasan izvještaj o ženi koja se uzdigla iz ružne prošlosti do časne uloge, kojoj je pomoglo njezino prijateljstvo s Kristom.

Bi li Krist prihvatio bivšu prostitutku u svoj tim suradnika? Rekao je da će prostitutke doći u Nebo prije nekih svećenika zato što su povjerovala i pokajale se (vidi Matej 21,31.32). Treba li nekoga prošlost, pa i prošlost prostitutke, diskvalificirati za kršćansku službu? Neki misle da treba, ali sjetimo se da je Isusova glavna vijest bila vijest o praštanju i promjeni života. A muški apostoli očito su imali grešnu prošlost – Petar se javno odrekao Krista (vidi Matej 26,69-75), a Pavao je tako neumorno progonio kršćane.

Pavao je poslije pisao: "Zahvalan sam Onome koji mi dade snagu – Kristu Isusu, Gospodinu našem – jer me smatrao vrijednim povjerenja, kad u službu postavi mene koji prije bijah hulitelj, progonitelj i nasilnik ... A pomilovan sam zato da na meni prvome Isus Krist pokaže svu strpljivost i pruži primjer svima koji će povjerovati u njega za život vječni." (1. Timoteju 1,12-16)

¹² Prema John Wenham, *Easter Enigma*, 2. izdanje, Baker, Grand Rapids, 1992., str. 22–33. Vidi i A. Feuillet, "Les deux anctions faites sur Jesus, et Marie-Madeleine", *RevThom*75 (1975.), str. 361.

Ako je Bog na primjeru Pavla pokazao svoju veliku strpljivost u mijenjanju života i najgorih grešnika, zašto onda ne bi promijenio i prostitutku?

Zaplet postaje zanimljiv

U evanđeljima nalazimo nekoliko vrlo zanimljivih izvještaja o Mariji iz Betanije i Mariji Magdaleni. Ako su one ista osoba, onda je njihov izvještaj pravo epsko djelo. U svojem životu Marija je bila:

- seksualno uplašena osoba koja je znala za Isusovu sposobnost da temeljito liječi grijeh i zadovolji njezine emocionalne težnje;
- žrtva opsjednutosti demonima koja je osjetila Isusovu vlast nad duhovnim svijetom;
- bliska Isusova prijateljica koja je sjedila do Njegovih nogu i satima slušala Njegov iznimni nauk;
- očevidac zapanjujućeg čuda kada je njezin brat Lazar, koji je danima bio mrtav, uskrsnuo;
- suradnica i financijska potpora Isusovom suradničkom timu;
- davateljica, koja je skupocjenim poklonom i spontanim suzama izrazila svoju ljubav i zahvalnost;
- slušateljica, koja je mnogo jasnije od većine učenika čula da će Isus umrijeti – i da će time spasiti ljude od grijeha;
- očevidac Njegove smrti;
- svjedokinja mjesta gdje je sahranjen;
- prva od ljudi koja je vidjela Isusa nakon Njegova uskrsnuća;
- prva koja je druge obavijestila da je Isus pobijedio smrt – i prvi propovjednik uskrsnuća u koje se sumnjalo i nije mu se vjerovalo.

Kakav život! Umjesto da ovu ženu ponizi, Isus je pretvara u osobu čija će priča biti pričana širom svijeta u sva vremena, zajedno s izvještajem o Njemu.

Marija je bila bliska Isusova prijateljica, što pokazuje da Bog cijeni žene, i prvorazredni je "izložak" Isusove sposobnosti da u ljudima potakne pozitivno unatoč njihovim pogreškama u prošlosti.

Pogledajmo više pojedinosti u samom izvještaju.

Priča o Mariji

Kad se prvi put susrela s Isusom, Marija Magdalena se nalazila u velikoj nevolji. Bila je opsjednuta sedmoricom demona dok ih Isus nije iz nje istjerao (vidi Marko 16,9; Luka 8,2). Ovo može izgledati kao zaplet u nekom filmu strave i užasa, ali okultne pojave poput ove danas mnogi suvremeni istraživači parapsihologije uzimaju ozbiljno. Neki znanstvenici ovo vide kao predznanstvene pokušaje da se opiše mentalna bolest ili kao neku vrstu metafore,¹³ ali se čini da Isus to smatra ozbiljnim duhovnim ratom. On često spominje "đavla" i "Sotonu" i njegove demone. Zli duhovi su "nečisti" i uzrokuju ludilo i uništenje (vidi Marko 5,1-13). Isus je rekao da demone istjeruje "Duhom Božjim" (vidi Matej 12,28; Luka 4,33-36); prema tomu vodio se rat: dok je na zemlju donosio Božje kraljevstvo, Isus je bio izložen napadima Sotone, tog samozvanog "kneza ovoga svijeta" kojeg je došao istjerati i osuditi (vidi Ivan 12,31; 16,11). Istjerivanje demona iz ljudske duše bio je jedan od načina na koji je Isus pokazao da će Njegovo kraljevstvo čovjekovu bolest, grijeh i očaj nadomjestiti zdravljem, mirom i radošću. Bio je to izravan sukob između "Sotoninog i Božjeg kraljevstva"¹⁴ i on

¹³ Na primjer, Mary Ann Getty-Sullivan u *Women in the New Testament*, Liturgical Press, Collegeville, 2001., str. 184, to pripisuje pretjerivanju s obzirom na novozavjetno "primitivno znanje o podrijetlu mentalnih i fizičkih bolesti" i kaže da se "Isusova borba protiv zla koje napada ljude u mnogo oblika prikladno može izraziti pojmom egzorcizma".

¹⁴ Michael Wilcock, *The Message of Luke*, InterVarsity Press, Leicester, 1979., str. 91.

je pokazao da je Božje kraljevstvo moćnije (vidi Luka 11,20).

Isus je također upozorio da onaj iz koga izide demon mora dopustiti Božjem Duhu da ga ispuni; u protivnom se demon može vratiti s još sedmoricom drugih (vidi Luka 10,24-26; Matej 12,43-45). Tako Marijinih “sedam demona” možda upućuje na to da je bila oslobođena opsjednutosti, ali je zbog pogrešnih odluka uslijedilo još teže stanje opsjednutosti. To bi značilo da je Isus pokazao nevjerojatnu strpljivost i odlučnost da joj pomogne u promjeni života dajući joj vremena da pokuša, padne i ponovno pokuša, koliko god puta trebalo. Na kraju je pobijedila – uz obilatuu Isusovu pomoć.

Evandjelja ne iznose mnogo pojedinosti iz njezinog života, osim što kažu da je bila “grešnica u gradu” (vidi Luka 7,37) što je u ondašnjoj kulturi ukazivalo na prostitutku.¹⁵ Nakon promjene srca i zvanja, Marija Magdalena je pripadala Isusovom misionarskom timu. Dok je Isus putovao poučavajući i liječeći, Marija i nekoliko drugih žena podupirale su Ga kao glavne financijerke. One su radile s Isusom i financijski Ga podupirale (Luka 8,2.3).

Otresita sestra, uskršli brat

Isus je rado provodio vrijeme u društvu Marijine obitelji. Kad bi prolazio kroz Betaniju, Marta, Marijina sestra, pozvala bi Ga u njihovu obiteljsku kuću. Marta je bila nemirna žena, stalno u žurbi dok je nastojala pripremiti obrok za

¹⁵ Ili preljubnica. Riječ *grešnica* pomaže nam definirati činjenica da se izrazi “sakupljači poreza i grešnici” i “sakupljači poreza i bludnice” javljaju skoro naizmjenično. (Usp. Matej 9,10.11 s 21,31.32.) Izraz u Lukinom izvještaju “grešnica u gradu” vjerojatno ima značenje “javna grešnica” i sve ima smisla ako se “grešnica” shvati kao eufemizam za “prostitutku” ili “kurtizanu”, kaže John Nolland, *World Biblical Commentary: Luke 1-9:20*, Word, Dallas, 1989., str. 353.

¹⁶ U Djelima 22,3 izraz “do nogu” nekome znači učiti od Njega.

Isusa i desetak gladnih učenika. U međuvremenu je Marija jednostavno uživala u Isusovom društvu i poučavanju sjedeći do Njegovih nogu u poniznom stavu učenice.¹⁶

Užurbana Marta upada u prostoriju riječima: “Gospodine, zar ne mariš što me sestra samu ostavila posluživati? Reci joj dakle da mi pomogne.” U njezinom se glasu osjeća uvrijeđenost i srdžba.

Isus joj odgovara: “Marta, Marta!” – izgovorivši njezino ime dvaput, možda ju je pokušao umiriti da dođe do daha i postane svjesnija svojih postupaka. A onda je pohvalio njezinu brigu, ali joj je ponudio bolji izbor: “Brineš se i uznemiruješ za mnogo, a jedno je potrebno. Marija je uistinu izabrala bolji dio, koji joj se neće oduzeti.” (Luka 10,38-41)

Isus nije odobravao lijenost, već uravnoteženost. Dobro je raditi, ali treba imati vremena i za opuštanje s prijateljima, a iznad svega za prisno zajedništvo s Bogom.

I Ivan izvještava o Lazaru iz Betanije, bratu Marije i Marte i dobrom Isusovom prijatelju. Lazar se ozbiljno razbolio i sestre su poslale Isusu poruku nadajući se da će doći i ozdraviti ga. Isus je rekao učenicima: “Ta bolest nije na smrt”, i nije odmah otišao u Betaniju. Za to je vrijeme Lazar umro, zbog čega su se učenici morali pitati nije li njihov Mesija prorok pogriješio.

Kad je Isus stigao, sestre su Ga željele vidjeti. Marta – dominantna, logična osoba – izišla Mu je u susret i rekla: “Gospodine, da si bio ovdje, brat moj ne bi umro. Ali i sada znam: što god zaišteš od Boga, dat će ti.”

Isus joj je uputio čvrsto jamstvo: “Uskrsnut će brat tvoj!”

Marta je odgovorila: “Znam da će uskrsnuti o uskrsnuću, u posljednji dan.”¹⁷

Isus je uzvratilo: “Ja sam uskrsnuće i život: tko u mene vjeruje, ako i umre, živjet će ... Vjeruješ li ovo?” (Ivan 11,26) Isus se mogao osloniti na Martin razum i vjeru koja se zasnivala na zdravom prosuđivanju.

¹⁷ Ovo su citati iz Evandjelja po Ivanu 11.

Ona je rekla: “Da, Gospodine! Ja vjerujem da si ti Krist, Sin Božji, Onaj koji dolazi na svijet!”

Zatim je pozvala Mariju – mnogo osjećajnije osobu – koja je čekala kod kuće. Kad je ugledala Isusa, pala je pred Njegove noge i rekla isto što i njezina sestra, ali vjerojatno blažim, suznijim glasom: “Gospodine, da si bio ovdje, brat moj ne bi umro.”

Isus je čuo njezinu jadicovku. Nije joj iznosio činjenice, već je zatražio da Mu pokaže grob. A onda je jednostavno s njom zaplakao. Dao joj je što je u tom trenutku bilo najpotrebnije – sućut, suosjećanje, razumijevanje.

A onda je pokazao i da je Svemogući Bog. Pristupio je grobu isklesanom u stijeni i naredio ljudima da uklone kamen s ulaza. Marta je prosvjedovala jer će četiri dana star leš zaudarati. Isus joj je opet uzvratio logikom: “Nisam li ti rekao: budeš li vjerovala, vidjet ćeš slavu Božju?” Više nije raspravljala pa su uklonili kamen.

I mrtvi se Lazar vratio u život.

Marijina reakcija nije zapisana – ali je možemo pogoditi.

Pokazala je svoju ljubav

Neposredno prije svoje smrti “dode Isus u Betaniju gdje bijaše Lazar koga je Isus uskrisio od mrtvih. Ondje mu prirediše večeru. Marta posluživaše, a Lazar bijaše jedan od njegovih sustolnika” (Ivan 12,1.2).

Ne spominje se da je bila pozvana Marija; čini se da je stigla dok su jeli, možda se ušuljala u kuću. Bilo je proljeće pa je kuća vjerojatno bila otvorena radi pritjecanja svježeg zraka.

Domaćin je bio farizej Šimun, pripadnik stroge tradicionalne vjerske skupine, koji je Mariju bez sumnje smatrao velikom “grešnicom” i možda je nije želio vidjeti u svojoj kući. Ali Šimun je nazvan i “gubavcem” (vidi Matej 26,6; Marko 14,3), a smatralo se da je guba zarazna pa je gubavcima bilo zabranjeno druženje s ljudima. Zato je

Šimun sigurno bio jedan od mnogih gubavaca koje je Isus izliječio jer je u ovom trenutku opet bio među ljudima.¹⁸

Farizeji su naučavali da je svaka bolest Božja kazna za grijeh (usp. Ivan 9,2) pa je Šimunova gubavost morala biti dvostruka tragedija – znak da mu je život praktički završio i da ga je Bog prokleo. Pa kad ga je Isus izliječio, bilo je to više od običnog izlječenja – znak da ga Bog ljubi i da mu je oprostio grijeh.

Pomislili biste da je nakon toga Šimun razumio Božju bezuvjetnu ljubav i milost, ali on je to nekako sačuvao samo za sebe pa je prema Mariji postupao kao da ona takvo što ne zaslužuje. Možda je smatrao da je normalno da bude voljen i da mu se oprostí jer je u biti bio dobar čovjek. Ali Isus mu je želio pokazati kako je velika Božja ljubav. Luka u svojem izvještaju triput naziva Mariju grešnicom – ali triput ističe da joj je Isus oprostio grijeh.¹⁹

Marija je ušla u prostoriju, vjerojatno potajno, slušajući što Isus govori. Gosti nisu sjedili, već su prema rimskom običaju ležali na naslonjačima ili prostiračima oko niskog stola glavama okrenutim prema stolu, a nogama pruženima od stola. Ivan ovako opisuje prizor: “Tada Marija uzme libru prave dragocjene nardove pomasti, pomaže Isusu noge i otare ih svojom kosom. I sva se kuća napuni mirisom pomasti.” (Ivan 12,3)

Nard je miris koji se dobiva iz bodlji nardova grma koja raste na obroncima Himalaja. Pomast je vjerojatno došla s indijskih začinskih tržišta brodom do Arabije, a onda karavanom deva do Jeruzalema. Pomast je bila posebno egzotična i ovaj nard je bio čist, nije bio pomiješan s jeftinim tvarima. Stajao je kao godišnja radnička nadnica. Teško je zamisliti koliko je razornog djelovanja na dušu bilo potrebno da ga prostitutka zaradi.

¹⁸ Vidi Donald A. Hagner, *WBC Matthew 14-28*, Word, Dallas, 1995.

¹⁹ Ona je grešnica, ali joj Isus oprašta grijeh (Luka 7,37.39.47.48.49). Vidi Wilcock, op. cit.

Dva pisca evanđelja – Marko i Ivan – kažu da je ovim mirisnim uljem pomazala Isusovu glavu. To je bio uobičajeno iskazivanje gostoljubivosti u drevnom svijetu u kojem se ulje obično rabilo za osobnu higijenu, nešto slično kolonjskoj vodi, kremi za lice i preparatima za njegu kose u našoj kulturi (vidi Luka 7,46; također i Psalam 23,5; 133,1.2). Ali pomazanje je bilo čin koji se obavljao na kralju; riječ *Mesija* – židovski naziv za kralja kojeg je izabrao Bog – potječe od riječi *mašah*, što znači “pomazati uljem”. Titula “Krist” ima isto značenje na grčkom jeziku. Prema tomu, to bi se moglo smatrati potvrdom Marijine vjere da je Isus Mesija.

Dva pisca evanđelja – Luka i Ivan – kažu da je pomazala i Njegove noge. To se u ondašnjoj kulturi činilo samo prigodom ukopa.²⁰ Poznati rimokatolički učenjak Raymond Brown piše: “Živoj se osobi ne pomazuju noge, ali se pomazuju lešu kao dio rituala kojim se cijelo tijelo priprema za ukop.”²¹ Zato Ivan bilježi ovu neobičnu pojedinost pomazanja Isusovih nogu.

Židovska je tradicija također bila da se nakon pomazanja mrtvačevih nogu slomi grlić bočice – možda kao simbol da više nikad neće biti uporabljena ili kao znak gubitka – da bi kasnije bila položena u lijes.²² Zato je Marija razbila bočicu premda je bila izrađena od skupocjenog alabastra (vidi Marko 14,3). Isus je prepoznao značenje simbola: “Učinila je što je mogla: unaprijed mi pomaza tijelo za ukop.” (Redak 8.)

On je često govorio učenicima da će biti razapet, ali Ga oni uglavnom nisu slušali niti razumjeli. Ponekad su

²⁰ Feuillet, op. cit., str. 382 citira Legault i Schnackenburg. Vidi Ivan 19,38-42 za opis rituala pokopa Isusovog tijela kako su to učinili Josip iz Arimateje i Nikodem.

²¹ Raymond E. Brown, *The Gospel According to John I–XII*, Doubleday, New York, 1966., str. 454.

²² A. M. Hunter, *TBC: St Mark*, SCM, London, 1948., str. 127; citirano u George R. Beasley-Murray, *WBC John*, Word Books, Waco, 1987., str. 209.

čak raspravljali s Njim jer su vjerovali da će Mesija biti nepobjedivi kralj i da će živjeti vječno, a Njegova se smrt nije uklapala u njihove planove (vidi Matej 16,21-23). Isus im je pokušavao objasniti da mora umrijeti za grijeha svijeta, da je to Njegova glavna zadaća. Ali dok su to ostali učenici teško shvaćali, Marija je razumjela da će Isus stvarno umrijeti.

On je trebao umrijeti da plati za oprost ljudskih grijeha, uključujući i njezine. Ona Ga je bolje slušala i razumjela nego Njegovi učenici. Nema sumnje da ju je pomisao na Njegovu smrt ražalostila. I zato je odlučila da Mu, dok je još živ, pokaže svoju ljubav, a ne da čeka dok umre.

“Navješćivat će se i ovo što ona učini”

Kako je izniman dar bio spontana zahvalnost! Marija je vjerojatno nastojala ostati nezapažena. Ali onda su navrle suze. Ako se suze mogu objasniti riječima, one su govorile o ljubavi, zahvalnosti, žaljenju, sreći i gubitku prije nego što je Isus umro. Ona nije namjeravala plakati, i kad su suze počele kapati na Njegove prašnjave noge i na podu ostavile prljav trag, a ona ih nije imala čime obrisati, rasplela je svoju dugu kosu i slijepo njome otirala Njegove noge.

To je bilo ulje na vatru. Prirodnu ljepotu ženske kose neki su smatrali odviše zavodničkom da bi se pokazivala u javnosti. Da jedna bivša prostitutka rasplete dugu, lepršavu kosu i da nekoga dotakne bilo je i te kako sablažnjivo. Farizeju se to činilo kao nepromišljeno kaljanje. I dok je Marija bila sagnuta nad Isusovim nogama, počela ih je ljubiti, što je u toj kulturi bio znak “posebne zahvalnosti”.²³

U tom trenutku Luka nas uvodi u misli farizeja Šimuna. (Luka nije bio očevidac i možda je poslije imao priliku razgovarati sa Šimunom.) Šimun se u sebi pitao je li Isus

²³ Nolland, op. cit., str. 355.

prorok ili samo opasan fanatik kao što je to vjerovala većina farizeja. Očekivao je da pravi prorok dovoljno zna da odbije ovu “grešnu” ženu. Tako bi Šimun postupio.

Ali Isus je u tom trenutku odlučio pokazati Šimunu da čita njegove neizgovorene misli – i da dobro zna tko je Marija. Ispričao mu je priču od dvojici dužnika i kako onaj kojemu je oprostjen veći dug osjeća veću zahvalnost i ljubav. Isus je ljubazno rekao Šimunu da su on i Marija Božji dužnici kojima je besplatno oprosteno. Nijedno od njih nije moglo platiti svoj dug. Oboje je potpuno ovisilo o Božjem milosrđu da ih spasi i nitko nije imao razloga da se osjeća boljim od drugoga. A što je čovjek svjesniji koliko mu je potrebna milost, to će više ljubiti Boga.

Isus je također usporedio Marijin postupak sa Šimunovim mlakim gostoljubljem. U ondašnjoj se kulturi očekivalo da se posjetitelja ponudi vodom da opere noge nakon što je hodao prašnjavim cestama zajedno sa životinjama, da mu se uljem pomaže kosa i lice i pozdravi poljupcem. Šimun ništa od toga nije učinio Isusu jer je još uvijek bio malodušan i nesiguran u pogledu Čovjeka koji ga je izliječio od gube. Šimun je bio klasični samodopadni vjernik koji je duhovno slijep.

U Šimunovoj pobožnosti nije bilo mjesta za Mariju niti “pravog odgovora na problem grijeha”. On ju je mogao samo osuđivati. “Ali Isus je stvarno uklonio njezin grijeh i u najdubljem smislu donio spasenje i mir.”²⁴ Isus je Mariji rekao da ju je spasila njezina vjera – jednostavna vjera u Isusovu ljubav i oprost koji će On kupiti svojom smrću. Rekao joj je da može ići u miru. Time joj nije rekao da ode, već je to bio židovski način na koji se nekome zaželio mir i sreća.

Bog je bio na njezinoj strani. Zašto da se boji svojih neprijatelja?

²⁴ Wilcock, op. cit., str. 91.

Kritiziranje

A onda je s vedra neba došao javni napad. Jedan učenik, Juda Iskariotski, prigovorio je: “Zašto se ta pomast nije prodala za trista denara i razdala siromasima?” (Ivan 12,5)

Ovaj je komentar izgledao uvjerljivo i drugim učenicima, možda zato što je Isus tako često isticao dužnost pomaganja siromasima i čak je jednom jako sebičnom čovjeku rekao da proda sve što ima i razdijeli siromasima (vidi Matej 11,5; 19,21). Ali čak i u potrebitom svijetu postoji potreba za rastrošnim izražavanjem ljubavi. Ovo je bio klasičan primjer ulaganja novca iz emotivnog prosuđivanja i duhovnog razumijevanja.

“Pusti je! Neka to izvrši za dan mog ukopa! Jer siromaha imate uvijek uza se, a mene nemate uvijek.” (Ivan 12,7.8) Isus nije rekao da pomaganje siromasima nije važno, već je podsjetio učenike na stariji biblijski tekst koji je napisao Mojsije: “Kako siromaha nikad neće nestati iz zemlje, zapovijedam ti: širom otvaraj svoju ruku ... siromahu i potrebitu.” (Ponovljeni zakon 15,11)

Dakle, dok su samodopadni pobožnici napali Mariju, Isus se njome ponosio. Pošto neki muškarci nisu uočili dubinu njezinog srca, Isus je rekao da će se o onome što je ona učinila govoriti kad god se bude govorilo o Njemu: “Zaista, kažem vam, gdje se god bude propovijedalo ovo evanđelje, po svem svijetu, navješćivat će se i ovo što ona učini – njoj na spomen.” (Matej 26,13) Ona je razumjela Isusovu smrt i darovala Mu svoj spomenik,²⁵ a nju je Isus učinio besmrtnom i nezaboravnom. Izvještaj o njoj pokazuje kako vjera u Isusa donosi oprost, duhovno osvježenje i novi početak.

²⁵ Posljednji izraz u Isusovom komentaru može se prevesti kao “njena uspomena za mene”. Vidi Hagner, op. cit., str. 759.21.

Vidjela je Njegovu smrt

Kad je Isus trebao biti javno pogubljen, Marija je došla da Mu pruži potporu. Većina Njegovih muških učenika ostavila Ga je i pobjegla (Matej 26,56) bojeći se pojavljivanja u javnosti u slučaju da je rimskim vojnicima naredeno da uhite i Njegove sljedbenike. Ali Marija i druge žene izložile su se opasnosti i prisustvovala Njegovom raspeću (vidi Matej 27,55.56).

Promatrala je Njegovu ljubaznost prema drugima dok je bio u mukama. Vidjela je da nije proklinjao rimske vojnike kad su Mu tijelo prikivali klinovima. Vidjela je kako je priroda prosvjedovala potresom i zemlja škripala zubima kad je umro. Čula je rimskog stotnika koji je nadgledao smaknuće kako na kraju kaže: “Zaista, ovaj čovjek bijaše Sin Božji!” (Marko 15,39)

Kad su skinuli Njegovo tijelo s križa, umotali ga u platno i položili u posudeni grob, Marija Magdalena je ostala kraj groba s drugom Marijom, Kleofinom ženom. Zatim je otišla kući gdje će provesti najtužniju subotu u svojem životu. Uzeli su joj njezinog prijatelja, njezinog iscjelitelja, njezinog Boga u ljudskom tijelu. Možda joj je jedina utjeha bila što Mu je pokazala svoju ljubav dok je još bio živ – i činjenica da je već vidjela jedno uskrsnuće.

Kad je subota završila, u nedjelju u zoru Marija Magdalena i “druga Marija” – Kleofina žena (Ivan 19,25) – otišle su do groba da pomažu Isusovo tijelo (Marko 16,1).

Ali su zakasnile – On je bio živ.

Pitale su se kako će ukloniti kamen, ali su ustanovile da je jedan anđeo već obavio posao za njih (vidi Matej 28,2). Marija je ušla u grob plačući, kao što je plakala kraj bratova groba (vidi Ivan 20,11; usporedi 11,31-35). Anđeli su je pitali zašto plače, a ona vjerojatno nije jasno vidjela jer im je rekla da je netko uzeo njezinoga Gospodina. Zatim je izišla iz groba i gotovo se sudarila s Isusom. On se odlučio najprije javiti njoj, prije nego ikome drugome. Ona je još uvijek plakala pa ju je upitao zašto plače. I ovaj put je pokazao sućut za njezinu tugu.

Mislila je da je vrtlar pa je upitala gdje je Isusovo tijelo.

Onda je Isus izgovorio njezino ime jezikom njezinog srca, na njezinom hebrejskom: *Mariam!*

Ona je tog trena odgovorila: *Rabbouni!* Ova riječ znači rabin ili učitelj, ali završetak joj je osoban i dražestan,²⁶ kao kad omiljenog profesora zovete “profa”. Ona pokazuje poštovanje prema Njegovoj ulozi, ali pokazuje i da su prijatelji. Isus je uravnotežio vlast i moć koju je imao kao Bog s intimnošću i osjećajnošću kao čovjek.

Isus ju je upitao: “Koga tražiš?” (Ivan 20,15) Ovo je pitanje postavio i svojim učenicima kad ih je prvi put pozvao da pođu za Njim i rade s Njim. Oni su Ga također oslovili s “*rabbouni*” i onda postali Njegovi apostoli (vidi Ivan 1,35-40).²⁷ I sada Isus traži od Marije da bude apostol apostolima – da ide i kaže im da je živ kao što je obećao. I tako je Marija bila prvi svjedok Isusova uskrsnuća.

Žena je bila prva osoba koja je objavila zapanjujuću vijest da je Isus pobijedio smrt. Ali evo ironije. Kad su Marija i druge žene otišle i rekle apostolima da je Isus živ, muškarcima “se te riječi pričinise kao tlapnja, te im ne vjerovahu” (Luka 24,11). “U skladu s kulturalnim stereotipima onog vremena ... one su bile ‘samo žene’ kojima se nije moglo vjerovati u važnim stvarima. Njihov su izvještaj shvatili kao histerični ispad ... Premda je Luka visoko cijenio žene, on je ovdje sklon općeprihvaćenom mišljenju da riječ žene treba odbaciti.”²⁸

Ali ako je crkva imala nelagodna razdoblja seksizma, Isus nikad nije imao takve predrasude. On se poslije javlja osobno i silno potvrđuje ono što su žene rekle.

²⁶ F. Scott Spencer, *Dancing Girls, Loose Ladies and Women of the Cloth*, Continuum, London, 2004., str. 98.

²⁷ Isto, str. 95.

²⁸ John Nolland, *World Biblical Commentary: Luke 18:35–24:53*, Word, Dallas, str. 1193,1191.

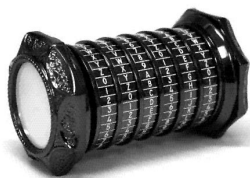
Witherington ističe kako je Isus izabrao Mariju da prva objavi Njegovo uskrsnuće. I zaključuje: “Budući da ju je Isus u biti opunomoćio da bude apostol apostolima, ona je najpoznatiji novozavjetni uzor žene učiteljice, propovjednika ili evanđelista.”²⁹

Isus i Marija

Proglasiti Mariju Magdalenu prostitutkom za Browna bi značilo umanjiti njezinu svetu ženstvenu narav. Ali evanđelja iznose sliku koja odaje poštovanje toj ženi i njezinu grubu prošlost pretvara u zlatnu budućnost.

Ova priča nikako ne ponižava Mariju. Ona je jedna od Kristovih najboljih prijateljica, učenica s kojom se Krist najviše ponosio i jedan od najboljih primjera onoga što je došao učiniti.

²⁹ Citirano u Lampman, op. cit.

Sedmo poglavlje

Točno ili netočno? Okladimo se

Što ako nismo u pravu?

Pokazali smo da su evanđelja pisali prisebni očevici koji nisu imali razloga da lažu. Pokazali smo da ona nisu promijenjena – da ima odviše primjeraka rukopisa koji su vremenski jako blizu događajima. Vidjeli smo snažne povijesne dokaze da je Isus Krist bio razapet i da je uskrsnuo, a kršćanski, židovski i rimski povjesničari potvrđuju pojedine dijelove ovog izvještaja. Vidjeli smo jasne dokaze nadnaravne sposobnosti drevnog proroštva da vjerodostojno pretkaže dolazak Isusa i Njegovo značenje. Također smo vidjeli da je izvorni kršćanski nauk razuman kad se radi o spolnosti i da promiče jednakost spolova.

Ali što ako nismo u pravu? Što ako su Isusa Krista izmislili ljudi koji se nisu mogli pomiriti s činjenicom da je život kratak, okrutan i besmislen, i koji su imali potrebu da vjeruju da negdje gore postoji nestvarni, izmišljeni Prijatelj koji ih štiti? Što ako su ljudi stvarno samo proizvod slučajnih kemijskih reakcija i nasumične mutacije? Što ako se nakon smrti jednostavno pretvaramo u ugljične spojeve, bez mogućnosti nekog preživljavanja u bilo kojem obliku?

Što ako ne postoji istinsko dobro i zlo, nema velikih istina, nema svrhe života, nema života nakon smrti?

Ako je to istina, svi ćemo jednog dana umrijeti i nikad se više nećemo probuditi. Ali što propuštamo ako ne vjerujemo u Isusa? Proživjet ćemo svoj život – prosječno oko 28.000 dana – vjerujući da smo jako voljeni. Nadahnjivat će nas izuzetno draga osoba – najutjecajnija u čitavoj literaturi – koja nas poziva da živimo darežljivo i postupamo prema drugima onako kako bismo željeli da se s nama postupa. Osjećat ćemo se dovoljno sigurnima da se suočimo s osobnim slabostima i da ih pokušamo svladati, i sve vrijeme osjećati Božju milost i odobravanje. Bit ćemo optimisti: u teškim i bolnim vremenima vjerovat ćemo da se Bog brine za nas i ostat ćemo mirniji nego kad bismo se oslanjali na sebe. Imat ćemo veliki razlog da se sačuvamo od samoživosti i sebičnosti i pokažemo ono najbolje prema drugima.

Očekivat ćemo život na savršenom mjestu gdje će Bog izbrisati bol, patnju i zlo i gdje ćemo se moći radovati s ljudima koje volimo. Stajat ćemo nad lijesom voljene osobe i reći: “Dovidenja!” i stvarno tako misliti jer će naša tuga biti pomiješana s nadom. Naravno, morat ćemo se suočiti s teškim vremenima i gubitkom – ali vjerovat ćemo da će nam Krist vratiti više od toga (vidi Marko 10,29.30). Neki su kršćani izgubili život zbog svoje vjere, bilo u Koloseumu ili u nekoj današnjoj državi bez vjerske slobode – ali u bezbrojnim izvještajima oni su se suočavali sa smrću s mirnim dostojanstvom na kojemu su im zavidjeli njihove ubojice. A svatko se od nas u nekom trenutku suočava sa smrću.

Možda ste doživjeli nekoliko “zadovoljstava” koja su ionako kratkoročna i rizična. Ali da smo pazili, naš život bi bio sretniji. A onda ćemo zauvijek spavati na groblju sa svima ostalima. Što smo izgubili?

Ali što ako smo u pravu? Što ako se odjednom probudimo na mjestu koje će jednog dana biti savršeno, a sljedećeg još savršenije? Što ako se probudimo u savršenom

tijelu koje ne pozna bol, starost i ne umire – čak mu nije potreban ni san (vidi Otkrivenje 21,4.25; 22,5)? Što ako se probudimo sa svima koji su tragali za istinom i ljubavlju spoznavši Božju sposobnost da preobrazi ljudsko srce i shvatimo koliko su velike naše mogućnosti jer živimo među najboljim ljudima svih vremena? I što ako zahvaljujući Božjoj nevjerojatnoj kreativnosti budemo sve sretniji, mudriji i sposobniji tako da nikad nećemo poželjeti da dođe kraj životu?

Tada smo zadobili vječnost. Da nismo vjerovali, svega toga ne bi bilo.

Računajte malo: beskonačna sreća prema ništici ili negativnome.

Vjerovati:	Mogući dobitak: vječno blaženstvo, beskonačna korist Mogući gubitak: gotovo ništa
Ne vjerovati:	Mogući dobitak: zadovoljstva? (sporno) Mogući gubitak: savršen život u savršenom vječnom svijetu

Posljedice ovog izbora su astronomske, goleme, beskonačne, nevjerojatno važne.

Što mislite?

- A. Isus je govorio ludosti, a Njegove ideje privlače samo opasne šašavce.
- B. Isus je bio sanjar i bezopasan fanatik, ali možda koristan.
- C. Isus je možda bio u pravu. Volio bih više dokaza.
- D. Isus je bio u pravu.

Ako ste se opredijelili za odgovore A i B, još uvijek možemo biti prijatelji i voditi koristan razgovor bez ob-

zira na razliku u gledištima. Ali mi vas najozbiljnije pozivamo da pronadete bolje objašnjenje za čvrste dokaze iz proroštva i povijesti navedene u prethodnim poglavljima.

Ako je vaš odgovor C, provjerite našu internetsku stranicu www.davincicode.net i www.bigquestions.com.

Ako ste se odlučili za odgovor D, nastavite čitati.

Kamo odavde?

U vječni život, naravno.

U međuvremenu evo nekoliko praktičnih koraka iz Isusova nauka.

1. Vjerujte da vas Bog osobno poznaje – zna vaše ime i adresu, vaše snove, strahove, vaše talente, životopis osobe koja vas je povrijedila, odluke zbog kojih žalite, probleme s novcem, vašu želju da postanete bolji. Isus je rekao: “Ne prodaju li se dva vrapca za novčić? Pa ipak ni jedan od njih ne pada na zemlju bez Oca vašega. A vama su i vlasni na glavi sve izbrojene. Ne bojte se dakle! Vredniji ste nego mnogo vrabaca.” (Matej 10,29-31) On vas zna i cijeni.

Isus je također rekao: “Ta sâm vas Otac ljubi.” (Ivan 16,27) Ispričavamo se svakome tko ima loša iskustva s riječju *ljubav* – umjesto nje možete dodati svoju riječ: *brine se, suosjeća, jako Mu je stalo, voli, cijeni*.

Neki se ljudi pitaju voli li ih Bog budući da su stradali. Zašto im Bog nije pomogao? To je veliko pitanje koje zahtijeva složen odgovor, ali zasad možemo reći da je i Kristov život bio iznimno težak – rodio se u štali, roditelji su s Njim bježali kao izbjeglice, odrastao je u siromaštvu, bio je izložen zlobnom ogovaranju i stalno uhođen od pokvarenih vlasti, i na kraju pogubljen okrutnom smrću. Bilo Mu je teško kao i svakom čovjeku premda je bio Bog u tijelu. Zato možemo biti sigurni da razumije naše probleme. I da bol u našem životu ne znači da smo zaboravljeni.

2. Zakoračite u svjetlo. Lako je reći: “Tragam za istinom”, ali mnogi u biti ne žele istinu. Jedan je komičar rekao: “Napustio sam potragu za istinom i sad tražim dobru fantaziju.”¹

Istina može biti zastrašujuća. Problem je u tome što istina sasijeca moje samodopadno mišljenje o sebi samome. Nisam savršen. Imam nedostatke koje vide moji prijatelji i nedostatke za koje samo ja znam. Moja je ljubav umrljana sebičnošću, moji najljubazniji postupci prepuni ponositosti. Nisam onakav kakav bih trebao biti. Bez sumnje ima ljudi s kojima se mogu usporediti i zaključiti da sam bolji od njih. Ali kad se usporedim s nevjerojatno ljubaznim Isusom – čak i prema svojim neprijateljima – onda izgledam prilično bijedno. To je jedan od razloga što je Isus tako nepopularan: u Njegovoj se blizini ne možemo osjećati samodopadnima. On to zna jer je rekao: “A ovo je taj sud: Svjetlost je došla na svijet, ali ljudi su više ljubili tamu nego svjetlost jer djela im bijahu zla. Uistinu, tko god čini zlo, mrzi svjetlost i ne dolazi k svjetlosti da se ne razotkriju djela njegova; a tko čini istinu, dolazi k svjetlosti nek bude bjelodano da su djela njegova u Bogu učinjena.” (Ivan 3,19-21)

Želite li istinu? Želite li istinu o sebi? Istina je da smo svi mi grešnici – a toga prirodno nismo svjesni. grijeh uključuje odvajanje od Boga i mi grešnici po svojoj naravi ne razumijemo Božju dobrotu i ne osjećamo potrebu za Njegovom ljubavi. Naše je srce odrvenjelo. Naš duh je gluh za glazbu i naš život ne može plesati u njegovom ritmu (vidi Matej 11,15-17). Oko nas postoji duhovni svijet. On je stvaran kao radijski valovi, ali mi nismo raširili svoje antene i prolazimo kroz život bez njega. A upravo to neznanje je kobno.

Osim ako ne vidimo tračak svjetla.

Možda ga isprva vidimo maglovito i mutno. Ako ga zanemarimo, nestat će. Ako mu poklonimo pozornost i kre-

¹ Ashleigh Brilliant.

nemo prema njemu, ono postaje jasnije. Kako mu se približavamo, vidimo na sebi bore i ružnoću koju ne može pokriti ni najbolja šminka ili filmska rasvjeta. Ali imamo mogućnost izbora. Pobjeći u udobni mrak dok se svjetlo u našem životu ne ugasi, ili zakoračiti u svjetlo i priznati da nam je potrebna pomoć. Ispod naše učtivosti, popularnosti, društvenog položaja, obrazovanja i životnog iskustva postoji unutarnja potreba i otrcanost koju sami ne možemo ukloniti.

“Bože, treba mi pomoć!”

Eto, nije bilo tako teško. Zar ne?

3. Prihvatite pomoć. Glavni način na koji Bog može pomoći ljudskom rodu jest preko Isusa Krista.

Prvo, On je postao čovjek i živio savršenim životom. I to u punom smislu riječi. Dok su Ga pribijali na križ, molio se za vojnike koji su to činili. Kad čitate evanđelja, vidjet ćete zapanjujuću istinu i dojmljivu ljubav u gotovo nemogućim kombinacijama.

Drugo, On je umro za nas – za ljudski rod. Bila je to najveća zamjena u povijesti. On je umro smrću koju smo mi zaslužili svojim grijesima da bismo mogli zauvijek živjeti. Isus “život svoj položi za svoje prijatelje” (Ivan 15,13).

Možemo reći da je Isus upio sudbonosne posljedice čovjekova grijeha i osobno postao zatrovano smetlište ljudske krivnje i sramote omogućujući nama da hodamo čisti. Sam Bog je rješavao naš problem.

Mogli bismo reći i da je plaćao odštetu za grijeha svijeta. On je dobio naš račun za kaznu, a mi smo dobili Njegov veliki bankovni račun.

Ali najteže je povjerovati da Mu to ne morate vratiti. Vi Mu ne možete uzvratiti čak ni da pet puta proživite kao Majka Tereza njegujući siromašne u predgrađima Kal-kute. Bog je platio račun. Ono što ste dobili, dobili ste besplatno – ili uopće niste dobili.

Ovo je teško prihvatiti. Pojavljuje se naše “ja” – bilo da kaže kako nam nije potreban oprost jer nismo gori

od drugih, ili kako možemo biti dovoljno dobri da makar malo vratimo Bogu. Ovo može biti posebno teško shvatiti ljudima koji su vjerski odgojeni jer misle da čovjek treba biti dobar, a zapravo se radi o prihvaćanju pomoći.

Ali sve što je potrebno jest da pomoć prihvatimo. Hoćete li moći reći: “Hvala Ti, Bože, želim to”? Što će se dogoditi ako to kažete?

Isus je rekao: “Ako me tko ljubi, čuvat će moju riječ pa će i Otac moj ljubiti njega i k njemu ćemo doći i kod njega se nastaniti.” (Ivan 14,23) Što se više budete divili Isusu, to više ćete živjeti u svjetlu Njegovog nauka, jer Bog živi s vama. Bog je sveprisutan, a Isus je rekao da će Bog živjeti s nama. To znači da će doći u obliku Duha i postati dio našeg života i živjeti u našem srcu i umu. To je nevjerojatna, mistična istina koju možete razumjeti samo ako je sami iskusite. Isus je rekao da Božji Duh djeluje kao vjetar – ne vidite ga, ali svakako vidite promjene koje donosi (vidi Ivan 3,8). Ako Bog uđe u vaš život, znači da se mijenjate.

Isus je rekao: “Uistinu, Bog je tako ljubio svijet te je dao svoga Sina Jedinorođenca da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne, nego da ima život vječni.” (Ivan 3,16) Ovo je jedan od najpoznatijih biblijskih tekstova i to s dobrim razlogom. On odgovara na mnoga pitanja:

Kome je Isus došao pomoći? Tekst kaže da je došao pomoći cijelom svijetu.

Tko može vjerovati u Njega? Svatko. Neće svi, ali može svatko.

Koje su dvije perspektive budućnosti? Propast – vječna smrt. Ili vječni život.

Što trebam učiniti ako želim vječni život? Vjerovati u Isusa.

Što ako sam mnogo griješio? Sljedeći redak kaže: “Ta Bog nije poslao Sina na svijet da sudi svijetu, nego da se svijet spasi po njemu.” (redak 17) On nije ovdje da sudi, već da pomogne.

Što ako ne vjerujem? Sljedeći redak glasi: “Tko vjeruje u njega, ne osuđuje se; a tko ne vjeruje, već je osuđen što nije vjerovao u ime jedinorođenoga Sina Božjega.” (redak 18)

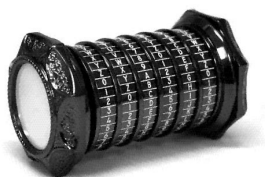
Ovaj tekst ne osuđuje one koji su tek čuli za ovo. Postoje neki čvrsti razlozi zašto se morate boriti da vjerujete u Isusa. Možda ste odgojeni u nekoj zastrašujućoj, krutoj, mržnjom ispunjenoj mješavini kršćanstva. Možda ste vidjeli kako Njegovi takozvani sljedbenici čine strašne stvari – svećenike koji zlostavljaju djecu, “kršćane” koji ubijaju Židove, ili strašnog bračnog druga, loše suradnike na poslu ili susjede. Možda ste odgojeni u nekoj drugoj vjeri ili su vam govorili da nema Boga. Čak i ako vjerujete, to može biti 51 posto vaših misli, dok je ostatak prepun sumnji. Možda dosad niste vidjeli dokaze. I to je pošteno i razumljivo. Bog daje ljudima dovoljno vremena i dokaza da povjeruju. Isus ne kaže da ste izgubljen slučaj.

Ali Isus kaže da je važno kako se odnosimo prema Njemu. Ako se Bog preko Isusa sâm pokazao svijetu, a ja odbacim Isusa, onda odbacujem Boga.

Ako vam sve to izgleda logično, možda se želite obratiti Bogu riječima: “Bože! Mislim da me voliš i da imaš prekrasan plan za moj život, ali priznajem da sam učinio pogreške i potrebna mi je Tvoja pomoć. Čujem da je Isus smrću platio za moje grijeha i ja želim prihvatiti tu ponudu. Molim Te da mi od ovog trenutka pomažeš u životu.”

Ako ste se tako pomolili, vi ste kršćanin. Možete potražiti pomoć i savjet od drugih kršćana. Mi ne kažemo da smo savršeni i sveti, ali vas možemo ohrabriti vlastitim iskustvom i pomoći vam da razumijete Bibliju i da je čitate za sebe.

Brown na svojoj internetskoj stranici kaže da je svoj roman napisao s namjerom da “služi kao otvorena vrata čitatelju da počne vlastito istraživanje i obnovi zanimanje za vjerske teme”. Možda on nije na to mislio, ali ako ste došli dotle, sigurni smo da vam se osmjehuje nevidljivi, potpuno stvarni, potpuno božanski Isus Krist.

Dodatak A

Daniel 9: Kopati dublje

“Sedamdeset je sedmica određeno tvom narodu i tvom svetom gradu da se dokrajči opačina, da se stavi pečat grijehu, da se zadovolji za bezakonje, da se uvede vječna pravednost, da se stavi pečat viđenju i prorocima, da se pomaže Sveti nad svetima. Znaj i razumij: Od časa kad izađe riječ ‘Neka se vrate i neka opet sagrađe Jeruzalem’ pa do Kneza Pomazanika: sedam sedmica, a onda šezdeset i dvije sedmice, i bit će opet sagrađeni trg i opkop, i to u teško vrijeme. A poslije šezdeset i dvije sedmice bit će Pomazanik pogubljen, ali ne za sebe. Narod jednog kneza koji će doći razorit će Grad i Svetište.” (Daniel 9,24-26)

Sažetak

Daniel je 539. godine pr. Kr. prorekao da će Mesija doći 483 godine nakon što izide proglas da “opet sagrađe Jeruzalem”. Ovaj je proglas objavljen 457. godine pr. Kr. A Isus je otpočeo s javnim djelovanjem 483 godine kasnije, 27. godine, kad se krstio. Daniel je isto tako prorekao da će Mesija umrijeti – što možemo datirati u 31. godinu – i da će Jeruzalem biti ponovno razoren – Rimljani su to učinili 70. godine.

Što to znači?

1. Ovo je snažan dokaz za postojanje Boga kao Osobe. Koji je čovjek mogao predvidjeti budućnost pet stotina godina unaprijed?
2. To pokazuje da je tom Bogu stalo do ljudskog roda kad mu je dao ovakve upute.
3. Ovaj je Bog povezan s Isusom Kristom. Očito je da su Isusov život i smrt važni događaji u povijesti ljudskog roda.

Početna točka ovog razdoblja

Kao početnu točku proročanstvo navodi proglas: "Neka se vrate i neka opet sagrade Jeruzalem." Možda se pitate na koju obnovu se to odnosi s obzirom na to da je Jeruzalem bio mnogo puta razaran. Očito je riječ o zapovijedi koja je bila izdana nakon Danielova vremena, a ima dosta povijesnih zapisa koji nam pomažu da odredimo ovaj datum.

Povijesne biblijske knjige Ezra i Nehemija bilježe četiri poznata proglasa:

1. Godine 538./537. pr. Kr. perzijski kralj Kir dopustio je Židovima da se vrate u zavičaj i obnove svoj hram novcem koji je on priložio – ali u tom se proglasu ne spominje izgradnja grada s obrambenim zidovima; neprijatelji iz Samarije ubrzo su ih spriječili pa nisu mogli dovršiti ni Hram (vidi Ezra 1,2-4).

2. Godine 520./519. pr. Kr. Darije I. Histap izdao je dopuštenje za obnovu Hrama (vidi Ezra 6,1-12) – ali ne i grada.

3. Treći proglas izdao je kralj Artakserkso osobno židovskom vodi Ezri 457. godine pr. Kr. dopustivši mu da imenuje javne dužnosnike, rabi sredstva iz kraljevske riznice, uspostavi židovski zakon i učini sve što je bilo potrebno (vidi Ezra 7,19) – i tako je počela obnova grada. (Proglas je zapisan u Ezri 7,12-26.)

4. Zbog političkog pritiska neprijatelja na Jeruzalem, Artakserkso je do daljnjega zaustavio obnovu grada (vidi Ezra 4,13-23). Sljedećih trinaest godina nije se događalo ništa, sve dok kraljev židovski peharnik Nehemija nije osobno zatražio dopuštenje da ide i ponovno počne izgradnju grada (Nehemija 2,1-5).

Prema tomu, nakon trećeg proglašenja počela je prava izgradnja.

Kad se to dogodilo? U Ezri 7,8 stoji da je Ezra "došao u Jeruzalem petoga mjeseca: bilo je to sedme godine kraljeve". A mi imamo točne datume Artakserksove vladavine zahvaljujući grčkom povjesničaru Herodotu, aleksandrijskom astronomu Ptolemeju ("Ptolemejski kanon"), babilonskim zapisima i nekim zapisima koji uspoređuju egipatske datume s perzijsko-babilonskim kalendarom.¹ Zbog toga možemo biti sigurni da je 457. godine pr. Kr. Artakserkso izdao proglas da se obnovi Jeruzalem. To je polazna točka Danielova proročkog razdoblja.

"Tjedni"

"Tjedan" označava sedmogodišnje razdoblje. Prema židovskom zakonu narod nije smio obrađivati zemlju svake sedme godine, a trebao se hraniti samo onim što je izraslo samo od sebe. To je vrijeme bilo namijenjeno obitelji i opuštanju, a sprečavalo je uništavanje okoliša pretjeranom obradom zemlje.

"Šest godina zasijavaj svoju njivu, šest godina svoj vinograd obrezuj i beri njegov plod. Ali sedme godine neka i zemlja uživa subotnji počinak, Jahvinu subotu ... Neka to bude zemlji godina počivanja. Zemljišni počinak neka vam priskrbi prehranu: neka njezini plodovi služe za hranu." (Levitski zakonik 25,3-7)

¹ Vidi William H. Shea, *Daniel: A Reader's Guide*, Pacific Press Publishing Association, Nampa, 2005., str. 157. Vidi i Desmond Ford, *Daniel*, Southern Publishing Association, Nashville, 1978., str. 229–231.

Ovo spominje i Mišna, napisana 200. godine, koja sadrži židovske zakone unatrag sve do 450. godine pr. Kr.²

Prema biblijskom zakonu svaka je pedeseta godina (nakon sedam razdoblja od po sedam godina) bila "jubilar-na", kad je ljudima bila vraćena zemlja koju su morali prodati (vidi Levitski zakonik 25,8-13). Ovo je prekrasna misao i ona je potaknula kršćane da pokrenu kampanju Oprost dugova koja je trajala do 2000. godine.

Židovski i kršćanski učenjaci "Danielove tjedne tumače kao tjedne godina", piše Jacques Doukhan i navodi velik popis. Iz helenističke literature: Knjiga Jubileja (3/2. stoljeće pr. Kr.), Levijeva oporuka (1. stoljeće pr. Kr.), 1. Henokova (2. stoljeće pr. Kr.); iz kumranske zbirke: 11Q Melchitsedeq, 4Q 384-390 Pseudo Ezekiel, damašćanski dokument; iz rabinske literature: Seder Olam (2. stoljeće), Talmud, Midraš Rabbah i djela srednjovjekovnih apologeta kao što su Saadia Gaon, Ibn Ezre u Miqraoth Gdoloth i veliki Raši.³

Neki stručnjaci tvrde da "sedmice" znače sedmodnevne tjedne, ali to bi bilo samo oko godinu i pol, a židovski zapisi pokazuju da je izgradnja grada trajala mnogo dulje, a da ne govorimo o svim drugim pretkazanjima.⁴

Prema tomu: 69 x 7 godina = 483 godine.

Je li Isus bio povijesna osoba?

Mnogi povjesničari ne vjeruju da je Isus bio Bog, ali gotovo svi vjeruju da je bio stvarna osoba u povijesti, kao što smo već vidjeli.

² S. R. Driver, citiran u Stephen R. Miller, *Daniel*, Broadman & Holman, 1994., str. 258.

³ Jacques B. Doukhan, *Secrets of Daniel: Wisdom and Dreams of a Jewish Prince in Exile*, Review and Herald Publishing Association, Hagerstown, 2000., str. 145.

⁴ William H. Shea, *Daniel 7-12*, Pacific Press Publishing Association, Boise, 1996., str. 55.

Je li Isus bio židovski Mesija?

Ovo proročanstvo završava pojavom “Pomazanika” (hebrejski “Mesija” ili grčki “Krist”). Stoljećima je dolazak ovog Mesije-kralja bio nada Židova, ali i mnogih svećenika (vidi Djela 6,7) koji su povjerovali da je Isus bio taj Mesija. Gotovo svi prvi kršćani došli su iz judaizma i tijekom dva tisućljeća bezbrojni su Židovi priznali Isusa za svojeg Mesiju.

Ali mnogi židovski vođe odbacili su Isusa kao lažnog Mesiju i danas ljudi židovske vjere Isusa ne priznaju Mesijom. Zašto?

Rabin Yechiel Eckstein u knjizi *What Christian Should Know About Jews and Judaism* piše da Židovi prema svojem razumijevanju proročanstva od Mesije očekuju da svijetu donese mir, a to Isus nije učinio. On objašnjava: “Ne samo što se biblijska proročanstva koja pretkazuju dolazak svjetskog mira i političkog sklada nisu ispunila, nego se dogodilo upravo suprotno – Židovi su izgubili suverenitet nad izraelskom zemljom, Hram je razoren, a progonstvo i stradanje postali su obilježje njihovog kolektivnog stanja.”⁵

I Isusovu smrt vide kao promašaj: “Da je stvarno bio Mesija, On ne bi umro!”⁶ Zato Ga smatraju “jednim od brojnih židovskih mučenika kojeg su Rimljani pogubili zbog ustanka”.⁷

A Daniel 9 upravo proriče Mesijin dolazak i (iznenađujuću) smrt, a Jeruzalem ne ulazi u zlatno doba mira, već ga strani vladar razara. Možda je to bilo nezamislivo, ali upravo to čini proročanstvo još značajnijim.

Naravno, rabin s dobrim razlogom zastupa svoje gledište. Mnoga proročanstva u Starom zavjetu govore o Mesiji kao kralju koji donosi mir cijelom svijetu (vidi na pri-

⁵ Yechiel Eckstein, *What Christian Should Know About Jews and Judaism*, str. 262.

⁶ Isto, str. 261.

⁷ Isto, str. 262.

mjer Psalam 72). Ne možemo se praviti kao da postoji samo jedna vrsta pretkazanja. Ali to nije u suprotnosti, već se može uklopiti u cjelinu; Mesija umire prigodom svojeg prvog dolaska, ali se poslije vraća da vlada. Čak su i učenici imali poteškoća da ovo razumiju dok im Isus nije objasnio: “Nije li trebalo da Krist sve to pretrpi te uđe u svoju slavu?” (Luka 24,26) To su kršćani vjerovali o Isusu.

Daniel 9 bio je ključni tekst za mnoge Židove koji su u Isusu Kristu vidjeli svojeg Mesiju, odbačenog židovskog kralja. Ali to je i danas izuzetno osjetljiv predmet kod židovskog naroda. Rabin Eckstein ide čak tako daleko da kaže: “Židov koji prihvati Isusa kao Gospodina ili Mesiju zapravo prestaje biti Židov. Njega se smatra gotovo izdajicom koji se odrekao svoje vjere, napustio židovsku baštinu i presjekao sve veze sa židovskim narodom. On je sličan dezertneru koji je napustio svojeg Boga i svoju obitelj.”⁸

To je razumljivo s obzirom na tragičnu stoljetnu povijest progonstva židovskog naroda od strane kršćana. A ipak je takva izjava veoma gruba u odnosu na Židove koji su prihvatili Isusa, od kojih su se mnogi rodili u židovskim obiteljima i židovskoj vjeri. Oni svoju novu vjeru u Isusa smatraju korakom bliže Bogu, a ne udaljavanjem od Boga. Oni čak tvrde da ih je vjera u Isusa učinila još boljim Židovima – kako to pokazuju na svojim majicama rečenicom “Isus me je učinio košerom”. Takvi vjernici vide kršćanstvo kao ispunjenje judaizma.

Drugi židovski filozofi smatraju da je gotovo nemoguće više vjerovati u ideju o Mesiji. Don Cohn-Sherbok u svojoj knjizi *The Jewish Messiah*⁹ smatra da “doktrine povezane s dolaskom Mesije ... izgledaju potpuno neprihvatljive” i da se mnogi Židovi “oslanjaju na sebe u oblikovanju svoje budućnosti”. “Umjesto da očekuju nebeski oblik ot-

⁸ Isto, str. 296.

⁹ Dan Cohn-Sherbok, *The Jewish Messiah*, T&T Clark, Edinburgh, 1997.

kupljenja, židovska se zajednica sada mora osloniti na sebe za vlastito preživljavanje i za spasenje svijeta.”

Con-Sherbok sumnja u mnoge tradicionalne temelje židovske vjere tvrdeći da se Židovi trebaju “osloboditi apsoluta prošlosti” jer se “ove drevne doktrine mogu zamijeniti novom vizijom židovskog života koja je usredotočena na čovjeka.” On se čak pita možemo li uopće spoznati istinu. Za njega više nije “uvjerljivo tvrditi da je bilo koje religijsko gledište kategorički istina” i Židovi trebaju “shvatiti da su njihova Pisma samo jedan od mnogih zapisa” i da ne “posjeduju istinu za čitavo čovječanstvo”. I tako nakon tisuća godina razočaranih nada on napušta ideju da će Mesija uopće doći i odriče se gotovo svake tvrdnje o vjerskoj istini. Ovaj je pristup znakovit za izuzetno liberalni ili agnostički judaizam.

Vjervanje u Isusa često se smatra razornim za judaizam, a nema sumnje da su mnoge crkve bile i te kako protužidovske. Peter de Rosa govori kako su neke crkve za vrijeme nacizma izlagale raspelo s Isusom i znakom “INRI” – “Isus iz Nazareta, kralj židovski”, a uz to drugi natpis: “Ovdje Židovi nisu dobrodošli.” A raspelo je Isusa prikazivalo golog – kakav je stvarno bio – ali pokrivenog platnenom pregačom zbog činjenice da je bio obrezani židovski muškarac.¹⁰ Neki su kršćani prosvjedovali i štitili Židove,¹¹ ali su crkve uglavnom šutjele – ili čak bile pomagači – tijekom Hitlerova holokausta.¹² Nije čudo da su Židovi sumnjičavi prema kršćanima.

Ali sâm Isus nije bio protiv Židova. Bio je Židov. Pokušao je sve što je mogao da spasi Jeruzalem. Na primjer, većina ljudi poznaje Njegove zapovijedi “Ijubite neprijatelje svoje”, “okreni drugi obraz” i “idi još jednu milju”. Ali

¹⁰ Peter de Rosa, *Vicars of Christ*, London, 1988., str. 3–6.

¹¹ Na primjer Dietrich Bonhoeffer ili Ten Boom family of Holland, vidi Corrie Ten Boom i John Scherrill, *The Hiding Place*.

¹² Vidi, na primjer, John Cornwell, *Hitler's Pope: The Secret History of Pius XII*, Penguin, London, 1999.

Isus je ponajprije govorio o rimskim osvajačima. Rimski vojnik imao je zakonsko pravo natjerati vas da mu nosite prtljagu jednu milju (ili *stadij*). Isus je rekao da trebate ići dvije (i time pomoći Rimljaninu da se ne smatra prezrenim). Kad je rekao da treba ljubiti neprijatelje, rekao je židovskom vodstvu da ne pokazuje preveliki prkos i ne izaziva Rimljane. Umjesto toga Isus je Rimljanima činio usluge (vidi Matej 8,5-13) nastojeći primjerom pokazati ljubav prema neprijatelju. Nedugo nakon Isusove smrti Jeruzalem je ponovno prkosio Rimljanima – i platio tragičnu cijenu. Neshvatljivo je da Židovi nisu slušali Isusa ili Daniela.

Židovski starješine prigovorili su kad je rimski upravitelj Pilat na Isusov križ dao napisati: “Isus Nazarećanin, kralj židovski” (vidi Ivan 19,19-22), a On je to upravo bio.

Kako znamo da će se Mesija pojaviti u Jeruzalemu?

U tekstu se više puta spominje Jeruzalem. Daniel čuje riječi “u tvom svetom gradu” što je za Židova moglo značiti samo jedan grad (Daniel 9,24). Motiv dvadeset petog retka je obnova Jeruzalema i tako se iz konteksta može zaključiti u kojem će se mjestu pojaviti Mesija knez. Razaranje grada i njegovog svetišta motiv je dvadeset šestog retka.

Kada je Isus bio pomazan?

“Svećenici su bili pomazivani s trideset godina, a Isus je 27. godine dostigao ovu dob i bio pomazan Svetim Duhom i javno proglašen Mesijom. Novi zavjet je određeniji u datiranju ovog događaja (vidi Luka 3) nego cijela Biblija u pogledu bilo kojeg drugog događaja.”¹³

U Evandelju po Luki nalaze se datumi vladanja različitih vladara pa ih možemo usporediti s rimskim povijesnim izvorima.

¹³ Ford, isto, str. 232.

“Petnaeste godine vladanja cara Tiberija, dok je upravitelj Judeje bio Poncije Pilat, tetrarh Galileje Herod, a njegov brat Filip tetrarh Itureje i zemlje trahonitidske, i Lizanije tetrarh Abilene, za velikog svećenika Ane i Kaife, dođe riječ Božja Ivanu, sinu Zaharijinu, u pustinji. On obiđe svu okolicu jordansku propovijedajući obraćeničko krštenje na otpuštenje grijeha.” (Luka 3,1-3)

Nećemo se baviti čitavom ovom poviješću, ali ćemo spomenuti šest povijesnih ličnosti:

- “Tiberije je naslijedio Augusta 14. godine tako da se najvjerojatnije radi o godini 28./29. Međutim, postojanje različitih kalendara, nepoznavanje običaja računanja (dijela) godine stupanja na prijestolje, a posebno razdoblje djelomičnog suvladarstva s Augustinom, ne jamče sigurnost.”¹⁴
- Poncije “Pilat bio je upravitelj Judeje od 26. do 36. godine”.¹⁵
- “Herod Antipa, u skladu s oporukom Heroda Velikog i potvrđen od cara Augusta, vladao je Galilejom i Perelijom od 4. godine pr. Kr. do 29. po Kr. Luka spominje samo prethodni teritorij.”¹⁶
- “Filip je bio manje ambiciozan od svoje braće i zato je dobio samo manje teritorije. Vladao je do svoje smrti 34. godine. Trahonitida je područje južno od Damaska. Itureja je dosta neodređen podatak. Nekoć poveće kraljevstvo sa sjedištem u Libanonu, postupno se raspalo na manja područja.”¹⁷

¹⁴ John Nolland, *Word Biblical Commentary: Luke 1–9:20*, Word Dallas, 1898., str. 139,140, citira J. Finegana, *Handbook of Biblical Chronology*, University Press, Princeton, 1967, str. 259–280; H. W. Hoehner, *Chronological Aspects of the Life of Christ*, Zondervan, Grand Rapids, 1977., str. 29–44.

¹⁵ Nolland, isto.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Isto, str. 140, citirao Schurera, *Jewish People*, 1:561–573.

- ▶ “Dužina života Lizanijine vladavine nije poznato ... Abilena se nalazila neposredno zapadno od Dama-ska.”¹⁸
- ▶ “Luka piše: ‘... kad veliki svećenici bijahu Ana i Ka-ifa.’ Ana je, naime, bio bivši veliki svećenik (6.–15. godine), a njegov tast Kaifa trenutačni veliki svećenik (18.–36. godine). Takva je situacija omogućila da ve-liko svećenik zadrži vlast i moć (Ivan 18,13.24; Djela 4,6).”¹⁹

Analizom ovih podataka dolazimo do zaključka da se 27. godina odlično uklapa.

Možda ćete pitati: ako se povijest dijeli oko datuma Kristova rođenja, zašto se nije rodio nulte godine? Prvo, nulta godina nije postojala. Drugo, redovnik koji se zvao Dionysius Exiguus (ili Dionizije Kratki), koji je skicirao gregorijanski ili zapadni kalendar, pogriješio je za četiri godine. Zato se Krist zapravo rodio 4. godine pr. Kr. – četiri godine *prije Krista* prema Dioniziju! Dakako, ova pogreška ne ometa našu kronologiju.

Je li Isus razumio Danielova pretkazanja?

U svojem prvom javnom govoru Isus je rekao: “Ispunilo se vrijeme, približilo se kraljevstvo Božje! Obratite se i vjerujte evanđelju!” (Marko 1,15) Na drugim mjestima govori o Danielu kao proroku i kaže: “Tko čita, neka razu-mije.” (Matej 24,15) On je sa zapanjujućom točnošću pri-mijenio Danielova proročanstva na svoje vrijeme.²⁰

¹⁸ Isto.

¹⁹ Isto.

²⁰ Za raspravu o tome vidi C. Mervyn Maxwell, *God Cares*, sv. 2, Pacific Press Publishing Association, Nampa i Review and Herald Publishing Association, Hagerstown, 1985., str. 13–47.

Što će prema Danielu Mesija učiniti?

Ranije u 9. poglavlju Daniel je vidio problem Izraela – grijeh. Bog je za taj narod imao velike planove, ali narod nije htio surađivati i stalno je donosio pogrešne odluke. To zvuči tipično ljudski. Većinu patnji na ovom planetu prouzročio je “grijeh”, bilo da se radi o široko rasprostranjenim grijesima kao što su prodaja droge i oružja, ili malim, privatnim grijesima kao što je uskraćivanje svojim najbližima potrebne ljubavi.

Daniel je sanjao o vremenu kad će se sve to promijeniti i kad će od Boga izabrani Kralj osnovati kraljevstvo u kojem će se svatko odlučiti za ljubav i surađivati s Bogom u ostvarenju Njegovih planova. To je ono što kršćani nazivaju “nebeskim kraljevstvom”, kad će Isus osvojiti svijet i izazvati velike promjene.

Prvi korak na tom putu bio je da Bog postane čovjek i “umre za naše grijeh” – odnosno da upije svu krivnju svih ljudskih grijeha i da ih sam ukloni.

Drugi je korak da se vrati i osnuje kraljevstvo u kojem će svatko izabrati novi način života po Božjem planu.

Tekst opisuje Božju namjeru “da se dokrajči opaćina, da se stavi pečat grijehu, da se zadovolji za bezakonje, da se uvede vječna pravednost, da se stavi pečat viđenju i prorocima, da se pomaže Sveti nad svetima” (Daniel 9,24).

Ne ulazeći u pojedinosti, ovaj redak opisuje Božju namjeru da uspostavi novo kraljevstvo u kojem čovjekov grijeh neće sve upropastiti:

- ▶ “da se dokrajči opaćina” i
- ▶ “da se stavi pečat grijehu”.

Ova prva dva izraza opisuju Božju spremnost da oprostí pobunu i namjerno učinjene grijeh (hebrejski *peša* znači namjerno kršiti zakon), ali i slučajno počinjen grijeh (*čatah* znači promašiti cilj).

1. “Da se zadovolji za bezakonje” ili za grijeh, znači da je Isus smrću na križu sam preuzeo cijenu i posljedice ljudske krivnje (hebrejski *avon* označava uvredu, krivnju).

Riječ *zadovolji* znači donijeti pomirbu u odnos (ponovno pomiriti ljude) i opisuje način na koji se Bog i ljudi mire zahvaljujući onome što je učinio Isus.

2. “Da se uvede vječna pravednost” (ili dobrota) ukazuje na kraljevstvo u kojem ljudi mogu živjeti bez grijeha i zla.

3. “Da se stavi pečat videnju i prorocima” znači potvrdu točnosti Danielovog proročkog viđenja. Iz današnje perspektive vidimo uvjerljiv dokaz da je viđenje nadahnua Bog i objavio ga s određenom namjerom.

4. “Da se pomaže Sveti nad svetima” znači da Isus djeluje kao svećenik koji miri ljude s Bogom. Ovo je važna biblijska tema koja zahtijeva dublje proučavanje.

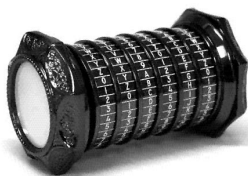
Za ljudsko srce

Ovo se proročanstvo obraća našem umu, ali znači više od hladnog prosuđivanja. Ono opisuje Boga koji nije ravnodušan prema našim problemima i koji ima plan kako će riješiti naše promašaje i krivnju i naš život vratiti na put – što je izvanredno lijep osjećaj.

Za one među nama koji su sposobni činiti dobro, ali i zlo – davati u dobrotvorne svrhe a istog dana manipulirati svojim prijateljima – proročanstvo govori da Bog ima plan za pružanje pomoći čovjeku u takvom stanju. Bog mrzi grijeh i njegov utjecaj na nas pa je ovaj problem odlučio preuzeti na svoja pleća. Kršćanstvo naučava da je Isus osobno prihvatio krivnju grešnika kakvi smo mi i platio naš dug. Daniel je rekao: “Bit će Pomazanik pogubljen, ali ne za sebe.” (Daniel 9,26) Isus je umro za problem ljudskog grijeha u osobnom smislu, za naš problem grijeha.

Isus je umro da nas oslobodi krivnje i da “uvede vječnu pravednost”, dobrotu koja će trajati zauvijek. Mi znamo kako se odlično osjećamo kad učinimo ono što je pravo. Zamislite da stalno imate ovaj osjećaj. Zar ne zvuči kao Nebo?

Poslušajmo osobno poruku Daniela 9,24-27: Vašem je grijehu kraj, vaša je krivnja zadovoljena, dobrota koja vam je dana trajat će zauvijek. Bog se na vas ne srdi.

Dodatak B

Tko je bila Marija Magdalena?

Ključno je pitanje kako složiti djeliće slagalice koje su ostavili pisci evanđelja: jesu li Marija Magdalena, Marija iz Betanije i neimenovana “grešnica” ista osoba?

Papa Grgur je 591. godine potvrdio: “Ona koju Luka naziva grešnicom, a Ivan Marijom [iz Betanije], vjerujemo da je bila Marija [iz Betanije] iz koje je prema Marku istjerano sedam đavola.”¹ Biblijski učenjak Andre Fullet slaže se s tvrdnjom² i pokazuje da Grgur nije bio prvi kršćanin koji je povezo ove izvještaje; ranokršćanski pisac Tertulijan također je povezo Luku i Mateja služeći se idejom koja je zajednička drugim dvama evanđeljima.³ John

¹ U propovijedi. A. Feuillet, “Les deux onctions faites sur Jesus, et Mari-Madeleine”, *RevThom* 75 (1975.), str. 361; također David van Biema, “Mary Magdalene: Saint or Sinner?” *Time*, 11. kolovoza 2003.

² Feuillet, isto. Engleski prijevod Eddy Johnson.

³ Tertulijan, *De pudicitia*, XI, 1, PL2, col 1001B, piše “kako je dopustio grešnici da dotakne Njegovo tijelo, da suzama opere Njegove noge i da ih osuši svojom kosom i svojim uljem ukaže na Njegovu smrt” (engleski prijevod dr. Gösta Claesson, oko 1950.). Thelwall prevodi ovako: “Dopustio je da Mu ‘žena, grešnica’ dotakne tijelo – da Njegove noge opere suzama i da ih obriše svojom ko-

Wenham također vjeruje da su sve tri žene ista osoba i citira druge učenjake iz dvadesetog stoljeća koji to podupiru.⁴

Ali važnije je što sama evanđelja sadrže nagovještaje koji podupiru staru kršćansku tradiciju, a njoj se ništa ne protivi.

Je li Marija iz Betanije “grešnica u gradu”?

Pomno uspoređivanje četiriju evanđelja pokazuje da su Marija iz Betanije i “grešnica u gradu” ista osoba.

Različiti izvještaji iznose različite pojedinosti jer su njihovi pisci različite osobe s različitim interesima i gledištima. Na primjer, pisci koji sjede na različitim mjestima za stolom čut će i izvijestiti o različitim pojedinostima. Ali će se njihovi izvještaji slagati.

No recimo prvo koju riječ o izvještajima očevidaca. Zamislite tri osobe koje su očevici prometne nezgode. Matej kaže policiji: “Vozač volva je jurio, razgovarao mobitelom i nije pazio pa je odzada udario u lexus RX350.” Marko kaže: “Srebrni 4WD kočio je zbog mačke, a zeleni automobil nije se mogao zaustaviti na vrijeme.” Ivan kaže: “Kad je karavan udario u SUV kojim je upravljala sportski odjevena plavuša, djevojka je bila šokirana.” Ovi izvještaji mogu zvučati različito, ali moraju li biti proturječni?

som, i time posveti Njegov grob pomašću” (“On Modesty”, 1870.; oba prijevoda dostupna na tertullian.org/works/de_pudicitia.htm). Koji god prijevod rabili, Tertulijan povezuje “grešnicu”, misao iz Luke, s pripremom Isusa za pokop (“posveti Njegov grob” ili “ukaže na Njegovu smrt”), a tu misao nalazimo u svim evanđeljima, osim Lukinom. Također doticanje Kristova “tijela” spominje samo Matej. Tako Tertulijan povezuje evanđeoske događaje u jednu cjelinu.

⁴ John Wenham, *Easter Enigma*, 2. izd., Baker, Grand Rapid, 1992., str. 24, citira A. O’Rahillyja, *The Family Of Bethany*, Cork University Press, Oxford, Blackwell, 1949., str. 182, koji spominje dvadeset “suvremenih” komentatora koji se slažu da su Marija Magdalena, Marija iz Betanije i grešnica jedna te ista osoba.

Ne, ako je vozač u zelenom volvu karavanu jurio i razgovarao mobitelom pa nije stao na vrijeme kad je sportski odjevena plavuša, vozeći srebrni lexus s pogonom na sva četiri kotača, zakočila zbog mačke. Ovi se izvještaji savršeno slažu – premda je svaki svjedok zapamtio druge pojedinosti koje drugi nisu zapazili. Čini se da je Matej obratio pozornost na automobile i vozača u volvu, ali ne i na ženu. Možda su ga zanimali automobili, ali nije bio u položaju da vidi ženino lice. Marko je možda ljubitelj životinja koji je sudar gledao s pločnika, predaleko da bi vidio lica. Ivan je mogao biti Amerikanac (zbog izraza SUV) i prvo je primijetio ženu. Ali ove razlike daju boju izvještaju i zapravo potvrđuju njegovu istinitost. Policiji bi ove različite pojedinosti dobro došle jer pokazuju da se ova tri svjedoka nisu sastala da “izmisle” priču.

Usporedimo pojedinosti iz izvještaja pisaca evanđelja i sami provjerite činjenice. Prvo pročitajte biblijske tekstove, a onda se pitajte: Ukazuju li sličnosti na isti događaj? Jesu li razlike nužno proturječne?

Ukratko

	Matej 26,6-13	Marko 14,3-9	Luka 7,36-50	Ivan 12,1-18
1. Grad	Betanija	Betanija	—	Betanija
2. Mjesto	kuća	kuća	kuća	kuća, r. 3
3. Vrijeme	2 dana pred Pashu, r. 2	2 dana pred Pashu, r. 3	—	Isus je stigao šest dana prije Pashe, r. 1
4. Ime domaćina	Šimun gubavac, r. 6	Šimun gubavac, r. 3	Šimun farizej, rr. 39.40	—
5. Drugi prisutni	—	—	—	Marta služi, Lazar za stolom

6. Ime žene	neimenovana	neimenovana	grešnica u gradu [Betanija, rr. 37.39.47]	Marija iz Betanije, sestra Lazara i Marte, rr. 1.2 vidi 11,1,2
7. Nauznak za stolom	da "za stolom"	da "za stolom"	da "za stolom"	da "za stolom"
8. Pomazani dio tijela	glava, r. 7 i tijelo, r. 12	glava, r. 3	miris na noge, rr. 38.46	noge, r. 3
9. Alabastrena posuda	da	da	da	(litra)
10. Slomljena posuda	—	da	—	—
11. Skupocjeni miris	skupocjen	skupocjen	pomast, r. 38	dragocjena nardova pomast, r. 3
12. Čisti nard	—	da, r. 3	—	da, r. 3
13. Kuća ispunjena mirisom	—	—	—	da
14. Tko se buni?	učenici	neki od prisutnih	—	Juda, jedan od učenika, r. 4
15. Judina skrivena pobuda	—	—	—	kradljivac
16. Negodovanje	da	da, 14,4	—	prigovaranje, r. 4
17. Zašto rasipanje?	da, r. 8	da (pomasti)	—	—
18. Trebalo je prodati	da	da	—	da
19. Cijena	skupa	godišnja nadnica (300 denara)	—	godišnja nadnica (300 denara)
20. Novac za siromahe	da	da	—	da, r. 5

21. Isusov prvi komentar u njezinu obranu	Zašto dodijavate ženi?	Pustite je.	—	Pusti je, r. 7
22. Isus kaže da je	učinila dobro djelo	dobro djelo, r. 6, što je mogla, r. 8	(mnogo ljubi, r. 47)	—
23. Siromasi su uvijek tu	da	da	—	—
24. Pripremila za ukop	da, r. 12	da, r. 8	—	da, r. 7
25. Vjera te spasila	—	—	da, r. 50	—
26. O ovom činu će se govoriti gdje god se propovijeda evanđelje	da	da	—	—
27. Rezultat: Juda planira izdaju	da, rr. 14-16	da, r. 10	—	spomenuto neizravno, r. 4
28. Rezultat: Marija Magdalena putuje s Isusom, podupire Ga svojim novcem	—	da, ali se spominje kasnije: Marko 15,40.41	da, "zatim" slijedi Isusa (8,1-3)	—
29. Demoni Marije Magdalene	—	da (16,9)	da (8,2)	—
30. Prijašnji izvještaj o Mariji Magdaleni	—	—	—	da (11. poglavlje)

Šimunov problem (koji je Šimun ispričao Luki?)

a. Stala je iza Isusa	—	—	da	—
b. Ovlažila Isusove noge suzama	—	—	da	—
c. Obrisala Isusove noge svojom kosom	—	—	da	da
d. Ljubila Isusove noge	—	—	da	—
e. Šimun misli: kad bi bio prorok	—	—	da	—
f. Isus čita misli	—	—	Šimunove, r. 39	—
g. Priča o dvojici dužnika	—	—	da	—
h. Nisi mi dao vode	—	—	da	—
i. Grijesi oprošteni jer je ljubila	—	—	da	—

Izvještaji imaju mnogo zajedničkih pojedinosti. U ovih trideset devet pojedinosti možete naći:

- Deset pojedinosti u kojima se dva pisca potpuno slažu bez proturječja na drugim mjestima (12, 17, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 29, c).
- Šest pojedinosti u kojima se slažu tri pisca bez proturječja na drugim mjestima (1, 9, 16, 18, 20, 24).
- Tri pojedinosti kod sva četiri pisca (2, 7, 11).
- Trinaest pojedinosti spominje samo jedan pisac, ali bez protuslovlja na drugim mjestima (5, 10, 13, 15, 25, a, b, d, e, f, g, h, i).
- Ukupno:
- 32 pojedinosti bez protuslovlja.⁵

⁵ Odlučili smo se za konzervativan broj. Na primjer, s točkom 19 jasno se slažu dva pisca, ali to ne smatramo slaganjem jer drugi

- ▶ sedam razlika u pojedinostima (br. 3, 4, 6, 8, 14, 19, 21).

Razlike koje se ne mogu “uklopiti” da bi se dobila uvjerljiva slika nagovještavaju da izvještaji opisuju druge događaje.⁶ Istražimo i njih:

- #3. Matej i Marko kažu da je gozba održana dva dana prije Pashe. Ivan kaže da je Isus *stigao* u Betaniju šest dana prije Pashe – ali ne kaže da je gozba bila priredena prvog dana.
- #4. Matej i Marko kažu da je domaćin bio Šimun gubavac, a Luka ga naziva Šimun farizej. Ime i gradić su isti. Gubavcu ne bi nikad bilo dopušteno da se druži s ljudima zbog straha od zaraze, pa je Šimun morao biti bivši gubavac: Isus je često liječio gubavce (vidi, na primjer, Matej 11,5) i Šimun je očito bio jedan od njih. To bi lako mogao biti isti Šimun iz istog mjesta, opisan da se naglase drugi detalji.
- #6. Marija iz Betanije lako je mogla biti “grešnica” iz Betanije, neimenovana u drugim evanđeljima. Imena ne moraju biti proturječna – osoba je mogla imati različita imena.
- #8. Marija je mogla pomazati glavu i noge ili, općenito govoreći, Isusovo “tijelo”. Kao što se vidi iz šestog poglavlja, pomazanje glave bilo je čin uobičajene gostoljubivosti, pa Ivan možda podrazumijeva glavu i noge kada piše kako Marija “pomaže Isusu noge [glava bi se podrazumijevala] i otare ih svojom kosom” (Ivan 11,3).⁷

pisac iznosi drukčije pojedinosti. Osim toga taj broj izgleda mnogo prihvatljivije ako u obzir uzmemo očite pojedinosti – na primjer, da je Isus bio tamo – ali smo bili konzervativni.

⁶ Neki znanstvenici smatraju da je tradicija iskrivljena prenošenjem. Wenham vidi dokaz da su pisci evanđelja bili “pošteni i dobro informirani”, ali ipak daje mjesta sumnji: “Izvještaji su pouzdani ako ne postoji ozbiljan razlog za suprotno.” (Wenham, op. cit., str. 24)

⁷ Wenham, op. cit., str. 25.

- #14. Marko jednostavno piše da su neki prisutni gosti kritizirali Mariju. Matej je usredotočen na učenike, a Ivan je još određeniji kad imenuje pokretača. Možda su promatrali s raznih mjesta za stolom.
- #19. Dva se evanđelja slažu da se radilo o “godišnjoj nadnici” ili tristo denara. Matej ne iznosi svotu, već kaže da je pomast bila skupocjena.
- #21. Dva pisca kažu: “Pustite je/Pusti je.” Matej kaže: “Što dodijavate ženi?” Misao je ista i moguće je da je Isus izgovorio jedno i drugo.

Premda smo razmotrili razlike, neki tvrde da se Lukin izvještaj mora razlikovati jer ga stavlja ranije u izvještaj o Isusu. Ali Luka svoju priču obično gradi oko ideje, grupirajući izvještaje oko nje. Učenjaci su svjesni da je skloniji logičnom slijedu nego kronološkom.⁸

Razlike, dakle, postoje, ali nijedna od njih ne mora biti proturječna. Čak se i precizne pojedinosti uklapaju u sliku i tvore uvjerljivu cjelinu.

Stoga su Marija Magdalena i “grešnica” ista osoba.⁹

⁸ Feuillet, op. cit., str. 370.

⁹ R. Holst vidi isti događaj u sva četiri evanđelja. “The Anointing of Jesus, Another Application of the Form-Critical Method”, *JLB* 95 (1976.), str. 435–446. Joseph A. Fitzmyer nalazi sedam razloga za povezivanje Markove i Lukine verzije, *The Gospel According to Luke 1–9; introduction, translation and notes*, Doubleday, New York, 1981., str. 686. C. H. Dodd vidi isti događaj u svim izvještajima, *Historical Tradition in the Fourth Gospel*, Cambridge University Press, Cambridge, 1963., str. 162–173. D. A. Carson, *The Gospel According to John*, Eerdmans, Apollos, 1991., str. 426,427, ne slaže se, ali kaže da neki poznati učenjaci vide pogreške u Ivanu zbog pogrešnog povezivanja dvaju izvještaja: Brown, Marshall, Beasley-Murray, Benoit i Legault vide u Luki drugi izvještaj o drugoj ženi. Feuillet vidi odvojene događaje, ali istu ženu: Marija iz Betanije = Marija Magdalena = anonimna grešnica.

Jesu li Marija Magdalena i Marija iz Betanije ista osoba?

Ovo nije potpuno jasno iz biblijskih tekstova, ali postoje neki zanimljivi pokazatelji i “podudarne vjerojatnosti”¹⁰ koje to čine vjerojatnim.

1. Već smo vidjeli da tri pisca evanđelja bilježe identitet žene s grešnom prošlošću, a da je Ivan, koji je posljednji pisao svoje evanđelje, otkriva kao Mariju. To bi moglo značiti da su raniji pisci prešutjeli cijelu priču kako bi Mariju poštedjeli neželjenog publiciteta¹¹ – možda zato što je bila aktivna u javnom svjedočenju o istinitosti izvještaja o Isusu. Tada bi se priča o njoj mogla pojaviti kasnije, nakon što se povukla ili čak umrla pa se Ivan smatrao slobodnim da je imenuje. Čak se i u tom slučaju nitko ne služi grubom i uvredljivom riječi prostitutka.¹²

Ili je možda postojao mnogo važniji razlog za privatnost. Zanimljivo je da ranija evanđelja ne izvješćuju o uskrsnuću Lazara iz Betanije, Marijinog brata. Ivan je spomenuo pravi razlog: vodeći svećenici namjeravali su ubiti Lazara (vidi Ivan 12,9.10). Kad su mnogi očevici njegovog uskrsnuća proširili vijest o čudu, narod je dolazio da ga vidi i počeo vjerovati u Isusa, pa su svećenici odlučili zauvijek ušutkati Lazara. Možda su pisci prvih evanđelja iz sigurnosnih razloga ovu obitelj iz Betanije nastojali sačuvati što anonimnijom.¹³ Nazivajući Mariju “Magdalenom”, što znači da je potjecala iz Magdale, mjesta u blizini Galileje (vidi Matej 15,39). To bi bilo točno ako je

¹⁰ Feuilletov izraz, op. cit., str. 380.

¹¹ Christopher Wordsworth, *The New Testament of Our Lord and Saviour Jesus Christ in the Original Greek, With Notes and Introductions: The Four Gospels*, Rivingtons, London, 1886., str. 323.

¹² Wenham, op. cit., str. 32.

¹³ Isto.

tamo živjela, ali moglo je poslužiti i kao prikrivanje kako bi se skrenula pozornost s doma njezine obitelji koja se nalazila u Betaniji, nedaleko od Jeruzalema.

Ova potreba za privatnošću mogla bi objasniti zašto Luka ne imenuje Mariju Magdalenu “grešnicom”, ali već u sljedećem poglavlju kaže da je financijski podupirala Isusa (vidi Luka 8,1.3). Luka je možda želio spomenuti njezina dobra djela, a mračnu prošlost prešutjeti.

Neki će reći da su Magdala i Betanija dva različita grada i da Marija nije mogla potjecati iz oba. Ali mogla je živjeti u jednom i drugom u različito vrijeme. A prostituciji je sklonija djevojka koja živi izvan doma i bez obiteljske potpore; Magdala je bila na glasu po tome. Rabini su Magdalu nazivali bogatim, ali moralno iskvarenim gradom – toliko iskvarenim da su poslije govorili kako je to bio razlog što je razoren. Alfred Edersheim kaže da je “njezino bogatstvo bilo veoma veliko” (uglavnom od proizvodnje tkanina i boja koje su se dobivale iz školjaka u jezeru), ali je “i njezina moralna pokvarenost bila velika”.¹⁴

Promjena boravišta mogla bi objasniti zašto Marija ponekad ima ime Magdalena.¹⁵

2. Marija Magdalena je bila “opsjednuta sa sedam demona” dok ih Isus nije istjerao (vidi Marko 16,9; Luka 8,2). Ovo se teško uklapa u sliku Marije kao pristojne, imućne žene, koja je možda imala nekoliko blago depresivnih trenutaka i koja je financijski podupirala Isusa. “Smatra se da demoni nagone ljude na svaki mogući grijeh i

¹⁴ Jer Taan 69 a; 11 Jer Taan us; Midr on Lament ii, 2. izdanje, Warsh, str. 67 b sredina; sve u Alfred Edersheim, *The Life and Times of Jesus the Messiah*, knjiga III, pogl. 22, 1883.; iz www.kjvuser.com/lifeantimes/book322.htm *Migdal* na hebrejskom znači kula, pa ime Magdala možda potječe od obrambene kule. Nekoliko poznatih rabina poteklo je iz Magdale i “o njima se govori u Talmudu kao ‘Magdalencima’ (*Magdelaah* ili *Magdelaya*).” (Baba Mets, 25 a, sredina, R, u Edersheim).

¹⁵ Wenham, op. cit., str. 32.

porok”,¹⁶ pa bi se to dobro uklapalo u misao da je Marija Magdalena imala vrlo mračnu prošlost, moralno i duhovno – uključujući i seksualni grijeh. Jedan dokument, koji odražava slične ideje onog vremena, *Zavjeti dvanaestorice patrijarha*, navodi sedam duhova koje “Beliar” (Zli ili možda Sotona) šalje ljudima, a prvi je seksualni grijeh. Dalje na popisu su proždrljivost, gnjevna tuča, laskavo varanje, arogantnost, laganje i nepravda ili krađa, neposlušnost roditeljima i propast. Prema tomu, demoni ili duhovi u ono su vrijeme bili jasno povezivani s grijehom. Takav opis sedam duhova može se uskladiti s komentarom da je Marija iz Betanije imala “mnoge grijehe” (vidi Luka 7,47).¹⁷

3. Čini se da Luka nagovješćuje da Marija Magdalena radi i putuje s Isusom zahvaljujući promjeni života Marije iz Betanije. On pokazuje kako je Isus rekao “grešnici” (Mariji iz Betanije) da ju je njezina vjera spasila i da ide u miru. Već u sljedećem prizoru Marija Magdalena služi Isusu na misionarskom putovanju (vidi Luka 8,1-3), a Luka nagovješćuje kako je to logična posljedica onoga što se ranije dogodilo. Naša Biblija jednostavno kaže “zatim” (Luka 8,1), ali Luka je oba prizora povezoao s grčkom riječi “koja označava odsječak vremena, prostora ili logike”.¹⁸ Mogli bismo prevesti: “I zatim je...” Wenham piše: “Lukino predstavljanje Marije Magdalene na početku osmog poglavlja bilo bi jasno ako je sedmo poglavlje izvještaj o njezinom obraćenju.”¹⁹

¹⁶ Feuillet, op. cit., str. 387,388.

¹⁷ *The Testaments of the Twelve Patriarchs*, I, 3. Obično se smatra da je to židovski dokument koji su prilagodili kršćani i datira se približno između 80. i 200. godine. Za izvor preko interneta vidi earlychristianwritings.com/patriarchs.htm! Vidi i Wenham, op. cit., str. 30.

¹⁸ U Luki 81 *kathegzes* “označava odjeljak vremena, prostora ili logike ... doslovce u sljedećem ...” (Friberg); “sukcesivni redosljed u vremenu, prostoru ili logici” (Louw-Nida).

¹⁹ Wenham, op. cit., str. 28.

U izvještaju o pomazanju Luka ne spominje Mariju iz Betanije kao “grešnicu” i predstavlja Mariju Magdalenu kao da po prvi put podupire Isusa, ali bi se i to moglo objasniti brigom za privatnost.

4. Marija Magdalena i Marija iz Betanije nikad se ne pojavljuju zajedno.²⁰

5. Ako su Marija iz Betanije i Marija Magdalena ista osoba, izvještaj u evanđeljima bio bi vrlo zanimljiva priča, a Marija dosljedna osoba. Wenham je opisuje kao “impulzivnu, osjećajnu, posvećenu, pronicavu, povlaštenu”.²¹

(a) Na primjer, Marija iz Betanije pojavljuje se plačući u blizini groba svojeg brata (grčka riječ *klaio* znači ridanje, a možda i formalno žalovanje. Jača je od riječi *dakruo*, koja označava samo lijevanje suza). Poslije se Marija pojavljuje u blizini Isusovog groba, opet ridajući (*klaio*, usporedi Ivan 11,31-35 i 20,11).²²

(b) Nakon Isusove smrti Marija Magdalena dolazi pomazati Njegovo tijelo za ukop (vidi Marko 16,1.2). Upravo je to Marija iz Betanije nastojala učiniti u Šimunovoj kući, što je Isus prepoznao, a tri pisca zapisala (vidi Matej 26,12; Marko 14,8; Ivan 12,7). To je logično ako su Marija Magdalena i Marija iz Betanije ista osoba.

(c) Na gozbi u Šimunovoj kući Juda zaključuje da je Marija Magdalena mogla nakon prodaje mirisne pomasti dati novac siromasima tako što bi ga dala u

²⁰ Isto, str. 29.

²¹ Isto.

²² F. Scott Spencer, *Dancing Girls, Loose Ladies and Women of the Cloth*, Continuum, London, 2004., str. 95, i Mary Ann-Sullivan, *Women in the New Testament*, The Liturgical Press, Collegeville, 2001., str. 188, ističu paralelu između ova dva glagola i prizora, premda ne izjednačuju osobe.

njegov tobolac (vidi Ivan 12,4-6). Zašto? Zato što je Marija inače davala novac (vidi Marko 15,40.41; Luka 8,2). I ovo pokazuje da su Marija Magdalena i Marija iz Betanije ista osoba.²³

(d) Možda više kao poetska slika, Marija je često prikazana kako sjedi do Isusovih nogu. Marija iz Betanije sjedi do Isusovih nogu i sluša (Luka 10,39). Pada pred Njegove noge da Ga izvijesti o gubitku svojeg brata (Ivan 11,32). Ona pomazuje Njegove noge (Ivan 12,3). Nakon Isusova uskrsnuća Marija Magdalena i druge žene iznenada susreću Isusa: “Reče im: ‘Zdravo!’ One polete k njemu, obujme mu noge i ničice mu se poklone.” (Matej 28,9) Nakon što Marija i druge žene kažu učenicima da je uskrsnuo, Isus se iznenada pojavljuje u prostoriji i svi Mu se klanjaju (Luka 24,39.40). Možda su to učinili zato što su na Njegovim nogama još uvijek bile vidljive rane od križa, što ih je uvjerilo da je to stvarno Isus, ponovno živ. Zato se učenici klanjaju u divljenju što je umro za njih i ponovno uskrsnuo. Činjenica je da su mnogi pali pred Isusove noge da Ga nešto mole ili Mu zahvale (vidi Matej 15,30; Marko 5,22; 7,25; Luka 8,41; 17,14), što je očito bilo uobičajeno u onoj kulturi (vidi Matej 18,29), ili su sjeli do Njegovih nogu da Ga slušaju (vidi Luka 8,35). Ova ponovljena slika može biti literarni motiv koji karakterizira Mariju i povezuje različite izvještaje.

6. U evanđeljima se spominje samo jedna “druga Marija”. Marija je bila uobičajeno ime. Ali u opisu prizora blizu Kristova križa sva četiri evanđelja spominju samo dvije žene po imenu Marija: Mariju Magdalenu i “drugu Mariju” (vidi Matej 27,61; 28,1). (Isusova je majka spomenuta prije, a sada je imenovana samo kao “njegova majka”, a ne vlastitim imenom.) Ivan kaže: “Uz križ su Isusov stajale

²³ Feuillet, op. cit., str. 384,385, citira A. Lemonnyera.

majka njegova, zatim sestra njegove majke, Marija Kleofina, i Marija Magdalena.” (Ivan 19,25) Matej, Marko i Luka opisuju isti prizor i spominju “drugu Mariju” malo drukčijim riječima (vidi tablicu koja slijedi), ali je sasvim jasno da je to ista osoba.²⁴

Žene pokraj križa i groba²⁵

	Matej 27,55,56	Marko 15,40	Luka 24,10 (pokazuje žene kraj groba; vidi Marko 16,1) i Luka 23,49	Ivan 19,25
1.	Marija Magdalena	Marija Magdalena	Marija Magdalena	Marija Magdalena
2.	Marija, majka Jakova i Josipa. Poslije dvaput nazvana “druga Marija” 27,61; 28,1	Marija, majka Jakova mlađeg i Josipa. 15,47 naziva je majkom Josipovom. 16,1 naziva je Marijom Jakovljevom.	Marija (majka?) Jakovljeva	Marija Kleofina
3.	majka Zebedejevih sinova	Saloma	—	—
4.	—	Ivana	— (u Luki 8,3 žena koja putuje s Isusom i učenicima)	—
5.	—	—	—	Isusova majka (ime Marija nije spomenuto, možda zato da se izbjegne zabuna oko Marija)

²⁴ Isto, str. 381 i vidi temeljitu raspravu u Raymond F. Brown, *The Gospel According to John, XII–XXI*, Doubleday, New York, 1970., str. 904–906.

²⁵ Prema Brownu, isto, str. 905.

Jasno je da Matej dvaput spominje “drugu Mariju” zajedno s Marijom Magdalenom (vidi Matej 27,61; 28,1). Ako su Marija iz Betanije i Marija Magdalena bile dvije osobe, onda bi dvije Marije (osim Isusove majke) bile bliske Isusu i imale značajnu ulogu u Njegovom životu. Onda bi Matej mogao reći “jedna od dviju Marija”. Ali on to ne čini, što pokazuje da su Marija Magdalena i Marija iz Betanije jedna te ista Marija.

Svaka od ovih točaka nije uvjerljiva sama za sebe, ali zajedno tvore logičnu cjelinu. Čini se da je Marija ista osoba u čitavom zbivanju.

Wenhamu je “teško povjerovati” da ova Marija, za čije je prekrasno djelo rečeno da će se uvijek pamtiti, “ne bi odigrala nikakvu ulogu u priči o uskrsnuću, već da bi prednost da prva vidi uskrsloga Gospodina bila dana drugoj, gotovo nepoznatoj Mariji”.²⁶

Zbog toga se Mariju Magdalenu, Mariju iz Betanije i “grešnicu” može smatrati istom osobom. Tako izvještaj o njoj na najljepši način pokazuje što Isusovo evanđelje može ostvariti u ljudskom srcu. Možda je to razlog što je Isus rekao da će se o njoj govoriti gdje god bude naviještana Radosna vijest (vidi Matej 26,13; Marko 14,9).

²⁶ Wenham, op. cit., str. 29.

Kazalo

1. poglavlje • Prikrivanje istine?	7
2. poglavlje • Isus: smrtni prorok ili Sin Božji?.....	24
3. poglavlje • Newtonova velika jabuka: prorečena budućnost	44
4. poglavlje • <i>Da Vincijev kod</i> i Biblija	54
5. poglavlje • Seks i seksizam	70
6. poglavlje • Evandjelje po Mariji	88
7. poglavlje • Točno ili netočno? Okladimo se.....	108
Dodatak A • Daniel 9: Kopati dublje	116
Dodatak B • Tko je bila Marija Magdalena?.....	129